

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV ROMANISTIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

FRANKOFONIE V TUNISKU

Vedoucí práce: PhDr. Ondřej Pešek, Ph.D.

Autor práce: Josef Máša

Studijní obor: FJL

Ročník: 1.

2012

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s provozováním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice 5. 5. 2012

.....

PODĚKOVÁNÍ

Rád bych poděkoval vedoucímu bakalářské práce PhDr. Ondřeji Peškovi, Ph.D., za všestrannou podporu při řešení této práce, za jeho cenné rady, připomínky a trpělivost. Zároveň bych chtěl poděkovat tuniskému ministrovi zahraničí Mohamedu Mouldimu Kefi za pomoc s překlady arabských textů a konzultace v oblasti tuniské kultury, vzdělávání aj.

ANOTACE

Bakalářská práce je zaměřena na problematiku frankofonie v Tunisku. Je zkoumán francouzský jazyk od implantace do země až po současnost, postavení tohoto jazyka mezi ostatními jazyky užívanými v této arabské zemi, a s tím spojený vztah tamních obyvatel k jazyku bývalých kolonizátorů. Jedná se o sociolingvistickou studii, kdy je v teoretické části nastíněna situace v oblasti geografie, historie, kultury a politiky, v lingvisticko-teoretické části je francouzský jazyk zkoumán v různých oblastech společenského života a nakonec posouzením konkrétních příkladů užití francouzštiny v praktické části práce. V rámci teoretické části je zhodnocena angažovanost Mezinárodní organizace frankofonie v Tunisku.

ANOTTATION

The thesis deals with the issue of French speech in Tunisia. It focuses on the French language since its introduction in the country until the present day, on the status of this language among other languages used in this Arab country and on the relationship of the locals to the language of the former colonizers. It is a sociolinguistic study, with the theoretical part showing the situation of the geography, history, culture and politics. As for the linguistic-theoretical part, it studies the French language in various areas of the social life and finally there is an assessment of specific examples of the use of French in the practical part. Within the theoretical part, we are evaluating the involvement of the International Francophone Organization in Tunisia.

OBSAH

ÚVOD	8
Teoretická část	9
1. Seznámení s Tuniskem.....	10
1.1. Reliéf a klima	10
1.2. Ekonomická situace	12
1.3. Historie.....	13
1.3.1. Historie Tuniska od počátku do poloviny sedmého století	13
1.3.2. Historie Tuniska od poloviny sedmého století do roku 1881.....	14
1.3.3. Historie Tuniska po roce 1881	15
1.4. Sociopolitická situace.....	18
1.5. Populace	20
1.5.1. Demografické údaje	20
1.5.2. Etnická a náboženská situace v Tunisku	21
1.6. Kultura	21
1.6.1. „Moderní“ kultura	21
1.6.2. Tradiční kultura.....	23
1.7. Frankofonie	24
1.7.1. Historie vzniku Mezinárodní organizace Frankofonie.....	24
1.7.2. Mezinárodní organizace Frankofonie v Tunisku	25
2. Lingvisticko-teoretická část	26
2.1. Rozložení frankofonní populace v Africe	26
2.2. Klasifikace jazyků v severní Africe	27
2.3. Klasifikace jazyků používaných v Tunisku	28
2.3.1. Historický vývoj jazyků v Tunisku	28
2.3.2. Současná jazyková situace v Tunisku	29
2.3.3. Oblasti a funkce jazyků v Tunisku.....	32
2.3.4. Bilingvismus a diglosie v Tunisku	33
2.3.4.1. Bilingvismus	33
2.3.4.2. Diglosie	35
2.3.4.3. Místo pro porovnání fenoménů bilingvismu a diglosie.....	38
2.4. Pozice francouzského jazyka v Tunisku	39
2.4.1. Frankofonní populace v Tunisku	40
2.4.2. Statut francouzského jazyka v Tunisku.....	42
2.4.3. Skutečné použití francouzského jazyka v Tunisku	44

2.4.4.	Francouzština a fenomén akulturace	45
2.4.5.	Fenomén akulturace a školství	48
2.4.6.	Vzdělávání.....	49
2.4.6.1.	Tradiční vzdělání.....	51
2.4.6.2.	Francouzské školy v Tunisku.....	53
2.4.6.3.	Problémy se vzděláním v Tunisku	55
2.4.7.	Francouzský jazyk v každodenním životě	56
2.4.8.	Státní správa	58
2.4.9.	Literatura	60
2.4.10.	Hudba.....	67
2.4.11.	Média	68
2.5.	Budoucnost francouzského jazyka v Tunisku.....	73
	Praktická část	76
3.	Lingvisticko-praktická část	77
3.1.	Francouzský a arabský hláskový systém.....	77
3.2.	Lexikální výpůjčky v tuniské arabštině.....	79
3.2.1.	Oblečení	80
3.2.2.	Školní vyučování.....	81
3.2.3.	Medicína.....	82
3.2.4.	Přejímky a sociální třídy	83
	Závěr	86
	Résumé.....	89
	Bibliografie	93
	Internetové zdroje	95
	Přílohy.....	96
	Příloha č. 1 – Mapa Tuniska	96
	Příloha č. 2 – Mapa nerostného bohatství a zemědělství v Tunisku	97
	Příloha č. 3 – Porovnání francouzského a tuniského vzdělávacího procesu	98
	Příloha č. 4 – <i>La traversée du désert</i>	99
	Příloha č. 5 – <i>Crucifié</i>	100
	Příloha č. 6 – Rohff, Mohamed Lamine, Cheba Maria - Mon Bled.....	101
	Příloha č. 7 – Arabská abeceda	104
	Příloha č. 8 – Lexikální francouzsko-“tuniský“ slovník	105
	Příloha č. 9 – Frounci v Tunisku.....	113

ÚVOD

Tunisko je zemí severní Afriky a bývalým francouzským protektorátem. Francie mimo jiné přinesla do země svůj jazyk, který se v Tunisku usadil a v určitých formách a úrovních zde existuje ještě dnes. Tunisko tedy patří mezi frankofonní země, ve které ovšem francouzština nemá status oficiálního jazyka, ale přesto je vyučována ve školách a je používána v obchodních i jiných sférách.

Protože jsem Tunisko navštívil a znám spoustu francouzsky mluvících Tunisánů, kteří mi umožnili nahlédnout do jejich zvyků a částečně i kultury, rozhodl jsem věnovat problematice frankofonie v Tunisku, především ze sociolingvistického hlediska.

Práce bude rozdělena do dvou částí. V první, teoretické, části si přiblížíme situaci v Tunisku v historickém kontextu a dále se seznámíme s aktuální situací v oblasti geografie, kultury, politiky. Také se pokusíme analyzovat angažovanost Mezinárodní organizace frankofonie.

V lingvisticko-teoretické části se zaměříme na jazykovou situaci v Tunisku. Nejdříve se podíváme na používané jazyky v Tunisku a poté na historický kontext implantace francouzštiny. Dále vyhodnotíme pozici francouzštiny v této severoafrické zemi a pokusíme se zhodnotit znalosti francouzštiny a její používání v oblastech jako jsou školství, státní správa, literatura, hudba a média.

V druhé, praktické části, budeme vycházet z fonetických systémů obou jazyků a ukážeme si, jak na sebe působí v praxi jazyky tak rozdílné. Také se podíváme, jak francouzský jazyk ovlivnil určité sociální vrstvy, a zmíníme několik příkladů.

Cílem této studie je uvést českou frankofonní veřejnost do problematiky frankofonie v Tunisku, protože je to v naší zemi vcelku téma neprobádané a tato práce by mohla vyvolat zájem o rozšíření nebo pokračování tématu v této oblasti.

Na práci jsem začal pracovat koncem roku 2008, ale jako zásadní pro následující léta v Tunisku se zdá být rok 2011, který zcela změnil politickou situaci v této i okolních arabských zemích.

Teoretická část

Seznámení s Tuniskem **Lingvisticko-teoretická část**

1. Seznámení s Tuniskem

Tunisko, oficiální název Tuniská republika, je stát v severní Africe, který patří mezi státy tzv. Maghrebu, což v arabštině znamená západní. V současné době přesáhl počet obyvatel 10 milionů. I přes silné snahy o arabizaci, patří tento stát mezi frankofonní země se silnou pozicí francouzštiny.

1.1. Reliéf a klima

Tuniská republika se nachází na severní části afrického kontinentu a je vzdálena zhruba 150 km jižně od Sicílie. Mezi zeměmi Maghrebu je svou rozlohou 163 610 km² nejmenším státem. Na západě má společné hranice s Alžírskem (délka hranice 965 km) a na jihovýchodě s Libyí (459 km). Sever a západ Tuniska ohraničuje Středozemní moře (1148 km). Hlavním městem Tuniska je Tunis s rozlohou 212,63 km² a počtem obyvatel zhruba 2,3 milionů¹ i s předměstími. K Tunisku jsou přidruženy středomořské ostrovy Kerkenna a Djerba.

Terén v Tunisku je pestrý a rozmanitý, území proto můžeme rozdělit na 3 části. Severní část země, centrální část a jižní část.

Převážnou část severního území tvoří pohoří. Nejrozsáhlejší je pohoří Atlas, jehož nejvyšší hora Djebel Chambi dosahuje výšky 1544 m. Na sever od Atlasu se nachází pohoří Kroumirie a Mogods. Zbytek severní části tvoří nížina v povodí řek Medjerdy, Mellègue a částečně řeky Kebir, ústící do středozemního moře.

Centrální část Tuniska tvoří step, rozpínající se mezi Dorsale a Šoty² a pokračující až k pobřeží na území Sahel (území mezi Sousse a Sfax).

¹ Zdroj – GIRGLE, P.: *Tunisko*. Libri, Praha 2007 str. 128

² Chott (Šot) – je slané bezodtoké jezero. Vzhledem k extrémnímu klimatu se voda z jezera rychle vypařuje. V oblasti dosahují teploty 50 °C a za rok spadne jen 100 mm srážek. V létě jezero zcela vysychá a je na něm často možné pozorovat fata morgánu.

Šoty představují přirozenou hranici mezi centrální a jižní částí země. Jde převážně o pouštní území (údaj se pohybuje mezi 33% - 40% celého území), které se jmenuje Gafsa a o část pobřeží s názvem Djeffara.

Pobřeží má vliv na ekonomický rozvoj Tuniska. Přístavy Tunis, Sfax, Bizerete a Sousse představují významné póly v oblasti lodní dopravy a rybolovu. Zemědělsky využívaná půda má celkovou rozlohu 4,9 milionů hektarů. Z toho 1,6 milionů hektarů je vymezeno pro pěstování obilí, 1,6 milionů hektarů pro pěstování olivovníků a 400 000 hektarů je pro zavlažované plodiny.

Podnebí Tuniska na severu země ovlivňuje subtropické středomořské klima s teplotami přesahujícími v létě 30°C. V centrální a jižní části země je tropické klima ovlivněné přítomností pouště Sahara s denními teplotami přesahujícími 40°C a nočními teplotami kolem 0°C. V Hammametském zálivu panuje mírnější podnebí s letními teplotami kolem 25°C. Vliv na podnebí má proudění vzduchu. Ze severu vane středomořský vítr, který je typický pro západní Evropu a z jihu tropický saharský vítr. Vodní plochy tvoří pouze 5% povrchu Tuniska.³

Mapa Tuniska viz. [Příloha č.1](#).

³ Zdroj - **GIRGLE, P.:** *Tunisko*. Libri, Praha 2007 str. 127, 128

1.2. Ekonomická situace

Podle oficiálního portálu pro podnikání a export⁴ zaznamenalo Tunisko v posledních letech (1997-2007) konstantní růst. V roce 2008 však tuniská ekonomika začala tempo mírně ztrácet a hospodářský růst se zpomalil. V roce 1998 byl HDP 19,2 miliard dolarů a v roce 2005 už 28,97 miliard dolarů. Pro srovnání Česká republika měla HDP 53 miliard dolarů v roce 1998 a 109,2 miliard dolarů v roce 2005. Francie měla 1465,4 miliard v roce 1998 a 2177,67 miliard dolarů v roce 2005. Přírůstek HDP pro rok 2010 činil 3,7% a předpokládaný přírůstek pro rok 2011 byl 5,4% HDP. Index lidského rozvoje (IDH) byl v roce 1998 0,703 a počtem obyvatel 9,3 milionů obyvatel. V roce 2006 už jde o průměrnou hodnotu 0,766 s počtem obyvatel okolo 10,1 milionů. Tyto informace se mírně liší v závislosti na zdroji. Oficiální měnou je tuniský dinár. Kurz dináru je v současné době kolem 1,8 dinárů za euro.⁵

V Tunisku se těží především fosfáty (7 068 000 tun v roce 1998), ropa (2 900 000 tun), zemní plyn (1630 milionů m³) a cement (4 575 000 milionů tun). V zemi se dále těží železo a zinek. V zemědělství zaujímá přední místo výroba olivového oleje (1 550 000 tun), dále obilí (1 054 000 tun), datle (101 000 tun) a citrusové plody (211 000 tun). Pro Tunisko je typické tuniské víno, s produkcí asi 372 000 hl. Masný průmysl zpracoval (v roce 1998 6 293 000 tun) hovězího masa, (1 261 000 tun) kozího masa a (701 000 tun) telecího masa.⁶ Export a import zboží za posledních 6 let vždy rostl až na rok 2009, kdy tento ekonomický ukazatel poklesl o 13%, ale následující rok stoupl o 14,6 respektive 19,1%.

Hlavními obchodními partnery Tuniska jsou Francie, Itálie a Německo. Země vyváží především textil (oděvní a kožený) a dále mechanické a elektrické stroje. V současné době se za pomoci investic z Evropy bouřlivě rozvíjí ropný a chemický průmysl. Příliv zahraničních investic byl ovlivňován snahou tehdejší tuniské vlády o arabizaci země.⁷

Mapa nerostného bohatství a zemědělství v Tunisku viz. [Příloha č. 2](#).

⁴ <http://www.businessinfo.cz/cz/sti/tunisko-ekonomicka-charakteristika-zeme/4/1001496/> - 11.2.2012

⁵ Zdroj – *L'État de la Francophonie dans le monde*, Documentation française, Paris 2001 str. 248 a http://www.studentsoftheworld.info/informations_pays.php?Pays=TUN&Opt=economie – 13.7.2009

⁶ Zdroj – FONTAINE, J. – GRESSER, P.: *Tunise*. Paris 2000, str. 111, 120

⁷ Zdroj – *L'État de la Francophonie dans le monde*, Documentation française, Paris 2001 str. 266

1.3. Historie

1.3.1. Historie Tuniska od počátku do poloviny sedmého století

První stopy lidské přítomnosti na území dnešního Tuniska pocházejí z doby paleolitu, 20 km od města Gafsa. Jednalo se o malou kočovnou populaci žijící přibližně 15000 let před naším letopočtem. V době neolitu (4500 let př. n. l. – 2500 let př. n. l.) bylo území více osídleno, také díky menší rozloze pouště, která se teprve vytvářela. V tomto období došlo ke kontaktu Fénické říše s původním obyvatelstvem a dalo tak vzniku punské civilizaci, tedy budoucím Kartagincům.

Vznik Kartága v roce 814 před Kristem je označován jako přechod od prehistorie k historii. Díky Féničanům byla vytvořena síť cest na pevnině a obchod po moři. Tehdejší obyvatelé byli dobrými kolonizátory (kolonie byly Sicílie a Sardinie). Kartaginci byli také zručnými zemědělci a rozvíjeli obchod, např. s Římem a Etruskou říší. Největším rivalem v této době bylo antické Řecko, se kterým vedli Kartaginci spory o Sicílii.

Řecko se postupně dostalo pod nadvládu Římské říše. Konflikt o kontrolu nad Sicílií postupně přerostl ve válku s Kartágem. Tato První punská válka skončila vytačením kartaginských vojenských sil ze Sicílie (264 př. n. l. – 241 př. n. l.). V roce 228 umřel Hamilkar⁸, dobyvatel Hispánie. Moc v Hispánii převzal jeho zeť Hasdrubal Sličný⁹. Po jeho smrti se velitelem Španělského vojska stal Hanibal¹⁰ syn Hamilkara. V roce 219 př. n. l. napadl Hanibal římské spojence, město Saguntum. Řím požadoval Hanibalovo vydání, což Kartágo samozřejmě zamítlo. Tím vypukla Druhá punská válka (218 př. n. l. – 201 př. n. l.). Hanibal započal tažení proti Římské říši a sérií několika vítězství nad Římem vstoupil do historie jako jeden z nejschopnějších vojevůdců, který dokázal se svými slony přejít Alpy.

⁸ Hamilkar Barkas (kolem *270 př. n. l., † 228 př. n. l.) - byl kartaginský politik a generál, jenž položil základy koloniální říše Kartága na Pyrenejském poloostrově. Hamilkar proslul jako výtečný vojevůdce na třech různých bojištích: ke konci první punské války působil jako vrchní velitel kartaginských vojsk na Sicílii, následně potlačil povstání žoldnářů v severní Africe a později si podrobil velké části Hispánie. – citace: http://cs.wikipedia.org/wiki/Hamilkar_Barkas – 16.6.2009

⁹ Hasdrubal Sličný (* 270 př. n. l., † 221 př. n. l.) - byl kartaginský vojevůdce, zeť Hamilkara Barky a muž, který konsolidoval nově dobyté území Kartága v Ibérii. – citace: http://cs.wikipedia.org/wiki/Hasdrubal_Sli%C4%8Dn%C3%BD – 16.6.2009

¹⁰ Hanibal (*247 př. n. l. v Kartágu, † 183 př. n. l. v Bithýnii) - kartaginský generál, strateg a taktik, později také politik, který je všeobecně považován za jednoho z nejznamenitějších vojevůdců světových dějin. Žil v období převratných změn ve středomořském světě, během nichž získali Římané převahu nad takovými mocnostmi, jakými byly Kartágo, Makedonie, Syrakusy a Seleukovská říše. – citace: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Hannibal> – 16.6.2009

Po prohrané bitvě u Zamy musel Hanibal odejít do exilu, kde v roce 183 př. n. l. zemřel, stejně tak jako jeho přemožitel Cornelius Scipion¹¹. Po prohrané Třetí punské válce (147 př. n. l. - 146 př. n. l.) bylo oslabené Kartágo Římem zničeno a na území dnešního Tuniska začala nadvláda Říma, která trvala od roku 146 př. n. l. až do roku 439 n. l.

V průběhu římské vlády se původní božstva smísila s římskými božstvy. Nebylo to jediné náboženství. Dalším náboženstvím v této oblasti byl judaismus. V prvním století n. l. pronikají palestinští židé na území Tuniska. Na začátku 3. století Tertullianus¹² psal o židech a dokazoval jejich proselytismus¹³ v Africe. I v Tunisku se samozřejmě objevuje křesťanství. Ke konci druhého století se objevují první křesťanské vesnice. V následujícím století jsou křesťané tvrdě pronásledováni. Ve 4. století, ještě v rámci Římské říše je křesťanství ustanoveno hlavním náboženstvím.

Po Římanech do země přicházejí Vandalové. V roce 430 pronikli do severní Afriky a o devět let později dobyli Kartágo a učinili z něj hlavní město Severoafrické říše. Vandalové byli původně germánský kmen, žijící na římském území dnešního Španělska, který obsadil celé území severní Afriky lemuující středozemního moře. Jejich nadvláda trvala skoro jedno století. Vandaly vystřídala na dalších sto padesát let Byzantská říše, jejíž panování provázelo mnoho berberských povstání a náboženských nepokojů.

1.3.2. Historie Tuniska od poloviny sedmého století do roku 1881

S příchodem druhé poloviny sedmého století a dobytím severní Afriky Araby, začíná nová část tuniské historie. Byzantinci nekladli příliš velký odpor a pozvolna ustoupili. Roku 671 Arabové založili svaté město celého Maghrebu Kairouan. V dnešní době je toto město na seznamu světového dědictví UNESCO. V roce 698 bylo dobyto poslední byzantské město Kartága. Tito noví kolonizátoři s sebou přinesli svou kulturu a své náboženství, které tamní

¹¹ Publius Cornelius Scipio Africanus (* 236 př. n. l., † 183 př. n. l.) - *případně také Scipio Africanus starší, byl římským politikem a vojevůdcem v době druhé punské války, v níž dosáhl nesmrtelné slávy jako vítěz nad Hannibalem. Za to mu bylo uděleno přízvisko Africanus, často byl také nazýván římský Hannibal.* – citace: http://cs.wikipedia.org/wiki/Scipio_Africanus – 16.6.2009

¹² Tertullianus – *nejvýznamnější latinsky píšící křesťanský spisovatel v Kartágu na přelomu 2. a 3. století, který je považován za autora základní křesťanské terminologie v latinském jazyce.* citace: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Tertullianus> – 16.6.2009

¹³ Proselytismus – *je cílené získávání nových věřících pro nějakou náboženskou společnost změnou jejich původního náboženského přesvědčení.* – citace: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Proselytismus> – 16.6.2009

obyvatelé Berbeři postupně přijali, včetně arabských zvyků. Tunisko dobyla dynastie Umajjovců, která sídlila v Damašku. Toto období představovalo vrchol arabské expanze. Umajjovci se snažili šířit Islám do všech dobytých zemí, což se jim také dařilo. Po zavraždění posledního umajjovského vládce, nastupují na jejich místo Abbasovci. V roce 800 se kalif Ibrahim ibn al-Aghlab stal vládcem Abbasovců a za své sídlo si zvolil Kairouan. Po Abbasovcích přichází rod Fátimovců a poté Almohadé, což je původem španělská dynastie. Almohadé sjednotili pod svou vládou celou severní Afriku. Jako kalifové působila v Tunisku dynastie Hafsidů. Hafsidové se osamostatnili a stanovili hlavním městem Tunis. V roce 1534 se pokusila o vpád Osmanská říše. Hafsidové požádali o pomoc katolické Španělsko, které zvítězilo, ale převzalo kontrolu nad Tuniskem. V krátkém období si Osmanská říše vyměnila moc nad Tuniskem se Španělskem. Až v roce 1574 Osmanská říše definitivně obsadila Tunisko, které se tak stalo osmanskou provincií. Nová vládnoucí vrstva v čele s bejem se promíchala s tamním obyvatelstvem a dala vzniknout nové dynastii Huseinů. I když Tunisko stále spadá pod Osmanskou říši, v polovině devatenáctého století se stává de facto nezávislou zemí. Za vlády bejů se Tunisko zadlužuje a dostává do ekonomických potíží. Největším věřitelem Tuniska je Francie. Na pokračí hospodářské krize se pokouší vládnoucí bejové udržet nezávislost a nedat záminku Francii pro kolonizaci. To se jim nedaří a v roce 1881 obsadila Francie Tunisko.

1.3.3. Historie Tuniska po roce 1881

Francouzský protektorát je stvrzen smlouvou z Barda, nazývanou také smlouvou Ksar Said, podle místa, kde byla podepsána. Smlouva ustanovila hlavou země hlavního francouzského generála v Tunisku, který zastupuje zájmy Francie. Dále zbavila tuniský stát suverenity v oblasti diplomacie, financí a bezpečnosti. Bej nadále vystupuje jako představitel státu, ale v případě podniknutí politických kroků, musí zažádat o povolení Francii. O tři roky později francouzská vojska potlačila nepokoje v Kairouanu a Sfaxu. Po těchto nepokojích následoval podpis *Klauzule z Marsy (La Convention de la Marsa)*, která předávala řízení státu hlavnímu francouzskému generálovi. Bej s premiérem zastávají pouze čestnou pozici. Francie reprezentuje Tunisko na mezinárodní scéně.

Protože Francie chtěla těžit především z nerostného bohatství Tuniska, bylo nutné uskutečnit mnoho reforem. Např. reformy administrativní, soudní a finanční. Současně s tím

se rozvíjí infrastruktura, zakládají se nové společnosti a banky. Bouřlivě se rozvíjí ekonomika v oblasti důlního průmyslu (těžba fosfátů a železa), v zemědělství se jedná o výrobu olivového oleje, mechanizované pěstování obilovin a pěstování vinné révy. V Bizerteu vzniká vojenský přístav. Koloniální režim také přináší kulturní a sociální rozvoj. Itálie přináší do Tuniska především sadařství (nejvíce vinná réva) a zelinářství. Příliv evropských, především francouzských umělců rozvíjí také kulturní a společenský rozhled. Ve vzdělávacím systému dochází k zavedení bilingvního vyučování.

Odboj proti Francouzům se objevuje na počátku 20. století. V roce 1907 vzniká reformistické intelektuální hnutí *Mladí Tunisané (Jeunes Tunisiens)*. První aférou byla aféra Djellaz¹⁴ v roce 1911 a bojkot tramvají v Tunisu o rok později. Jsou přijímána některá opatření jako například zákaz tisku kritizujícího okupaci Tuniska aj. Během První světové války přichází nová generace okolo Abdelazize Thâalbia¹⁵, která připravuje založení nové politické strany. Ta vzniká v roce 1920 pod názvem Destour. Své myšlenky zveřejňuje v periodikách, jako jsou *Tuniský hlas (La voix du Tunisien)* nebo *Tuniský standard (L'Étendard tunisien)*. S novým deníkem *Tuniský boj (L'Action Tunisienne)* přichází právník vystudovaný na pařížské Sorbonně Habib Bourguiba. V roce 1934 se strana rozděluje na dvě větve. Jedna hájí islamistické zájmy a ponechává si název Destour a druhá, s názvem Neo-Destour, je moderní politickou stranou socialistického typu, jejímž cílem se osamostatnit zemi. Po neúspěšném jednání o samostatnosti Tuniska s Blumovou vládou¹⁶ vypukly nepokoje, které byly krvavě potlačeny a Bourguiba byl na nějaký čas uvězněn.

S příchodem Druhé světové války byl francouzský protektorát zrušen. V roce 1942 do země vtrhla Mussoliniho armáda. O Tuniské území byl sváděn tuhý boj. V roce 1943 se podařilo spojeneckým armádám dobýt Tunisko a vytvořit zde výchozí bod pro vpád do Itálie. Po válce byl francouzský protektorát obnoven a boj o nezávislost znovu začal. Vznikají další národní hnutí *Sdružení tuniských pracovníků (l'Union Générale des Travailleurs Tunisiens)*. Neo-Destour obnovila jednání s Francií, která ale opět skončila neúspěchem. Tunisané se tedy uchýlili ke stávkám, sabotážím a atentátům. Partyzánská válka byla řízena Bourguibou z Egypta. Po krvavých bojích byla Francie přinucena udělit Tunisku autonomii. Stalo se tak

¹⁴ Aféra z Djellazu – je soudní aféra vyplývající ze vzpoury kolem největšího hřbitova v Tunisku Djellazu, která se zapsala v kontextu dobytí Tripolska Itálií a jejíž následky byly velmi dramatické.

¹⁵ Abdelazize Thâalbia (*1876, † 1944) – Tuniský politik.

¹⁶ Léon Blum (*1872, † 1950) – Francouzský politik, v té době premiér Francie

v roce 1955. Bourguiba se mohl vrátit z egyptského exilu. V roce 1956 uznala Francie nezávislost Tuniska.

Vzniká monarchie, do jejíhož čela byl postaven bej. V roce 1957 poprvé zasedalo *ústavodárné shromáždění (Assemblée Constituante)*, které zrušilo monarchii a prohlásilo Tunisko za republiku a prezidentem se stal Habib Bourguiba. Francie se stáhla z Tuniska, ale ponechala své jednotky na strategické základně v Bizertu, odkud francouzské jednotky operovaly během války v Alžírsku. Během této války, která skončila v roce 1962, se tuniské jednotky několikrát střetly s francouzskými. Francie obviňovala Tunisko z podpory Alžírsků v boji o nezávislost. Tunisko požádalo o vyklizení základny v Bizertu. Až na popud Spojených národů v roce 1963 francouzská armáda základnu definitivně opustila.

V následujících letech Tunisko prošlo mnoha reformami. Zásluha je připisována prezidentovi Bourguibovi. viz. bod [1.4.](#)¹⁷

V roce 1999 byl schválen zákon o arabizaci země, čímž se Tunisko hlásí ke svým arabským kořenům.

Další historický milník přináší přelom roku 2010/2011, kdy se politické klima začíná rázně měnit. V zemi vypukly nepokoje, které nastartovalo 17.12.2010 upálení mladého prodavače v oblasti Sidi Bouzid. Nepokoje se dále rozšířily po celém Tunisku. Dalšími důvody k demonstracím byly velká míra nezaměstnanosti a nekalé praktiky prezidentovy rodiny nazývané *klan téměř-mafie (clan quasi-mafieux)*¹⁸, kdy podle pozorovatelů, jsou prezident Ben Ali a jeho druhá žena přímo zapleteni do korupce, zpronevěry nebo krádeže.

Situaci neuklidňují ani mimořádná opatření prezidenta, jako např. zrušení censury, svobody tisku a politického projevu, proto prezident potají prchá ze země a přenechává svůj úřad premiérovi. Prozatímní vláda ministrů byla obviněna z propojení na bývalou vládnoucí stranu, což mělo za následek další nepokoje v zemi. Pod tíhou těchto nepokojů odstoupili

¹⁷ Zdroje – **PELLEGRIN, A.:** *Histoire de la Tunisie depuis les origines*. Edition Bouslama, 4e édition, 1948 Tunis, **PAVY, A.:** *Histoire de la Tunisie*. 2e édition, Edition Bouslama, 1977 Tunis, **FAKHFAKH, M.:** *Atlas de Tunisie*. Paris 1979 str. 25-27, **FONTAINE, J. – GRESSER, P.:** *Tunise*. Paris 2000 str. 28-77, **GIRGLE, P.:** *Tunisko*. Libri, Praha 2007 str. 11-99

¹⁸ *clan quasi-mafieux* – tento název je používán pro mafiónské praktiky rodiny bývalého prezidenta Ben Aliho

zbylí ministři a strana bývalého prezidenta Ben Aliho byla zrušena. Byla stanovena dočasná vláda a o několik měsíců později mohli Tunisané poprvé ke svobodným volbám.¹⁹

1.4. Sociopolitická situace

Nová situace na politické scéně začíná v roce 1956, kdy Tunisko získává nezávislost. Ve volbách zvítězil Habib Bourguiba s 95% hlasů. V roce 1964 strana Neo-Destour zaniká a vzniká její nástupnická strana PSD (Partie socialiste destourien). Roku 1988 znovu strana mění jméno na RCD (Rassemblement constitutionnel démocratique) se stejnou socialistickou orientací.

Již od roku 1956 se projevují Bourguibovi autokratické rysy. Po konfliktu se Salahem Youssefem²⁰ musí Youssuf odejít do exilu v Egyptě. Předák Sdružení tuniských pracovníků Ahmed ben Salah byl odstraněn, protože nesouhlasil s jeho politikou. Lamine bej byl donucen opustit politickou scénu. Protože monarchie stále představovala nebezpečí, udělal Bourguiba řadu opatření, která tato nebezpečí snižovala. V rámci těchto opatření byl schválen zákon o rodině a o osobním statutu. Tento zákon způsobil opravdovou revoluci a vytvořil tím precedens v arabském světě, který přináší řadu práv pro ženy, což bylo považováno za výjimečné (Národní sdružení tuniských žen, rovnoprávnost žen, volební právo pro ženy aj.). Manželství mohlo být prohlášeno za právoplatné pouze tehdy, když k tomu dali souhlas oba manželé. Polygamie byla zakázána a muž již dále nemohl omezovat svobodu své manželky. V roce 1957 byl Bourguiba prohlášen za prezidenta republiky.

V roce 1975 byl Bourguiba zvolen doživotním prezidentem, ale s přibývajícím věkem se zhoršoval jeho zdravotní stav a kroky které dělal, vedly k obavám z vypuknutí mocenských nepokojů. Proto Zine el-Abidine Ben Ali převzal nenásilně moc v zemi. 24. Října 2004 byl zvolen již počtvrté. Do této doby je prezident volen každých pět let ve všeobecných volbách, kdy není omezen počet volebních období, ale kandidát musí být mladší 75 let. Zákodárná

¹⁹ Zdroje – <http://www.lefigaro.fr/international/revoltes-arabes/tunisie.php> – 11.2.2012, <http://fr.wikipedia.org/wiki/Tunisie> – 11.2.2012, <http://www.novinky.cz/zahranicni/svet/> – 11.2.2012

²⁰ Salah Ben Youssef (1907-1961) – Tuniský politik, povoláním právník, poslán do exilu v Egyptě a v roce 1961 zavražděn ve Frankfurtu

moc se skládá od roku 2005 ze dvou komor, a to ze *sněmovny (Chambre des députés - 214 křesel)* a ze *senátu (Chambre des conseillers - 112 členů)*.²¹

Do konce roku 2010 se v Tunisku objevuje censura a to jak v tisku (<http://www.liberation.fr/medias/010121814-libe-fr-censure-en-tunisie>), tak na internetových stránkách (nelze se připojit k serverům jako je např. www.youtube.com, které jsou v rozporu s arabsko-muslimskými kulturními tradicemi, ale které jsou běžně dostupné v okolním světě).

Vše změnilo občanské nepokoje na přelomu roku 2010/2011. Pod tíhou událostí ze začátku roku 2011 opustil prezident Ben Ali Tunisko a přenechal vedení země premiérovi Mohamedu Ghannouchimu²². Demonstrantům ale vadilo jeho spojení s předchozí vládou, proto šéf dočasné vlády podává demisi. Ve vedení země byl pouhé dva dny. Ghannouchi je i nadále součástí prozatímní vlády, ale pod nátlakem veřejnosti vydrží pouze do 27.2.2011. Poté je nahrazen jedním z bývalých ministrů prezidenta Bourguiby, Béji Caïdem Essebsim²³. Ghannouchi předal prezidentský úřad Fouadu Mebazaaovi²⁴, který se stává dočasným prezidentem až do prezidentských voleb 13. prosince 2011. Presidentem byl řádně zvolen Moncef Marzouki²⁵.

Po revoluci byly sněmovna i senát rozpuštěny a jejich pravomoci převzal *Vysoký úřad pro dosažení cílů revoluce, politické reformy a přechodu k demokracii (Haute instance pour la réalisation des objectifs de la révolution, de la réforme politique et de la transition démocratique)*. Ústava byla po revoluci pozastavena. Až do pádu prezidenta Bena Aliho existovala pouze jedna legální politická strana RCD. To už dnes není pravda, čehož jsou důkazem první demokratické volby v Tunisku ze dne 23.10.2011. Výsledek je následující: Nejvyšší počet hlasů dostala strana Enhadha, což je pravicové islamistické hnutí. To vyvolalo obavy na trhu. Vítězná strana Enhadha ovšem přislíbila volný přístup zahraničním investorům na Tuniský trh. Ačkoli Ben Aliho režim byl autokratický, tak zahraniční investoři byli součástí tuniského trhu. Zbylé strany jsou levicového zaměření.²⁶

²¹ Zdroj – Zdroj - FONTAINE, J. – GRESSER, P.: *Tunise*. Paris 2000, str. 72, 73 a <http://www.tunisie.com/viepolitique/index.html> – 10.7.2009

²² Muhammad Ghannúši (1941) – tuniský politik, v letech 1999-2011 zastával úřad premiéra Tuniska. Po nepokojích podal 27.1.2011 demisi. Dále bývalý ministr financí a ministr pro mezinárodní spolupráci.

²³ Béji Caïd Essebsi (1926) – tuniský právník a politik, bývalý velvyslanec a poradce prezidenta Bourguiby.

²⁴ Fouad Mebazaa (1933) – tuniský politik. Bývalý ministr zdravotnictví, kultury a informací.

²⁵ Moncef Marzouki (1945) – tuniský politik, spisovatel, lékař a bojovník za lidská práva v Tunisku.

²⁶ Zdroje - <http://fr.wikipedia.org/wiki/Tunisie> – 11.2.2012, <http://www.lefigaro.fr/international/revoltes-arabes/tunisie.php> – 11.2.2012, <http://www.novinky.cz/zahranicni/svet/> – 11.2.2012

Strana	Počet křesel
Ennahda	90
Congrès pour la République (CPR)	30
Ettakatol (Forum Démocratique pour le Travail et les Libertés)	21
El Aaridha Chaabia	19
Parti démocrate progressiste (PDP)	17
Al Moubadara	5
Pôle démocratique moderniste (PDM)	5
Afek Tounes	4
Parti communiste des ouvriers de Tunisie (PCOT)	3
Autres (ostatní)	23 ²⁷

1.5. Populace

1.5.1. Demografické údaje

V roce 2001 mělo Tunisko 9 600 000 obyvatel, v roce 2008 10 326 600 obyvatel a v roce 2011 10 674 000. 65% Obyvatel Tuniska žije ve městech a 35% na venkově. Míra přirozeného růstu populace je 1,18%, což patří mezi nejmenší na africkém kontinentu. Průměrná velikost domácnosti v roce 2008 dosahuje 4,28 člověka v rodině. Mezi další demografické údaje patří míra porodnosti, která byla v roce 2007 17,4 narozených na 1000 obyvatel. Míra úmrtnosti v roce 2007 činila 5,5 mrtvých na 1000 obyvatel. Průměrný počet narozených dětí na ženu je 2,04 dítěte na ženu. Průměrná délka života v roce 2007 byla 74,2 let. 72,3 let u mužů a 76,246 let u žen. Věkové rozložení populace v roce 2007: 8,1 % obyvatel mladších pěti let, mezi pátým a čtrnáctým rokem 16,6 %, mezi patnáctým a dvacátým devátým rokem 29,6%, třicet až padesát devět let 36,1% a lidé starší šedesáti let tvořili 9,6% populace.²⁸

²⁷ Zdroj – <http://www.lefigaro.fr/international/2011/10/27/01003-20111027ARTFIG00741-90-islamistes-dans-l-assemblee-constituante-tunisienne.php> – 11.2.2012

²⁸ Zdroj – <http://www.ins.nat.tn/indexfr.php> – 16.8.2009

1.5.2. Etnická a náboženská situace v Tunisku

Po vpádu Arabů v sedmém století až do protektorátu se etnická situace téměř neměnila. Až příchod Francie znamenal příliv občanů tohoto národa do země. Ovšem po vyhlášení nezávislosti Francouzi postupně opouštěli celý Maghreb. V dnešní době v Tunisku žije několik francouzských rodin, které jsou zde pracovně, nebo zde žijí smíšené tunisko-francouzské rodiny. Nicméně etnické složení v Tunisku vypadá následovně: Arabové 98%, Evropané 1%, ostatní (Židé, Berbeři, Malt'ané) 1%.

V celé tuniské historii prošlo náboženství několika změnami. V dnešním Tunisku má nejpočetnější zastoupení, vyjádřené v procentech, sunnitský islám 98%. Jako menšinové náboženství jsou zde křesťanství 1%, judaismus a další 1%²⁹.

1.6. Kultura

1.6.1. „Moderní“ kultura

Mohlo by se zdát, že po schválení zákona o arabizaci bude frankofonních aktivit ubývat. Přesto Frankofonie, společně s dalšími organizacemi podporovaly a s největší pravděpodobností budou nadále podporovat francouzský jazyk a úzce spolupracovat s tuniskou vládou, respektive s ministerstvem kultury. Bohužel zde nenajdeme mnoho výtvarníků, spisovatelů či hudebníků tvořících svá díla ve francouzském jazyce. Kromě řady divadelních a literárních akcí se v Tunisku koná několik festivalů například v Medině, Kartágu a Hammamet. Například *Hudební Říjen (l'Octobre Musical)*, *Kartaginské divadelní dny (Journées Théâtrales de Cartage)* nebo *Slavnost frankofonie (Gala de la Francophonie)*, která byla zrealizována ve spolupráci s Kanadou, Belgií a Švýcarskem. Doprovodné nebo s tím spojené nefrankofonní události, které jsou v arabském jazyce, hrají významnou roli především v oblasti divadla, zpěvu a plánování festivalů. Tuniská představení v rámci mezinárodních festivalů proběhla ve Francii, jednorázově v Belgii, Švýcarsku a v Kanadě.

V letech 1998 až 1999 bylo v Tunisku založeno sdružení *Frankofonních obyvatel ze severu pracujících na jihu (Les francophones du Nord travaillant au Sud)*, na jehož vzniku se

²⁹ Zdroj – GIRGLE, P.: *Tunisko*. Libri, Praha 2007 str. 129

podílela kulturní centra Kanady, Belgie, Švýcarska a Francie. Evropská kulturní centra navíc každoročně organizují festival Evropského filmu. CCF³⁰ úzce spolupracuje s tuniskou vládou, stejně tak jako s místními skupinami a s neziskovými organizacemi.

V Tunisku také existuje výměnný a školící program pod záštitou Institutu národního dědictví Tuniska, který podporuje rozvoj projektu *villas romaines (římské vily)*³¹ v Kartágu za stálé spolupráce s Francií.

Politika četby v Tunisku vychází ze specifického tříletého plánu, který má vzdělávat celkem dvacet pět agentů, kteří budou zajišťovat provoz pojízdných knihoven. Knižní ústav pokračuje v podporování regionální edice ve francouzském jazyce. Knihy se díky tomuto programu daří vydávat za méně než 70% ceny, za kterou se prodávají ve Francii. Existuje tu relativně významná síť prodavačů knih a vydavatelů, stejně tak jako Unie tuniských editorů, obchodní komora tiskařů, oddělení papírníků a asociace tuniských distributorů.³²

Knižní ústav v Tunisku podporuje tisk knih ve francouzském jazyce. Arabofonní literatura má počátek v sedmém století, kdežto literatura tvořena ve francouzském jazyce vzniká až během francouzského protektorátu (od roku 1881). Mezi francouzsky píšícími spisovateli můžeme najít jména jako Albert Memi (Tunisko-francouzský esejista), Abdelwahab Meddeb (Tunisko-francouzský romanopisec, esejista a poeta, také pracoval jako moderátor v radiu), Tahar Bekri (tuniský poeta píšící oběma jazyky), další francouzsky píšící tunišťi spisovatelé Mustapha Tlili, Hélé Béji nebo Fawzi Mellah.

Tuniský film. V roce 1896 bratři Lumièrové natočili záběry v ulicích Tunisu. Místo vlastní produkce filmů se Tunisko objevuje na plátnech spíše jako prostředí, ve kterém se filmy natáčejí. Například první film natočený na africkém kontinentu *Pět prokletých džentlmenů (Les Cinq gentlemen maudits)*³³ se natáčel v Tunisku nebo také známý režisér George Lucas natáčel několik záběrů v tuniské Sahaře, kterou použil jako planetu Tatooine v kultovní sérii science fiction filmů *Hvězdné války*. První celovečerní tuniský film byl natočen v roce 1966 a jmenoval se *Al-fajr (Svítání)*. Od roku 1967 se natočila zhruba desítk

³⁰ CCF – Francouzské kulturní centrum (Centre Culturel Français)

³¹ *Villas romaines (římské vily)* – Zbytky římských staveb v Kartágu, postavených na mírném svahu na břehu středozemního moře.

³² Zdroj - *L'État de la Francophonie dans le monde*, Documentation française, Paris 2001 str. 122, 123, 124

³³ *Les Cinq gentlemen maudits (Pět prokletých gentlemanů)* – Film z roku 1919 od režiséra Luitz-Morata.

tuniských filmů. Tuniský film, který prorazil v zahraničí, se jmenuje *Jedno léto v La Goulette* (*Un été à La Goulette*)³⁴. I když Tunisko neprodukuje stovky filmů ročně, organizuje od roku 1966 každé dva roky filmový festival *Kartágenské filmové dny* (*Journées cinématographiques de Carthage*), který je nejstarší v rozvojových frankofonních zemích.

Divadlo se začalo rozvíjet na přelomu dvacátého století během francouzského protektorátu. Během něj proudily do Tuniska divadelní hry, především z Francie. První prezident Bourguiba viděl v divadle mocný prostředek pro vzdělání a šíření kultury, nicméně tuniské divadlo nezaznamenalo nikdy veliký rozvoj. Od roku 1966 je sedmý listopad národním dnem divadla v Tunisku. V roce 1970 měla obrovský úspěch hra *Kaligula* (*Caligula*) od Alberta Camuse, ve které hlavní roli ztvárnil populární Aly Ben Ayed³⁵. Hra byla přeložena do arabského jazyka a byla mnohokrát hrána. Nejznámějším tuniským dramatikem je Habib Boularès, který napsal například hry *Mourad III*, *Le Temps du Bouraq*.

Protože v muslimské víře je zakázáno zobrazovat lidský obraz, malíři se museli obrátit ke kaligrafii. Až francouzský protektorát dal volnost tomuto umění. Bohužel z počátku dvacátého století byly galerie vyhrazeny pouze pro evropské malíře. Podobně tomu bylo i u sochařství.

1.6.2. Tradiční kultura

Tradiční kultura sahá zhruba do doby 1000 let před naším letopočtem. Jedná se spíše o souhrn kultur přejatých z jiných civilizací, jako byla například kultura punské civilizace, arabská kultura, turecká a evropská (řeckořímská). Vzájemnou kulturní interakcí se tuniská kultura rozšířila do Evropy (hlavně na jih Španělska – Alhambra, Alcázar). Šířila se především tuniská architektura a to zejména typické kopule a kýlové klenby s mnoha zdobnými prvky, dále potom specifická architektura zahrad.

Tradiční tuniská hudba je charakteristická svou bohatou melodickou linií, kdežto polyfonie se prakticky neobjevuje. Dále je pro tuniskou hudbu typická rozmanitost rytmů a objevuje se prvek maqam³⁶, to znamená, že tato hudba je provázena zpěvem. Tuniská hudba

³⁴ Un été à La Goulette (Jedno léto v la Goulette) – tuniský film od nejznámějšího tuniského režiséra Férida Boughedira natočený v roce 1996.

³⁵ Aly Ben Ayed (1930 – 1972) – Tuniský divadelní herec.

³⁶ Maqam – specifický sled hudebních frází, které mají požadovaný vliv na posluchače.

se dělí na čtyři druhy. La nouba – nejstarší hudební struktura v Tunisku, dělí se na další čtyři části. (nachid – recitace s volným rytmem, bacit – rytmický zpěv doprovázen specifickými pohyby, mouharraket a ahzaj – rytmický zpěv, jehož tempo se zrychluje až do konce písně), chghoul – zpěv původem turecký. Dalším druhem je tradiční folklor, ve kterém se objevuje jeden refrén a dvě nebo tři sloky, které jsou svou formou podobné refrénu, a nakonec Luonga, která je původem také z Turecka.

V klasické literatuře je nejčtenější knihou Korán. V arabském jazyce jsou pěstovány všechny druhy literatury. Mezi nejznámější autory patří Ali Douagi (1909 – 1949), který napsal zhruba 150 povídek a více než 500 básní.³⁷

1.7. Frankofonie

1.7.1. Historie vzniku Mezinárodní organizace Frankofonie

V roce 1880 francouzský zeměpisec Onésime Reclus poprvé použil slovo *frankofonie* (*francophonie*), pro lidi a země používající francouzský jazyk pro různé účely. Z jeho definice pojmu vyplývá, že se nejedná pouze o země, ve kterých je francouzský jazyk mateřským jazykem nebo oficiálním, ale i o země nebo jejich lid mluvící tímto jazykem. Postupem času vzniklo několik organizací francouzského jazyka. Až v roce 1960 Hamni Diori³⁸, Léopold Sédar Senghor³⁹ a právě tuniský prezident Habib Bourguiba přicházejí s myšlenkou sjednotit frankofonní státy pod jednu světovou organizaci založenou na jazykové a kulturní afinitě. Pod vedením těchto tří prezidentů a prince Norodoma Sihanouka (Kambodža) podepsalo dne 21. března 1970 dvacet jedna zemí smlouvu, ve které zakládají první mezivládní frankofonní organizaci *Kancelář pro kulturní a technickou spolupráci frankofonních států* (*ACCT – Agence de coopération culturelle et technique*). V roce 1998 na ministerské konferenci v Bukurešti byl přijat dnešní název *Mezinárodní organizace Frankofonie* (*OIF - Organisation*

³⁷ Zdroj – FRAJ, B. B.(ředitel projektu): *Ifriqiya : Treize siecle d'art et d'architecture en Tunisie*. Str. 15-63, FONTAINE, J. – GRESSER, P.: *Tunise*. Paris 2000, str. 132-163

³⁸ nigerijský prezident

³⁹ senegalský prezident a člen Francouzské Akademie

internationale de la Francophonie) a ACCT se přejmenovala na *Kancelář Frankofonie* (*Agence de la Francophonie*).⁴⁰

1.7.2. Mezinárodní organizace Frankofonie v Tunisku

V dnešní době je členem organizace 56 států a další 14 států má statut pozorovatele. V bodě [1.6.1.](#) jsem již zmínil některé akce pod záštitou Frankofonie. *Kartaginské divadelní dny* (*Journées Théâtrales de Carthage*), *Kartaginské filmové dny* (*Journées cinématographiques de Carthage* - <http://www.jccarthage.org/>), *Kartaginská choreografická setkání* (*Rencontres choréographiques de Cathage*), *Taneční jaro* (*Printemps de la danse* - <http://www.printemps-danse.planet.tn>). Další akcí ve spolupráci Mezinárodní organizace Frankofonie je *Mezinárodní veletrh knihy v Tunisu* (*Foire internationale du livre de Tunis* - <http://www.fkram.com.tn>). *Tuniská národní škola cirkusového umění* (*École nationale des artes du cirque*) byla slavnostně otevřena na konci roku 2003.

Organizace jako jsou *Mezivládní kancelář frankofonie* (*Agence intergouvernementale de la francophonie* – AIF), Evropská Unie a *Francouzský Institut spolupráce* (*Institut français de coopération*) se významně angažují v kulturním sektoru. Například AIF částečně financovala některé tuniské filmy a zajistila jejich promítání na filmovém festivalu v Cannes. Tuniské ministerstvo kultury dává kulturnímu sektoru 1% ze státního rozpočtu. V číslech to znamená, že filmový průmysl dostane 2,34 milionů eur, divadelní 1,6 milionů eur a hudební 1,8 milionů eur.⁴¹

Jedna z posledních významných konferencí Frankofonie se uskutečnila ve spolupráci s *Islámskou organizací pro vzdělávání, vědu a kulturu* (ISESCO - *Organisation islamique pour l'éducation, les sciences et la culture*) na pozvání tuniské vlády od 2. do 4. června 2009 ve významné kulturní metropoli Kairouanu.

⁴⁰ Zdroj – <http://www.francophonie.org/doc/doc-historique/chronologie-oif.pdf> – 8.8.2009

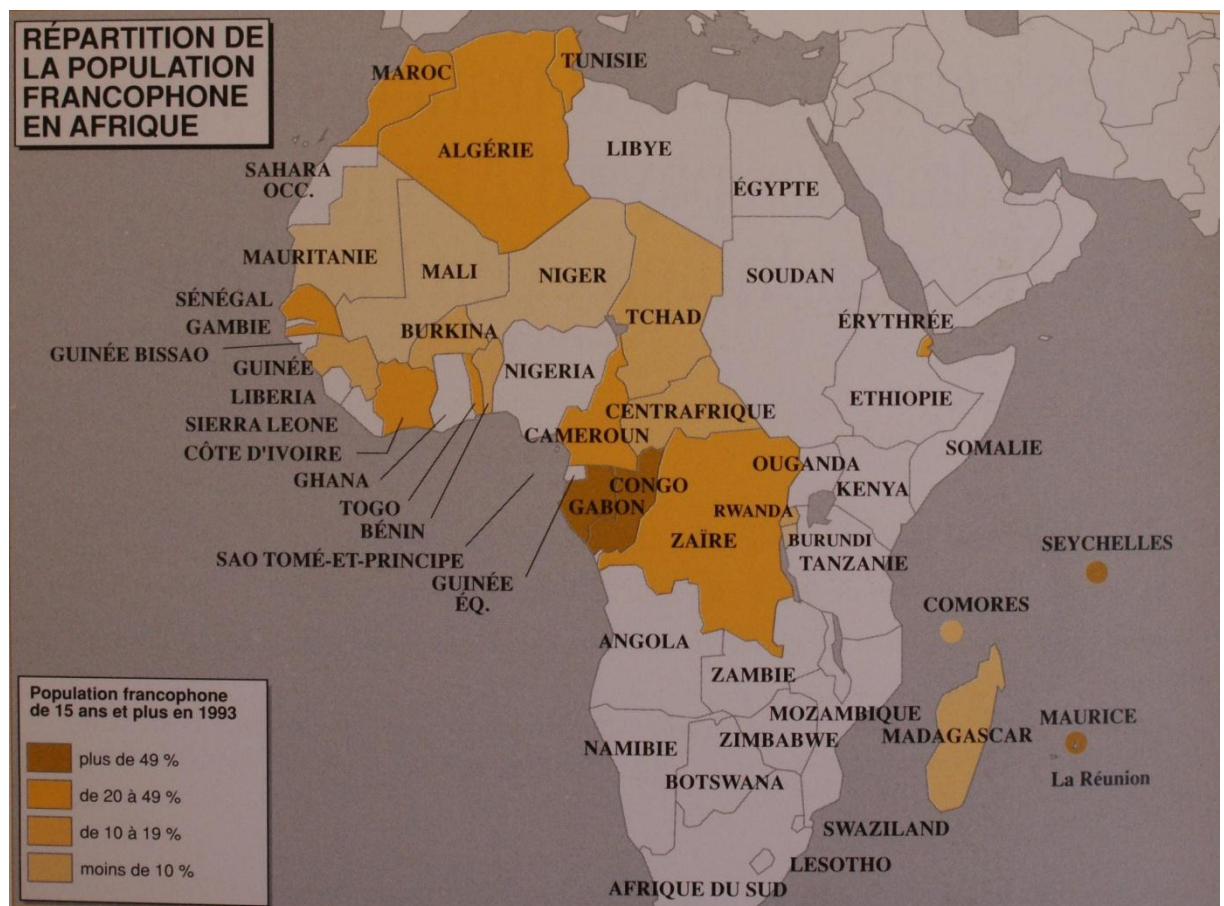
⁴¹ Zdroj – VALATIN, CH.: *La Francophonie dans le monde 2004-2005*. Larousse, Paris 2005, str. 286

2. Lingvisticko-teoretická část

2.1. Rozložení frankofonní populace v Africe

Díky koloniální politice 3. Republiky⁴² byl francouzský jazyk rozšířen po celém světě, především na africkém kontinentu. V některých afrických státech má statut oficiálního jazyka a v mnohých, včetně Tuniska, statut úředního nebo obchodního jazyka. Na následujících dvou obrázcích můžeme vidět rozložení frankofonního obyvatelstva v Africe.

Obrázek č. 1: Rozložení frankofonního obyvatelstva V Africe⁴³

⁴² 3. Republika – Politický režim ve Francii od roku 1870 do roku 1940

⁴³ Zdroj – ROSSILLON, P.: *Atlas de la langue française*. Bordas, Paris 1995 str. 80

Obrázek č. 2: Obyvatelé s dobrou znalostí francouzského jazyka⁴⁴

2.2. Klasifikace jazyků v severní Africe

V sedmém století našeho letopočtu započalo dobývání severní Afriky Araby. Tamní obyvatelstvo bylo postupně arabizováno a arabský jazyk pomalu vytlačil původní jazyky. I přes další historický vývoj zůstala v severní Africe arabština jako dominantní jazyk. Z genealogického hlediska se tedy jedná o semitohamitskou rodinu jazyků (též afroasijskou). Dále jde o větev semitskou, kam spadá arabština (s mnoha odlišnými variantami). Další jazyky vyskytující se v této oblasti jsou: berberština (také semitohamitská rodina, větev berberská), dále francouzština, italština, španělština. (indoevropská rodina, větev románská). Ještě nesmíme zapomenout na jazyk, který ovlivňoval vývoj jazyků v severní Africe, ale zároveň byl jimi také ovlivňován a má základ ve feničtině. Je to maltština z rodiny semitohamitské a větve semitské.

⁴⁴ Zdroj – ROSSILLON, P.: *Atlas de la langue française*. Bordas, Paris 1995 str. 80

2.3. Klasifikace jazyků používaných v Tunisku

2.3.1. Historický vývoj jazyků v Tunisku

Při vzniku punské civilizace došlo ke kontaktu s Fénickou říší. Tento kontakt dal vzniknout punskému jazyku. Jedná se o fénický dialekt podobný hebrejštině (semitohamitská rodina, větev semitská – mrtvý jazyk). Zároveň s punským jazykem existovala libyjšťina (semitohamitská rodina, berberská větev), jazyk původního obyvatelstva, berberů, který nebyl nikdy asimilován. Po vpádu Říma do Kartága byla započata rychlá latinizace obyvatel, ovšem punský jazyk zanikl až v 5. století. Vpád Vandalů (indoevropský jazyk, větev germánská), nijak neovlivnil vývoj jazyka v této oblasti, protože zde jejich vláda netrvala dlouho. Až příchod Arabů silně ovlivnil jazyk v tehdejší Tunisku. Proto tento jazyk můžeme nazývat hlavní jazykovou vrstvou. Berberský adstrát, který odolal fénické, latinské, arabské, turecké a francouzské konkurenci, není reprezentován v dnešní době více než 1% mluvčích, kteří žijí především na jihu země. Latina (indoevropská rodina, větev románská – mrtvý jazyk) byla vzhledem k arabštině substrátem.⁴⁵ Turečtina, jako superstrát, přetrvává pouze v podobě několika sufixů a prefixů, které jsou používány v mluvené nespisovné podobě pouze u určité skupiny mluvčích.

Francouzský jazyk (Indoevropská rodina, větev románská) pronikal do Tuniska pozvolna ještě před kolonizací, ale masivní průnik francouzštiny přichází až s francouzským protektorátem a tento kolonizační jazyk zůstal v Tunisku i po vyhlášení nezávislosti a to je důležité pro tuto práci. Protože i v Tunisku proběhla latinizace obyvatel (podobně jako v dnešní románské části Evropy), mohl vzniknout další románský jazyk, ale díky sledu událostí vstoupila francouzština do Tuniska, jako aktivní románský jazyk, až koncem 19. století. Arabština a francouzština vedle sebe existují dodnes a vzájemně se ovlivňují, nicméně arabština zůstává oficiálním jazykem.

⁴⁵ Zdroj – ČERMÁK, F.: *Jazyk a jazykověda*. Praha 2004 str. 65, 68 a Ostrá, R., Spitzová, E.: *Úvod do studia románských jazyků*. Brno 1994 str. 92

2.3.2. *Současná jazyková situace v Tunisku*

V současné době se v Tunisku mluví těmito jazyky – arabštinou v následujících formách: klasická (archaická) arabština, spisovná arabština, dialekt arabštiny, dále jen tuniská arabština, mluvená a psaná forma, která je považována za dialekt arabštiny spisovné (a její regionální varianty). Francouzština a částečně italština. Vyučovací jazyk: Arabský jazyk ve všech úrovních školního systému, kromě vědeckých předmětů ve všech úrovních vzdělávacího procesu.

Francouzský jazyk je vyučován od prvního respektive třetího roku základní školy a vyučovací jazyk od prvního roku druhého stupně základní školy po zbytek povinné školní docházky. Dále je francouzský jazyk povinným jazykem všech maturitních předmětů.⁴⁶

Klasická arabština

Jedná se o jazyk předislámské poezie, jazyk Koránu a Hadísů⁴⁷. Je to také jazyk islámu, práva a literatury. Klasická arabština zůstává z morfologického a syntaktického hlediska nejsložitějším jazykem. Osvojení slovní zásoby je tvrdým oříškem pro všechny, kteří se rozhodnou tento jazyk plně ovládat.

Spisovná arabština

Klasický jazyk, považován za velmi učený a někdy domýšlivý, je čím dál více odsouvaný jinými variantami, jmenovitě tuniskou arabštinou. Přesněji se jedná o jazyk, který tlumí majestátní povahu klasické arabštiny tím, že zjednodušuje slovní zásobu pro lepší pochopení. Dnes je to jazyk učitelů, zejména v prvním a druhém vzdělávacím cyklu a také psaného tisku. Různá symposia a konference často volí tento jazyk, protože je mnohem přístupnější než klasická arabština.

„Varieta“ arabštiny (*l'arabe intermédiaire*)

Tento jazyk se vyskytuje převážně v hovorové podobě, blíží se svou povahou k jazyku lidovému nebo ke spisovné arabštině ovšem bez syntaktických pravidel. Mnohými je nazývána *zdvořilou mluvenou arabštinou (l'arabe parlé poli)*⁴⁸. Tento jazyk je šířen především pomocí rádia a televize. Někteří politici často používají tuto variantu, aby nespadli

⁴⁶ Zdroj – ROSSILLON, P.: *Atlas de la langue française*. Bordas, Paris 1995 str. 30

⁴⁷ Hadís (hadith) – vyprávění o činech proroka Mohameda skládající se ze dvou částí

⁴⁸ Citace – SAYAH, M.: *Bilinguisme et enseignement du français en Tunisie*. Toulouse 1997 str. 40

až na úroveň tuniské arabštiny. Učitelé na prvním stupni základních škol jsou zprvu nuceni používat tento jazyk ve vyučování mladých Tunisánů, aby pozvolna vymezili rozdíl mezi jazykem ve škole a jazykem na ulici.

Tuniská arabština

Hovorový a ustálený dialekt arabštiny mezi Tunisany. V psané podobě se vyskytuje jen zřídka. Je charakterizován volnou syntaxí a díky stálému pronikání nových slov, uniká tento jazyk svázanosti klasické arabštiny. Právě v tomto spontánním jazyce vyjadřují Tunisané své myšlenky a pocity. Je také využíván některými politiky, kteří ho volí při projevech k publiku, pro jeho jednoduchost a také proto, že mu rozumí všechny sociální vrstvy. Tuniská arabština je také symbolem bohatství vyprávěné literatury, které tvoří kulturní dědictví tuniského lidu.

Starí autoři shrnuli a přepsali v latině několik děl tohoto dědictví. Bájně a mravoličné povídky, rytířské příběhy muslimských hrdinů, svaté legendy, frašky, anekdoty, přísloví, záhady, šarády, atd. V domácnostech jsou anekdoty předávány z generace na generaci a pro veřejnost jsou během některých svátků vyprávěny v rádiu.

Francouzský jazyk

Francouzský jazyk zůstává především ve městech i nadále velmi používaným jazykem, jak v běžných životních situacích, sice méně osobních a více obecných, tak v technických záležitostech. Tato situace, kdy francouzština, jazyk kolonistů, existuje zároveň s arabštinou, původním jazykem, dal vzniknout bilingvistu. V období protektorátu si někteří rodiče uvědomovali budoucí jazykovou situaci a posílali děti do francouzských škol. Ovšem nejdříve tyto děti absolvovaly dva nebo tři roky v náboženské škole. Ostatní, kteří se méně starali, preferovali, aby jejich syn udělal exkluzivní kariéru tradičního charakteru. Na počátku nezávislosti byly pouze školy vyučující paralelně francouzštinu a arabštinu. Toto řešení přijaté z dob nezávislosti je daleko od odmítavého postoje francouzského jazyka. Ba naopak, přispívá zřetelnému zvýhodnění tohoto jazyka. V dobách protektorátu nebyl nikdo, kdo by vzdoroval francouzským školám. Po vyhlášení nezávislosti všichni žáci ve francouzském vzdělávacím systému museli pokračovat ve stejném vzdělávacím procesu, který začínal prvními dvěma roky arabštiny, a od třetího ročníku se začala vyučovat francouzština a postupně zaujímala čím dál silnější pozici, až nakonec předstihla arabštinu jak v druhém

cyklu, tak v univerzitním studiu. Až v roce 1978 začala tuniská vláda prosazovat snahy o arabizaci školního systému. Dnešní školní systém je popsán v kapitole [2.4.6](#).

Na druhou stranu, na dnešních gymnáziích jsou dějepis, zeměpis, a filozofie vyučovány v rámci arabského programu. To samé se týká prvních dvou ročníků na univerzitě. A proto situace francouzského jazyka není zdaleka pohodlná. Ale i přes tyto arabské programy používají vzdělání Tunisané francouzské výrazy v arabské konverzaci. Pozice francouzštiny je posilována také kulturním faktem, kdy roste počet filmů a radiových vysílání ve francouzském jazyce. Filmy ve francouzštině značně převyšují ty v arabštině a radiové vysílání je zhruba na stejné úrovni. Statut francouzského jazyka v Tunisku, který je více než cizím jazykem, ale i více než druhým jazykem, je prostředkem ke komunikaci v práci, výchově atd.

2.3.3. Oblasti a funkce jazyků v Tunisku

Každý jazyk, každý dialekt, který jsem popsal v předešlé kapitole, se používá v určitých oblastech a každý z nich má specifické funkce. Oblast použití se pokusíme znázornit na následující tabulce.

Tabulka č. 1: Přehled tuniského tisku ve francouzském jazyce⁴⁹

Oblast	Mluvený jazyk	Psaný jazyk
Sociální vztahy	KA, F, VA	
Administrativa	TA, SA, F, VA	SA, F
Vyučování	SA, F, TA, VA	SA, F, KA
Bankovníctví a obchod	TA, F	SA, F
Průmysl	TA, F	SA, F
Televize	SA, F, TA, VA	SA, F
Rádio	SA, F, TA, VA	SA, F
Zvuková média	KA, SA, F, TA, VA	
Knih tisk		KA, SA, F
Divadlo	SA, F, TA, VA	SA, F, TA
Zahraniční deníky		SA, F
Národní časopisy		KA, SA, F
Zahraniční časopisy		SA, F
Reklama	TA, SA, VA, F	SA, F, TA, VA
Tiskopisy		SA, F

Legenda: KA = klasická arabština; SA = spisovná arabština, VA = volná arabština, TA = tuniská arabština, F = francouzština

⁴⁹ Zdroj – **SAYAH, M.:** *Bilinguisme et enseignement du français en Tunisie*. Toulouse 1997 str. 43

Existují oblasti, ve kterých má mluvčí možnost výběru mezi těmito systémy. Přesto si určité situace vynucují jejich použití. Spisovná nebo tuniská arabština se používá ve všech komunikacích, které mají informativní charakter, dále v rodině a s přáteli ve všech situacích běžného života. Těmto jazykům konkuruje francouzština, ale záleží na prostředí, okolnostech a zúčastněných mluvčích. Z tabulky vyplývá, že klasická arabština není jazykem každodenního života. Jazyk z dob Koránu, z něj činí, pro jeho posvátný charakter, jazyk málo využitelný pro běžné vztahy. Proto by jeho použití v běžné komunikaci mělo lehce patetický nádech. Spisovná arabština je vždy používána ve formálních situacích, v projevech a politice. Dále je spisovná arabština společně s francouzštinou používána ve školství. Francouzštinu, oproti klasické arabštině, je možné používat ve všech možných situacích, formálních i neformálních. V několika sociálních vrstvách je francouzština používána na úkor mateřského jazyka. Franko-arabský bilingvismus je charakteristický pro všechny úrovně školství. Proniká do veřejného života skrze rádio, televizi, kino, publikace atd. Ve státní správě je používán především mateřský jazyk, ale francouzština také. Různé listiny a formuláře jsou sepisovány jak ve spisovné arabštině, tak ve francouzštině. Ekonomické sektory (průmysl, obchod, bankovníctví), které patří k nejdůležitějším, jsou ještě pod nadvládou francouzského jazyka.⁵⁰

2.3.4. Bilingvismus a diglosie v Tunisku

2.3.4.1. Bilingvismus

Bilingvismus je lingvistická situace dvou na sebe působících jazykových systémů. Když se řekne bilingvismus, je třeba brát v potaz několik různých faktorů, jako jsou faktory sociální, kulturní a politické. Dále je nutné tyto faktory rozlišovat ze dvou pohledů, skupiny a jednotlivce. Měli bychom tedy rozlišovat „individuální“ bilingvismus a bilingvismus „skupiny“. V případě individuálního bilingvismu je třeba si uvědomovat psychologický stav jednotlivce, který je v přímém kontaktu s více než jedním jazykem. Intenzita kontaktu je závislá na několika dalších faktorech (psychologický, kognitivní, psycholingvistický, sociologický, sociolingvistický a nakonec lingvistický). Termín bilingvismus tedy zahrnuje jak individuální bilingvismus, tak určitý stav společnosti, ve které se vyskytuje kontakt dvou jazyků.

⁵⁰ Zdroj – **SAYAH, M.**: *Bilinguisme et enseignement du français en Tunisie*. Toulouse 1997 str. 39 - 44

Použití těchto dvou jazyků je závislé na jejich rozsahu a kvalitě. A to je to, co vystihuje pojem bilingvismus. Definovat pojem bilingvismus není tak jednoduché, jak se může na první pohled jevit. Podle výkladového slovníku Le Petit Larousse je bilingvismus: *Používání dvou jazyků jednotlivcem nebo skupinou. (Pratique de deux langues par un individu ou une collectivité)*⁵¹. Podle současné koncepce být bilingvní znamená mluvit perfektně dvěma jazyky. M. Sayah cituje L. Bloomfielda⁵², který definuje bilingvismus jako *jazykové kompetence rodilého mluvčího ve dvou jazycích. (la possession d'une compétence de locuteur natif dans deux langues)*⁵³ “ Proti této Bloomfieldově definici dokonalého bilingvismu nabízí J. Macnamara⁵⁴ svůj pohled na bilingvismus: *bilingvní jsou všichni mluvčí, kteří mají alespoň jednu minimální komunikativní kompetenci ze čtyř lingvistických kritérií, tzn. rozumět, mluvit, číst a psát v jiném jazyce než je jeho jazyk mateřský. (bilingue tout locuteur qui possède au moins une compétence de la communication minimal dans un des quatre paramètres linguistiques, à savoir comprendre, parler, lire et écrire dans une langue autre que sa langue maternelle)*⁵⁵ Mezi těmito dvěma mezními definicemi můžeme najít řadu dalších, které nabízejí jejich kompromis. Všechny definice bilingvismu se pohybují mezi maximální a minimální znalostí druhého jazyka a také poukazují na rozdíl mezi teorií a realitou. Asi nejlépe vystihuje bilingvismus F. Čermák: *Bilingvismus má jako jev koexistence dvou (více) vybudovaných jazykových systémů u jednotlivce mnoho forem a stupňů. Bilingvismus ovšem není nikdy úplný ani ideální, v rovnovážném stavu, protože vždy převažuje pro určitou funkci jeden jazyk a pro jinou zase druhý.*⁵⁶

Avšak to, co vymezuje cestu směrem ke komplexnímu bilingvismu nebo jednoduché dvojjazyčnosti, je především sociálně-kulturní prostředí. Získání opravdových jazykových schopností záleží především na každodenním přístupu tohoto prostředí k oběma jazykovým systémům najednou. Mimo sociálně-kulturní oblast se bilingvismus stává také otázkou politiky, tzn. jazykový fenomén vycházející ze sféry státu, ve kterém je národní jazyk v ústraní a připomíná pouze jeho slavnou minulost. Takovýto stav ústí v konflikty, ale nelze říci, jestli se jedná o konflikty zásadně lingvistického charakteru nebo o konflikty povrchní. Pro vyřešení této konfliktní situace je zapotřebí, aby politici a intelektuální skupiny přehodnotili pohled na věc a umírnili arabizaci, která je postavena především na historii a

⁵¹ Citace – *Le petit Larousse 2010*. Larousse, Paris 2009 str. 116

⁵² L. Bloomfield – již zesnulý americký lingvista. Jeden ze zakladatelů strukturalistické lingvistiky.

⁵³ Citace – **SAYAH, M.**: *Bilinguisme et enseignement du français en Tunisie*. Toulouse 1997 str. 28

⁵⁴ J. Macnamara – zesnulý profesor psychologie na univerzitě McGill v Kanadě.

⁵⁵ Citace – **SAYAH, M.**: *Bilinguisme et enseignement du français en Tunisie*. Toulouse 1997 str.

⁵⁶ Citace – **ČERMÁK, F.**: *Jazyk a jazykověda*. Praha 2004 str. 53

náboženství. Asi nejvíce konfliktů vnášejí zástupci minoritních sociálních tříd, vychovaných v klasických arabských poměrech a zároveň ve francouzštině a snaží se prosadit bilingvismus a dvojí kulturu pro většinovou populaci.

Také je třeba řešit kognitivní proces, který je úzce spjat s věkem a podmínkami nabytí jazyka. Např. dítě, které se naučí v dětství dva jazyky najednou, má nejspíše jedinou kognitivní možnost pro dva ekvivalenty překladu. Naproti tomu dítě, které se naučí druhý jazyk o něco později, za rozdílných podmínek, bude mít nejspíše dvě kognitivní možnosti, tzn. dosáhne dvojjazyčnosti, která bude uspořádaná. F. Čermák to popisuje jako bilingvismus simultánní a bilingvismus sekvenční.⁵⁷ V současné situaci neexistuje jasně daná shoda mezi poznávacím procesem a věkem.⁵⁸

Někteří lingvisté poukazují na matku jako na rozhodující faktor v nabytí jazyka u dětí. Ve skutečnosti se jedná o přirozený proces, který se rozvíjí u dětí ve věkové kategorii mezi šestým měsícem a čtvrtým rokem života, což je část života, kdy má dítě maximální schopnost naučit se jazyku. Rodina zaujímá přední místo v procesu učení. V sociálně-kulturním mikrokosmu předává matka sociální hodnoty svým dětem a jazyk je první součástí tohoto přenosu.

2.3.4.2. Diglosie

F. Čermák popisuje diglosii jako „*Vertikální*“ rozvrstvení jazyka, ve kterém se některé formy (variety, útvary) považují za „nižší“ (např. slang, argot) a jiné za „vyšší“, i když v takovémto pohledu nejde, striktně řečeno, o hledisko jazykové, ale sociologické. Dojde-li ke komplementární koexistenci takové nižší a vyšší formy (obv. jen dvou), užívaných pro různé cíle a funkce, jež jsou mluvčím někdy jen obtížně srozumitelné.⁵⁹ Le Petit Larousse definuje diglosii jako *bilingvní situaci jednotlivce nebo skupiny, ve které má jeden z dvou jazyků podřazený sociálněpolitický status (situation de bilinguisme d'un individu ou d'une communauté, dans laquelle une des deux langues a un statut sociopolitique inférieur).*⁶⁰

⁵⁷ Zdroj – ČERMÁK, F.: *Jazyk a jazykověda*. Praha 2004 str. 53

⁵⁸ Zdroj – SAYAH, M.: *Bilinguisme et enseignement du français en Tunisie*. Toulouse 1997 str. 32

⁵⁹ Citace – ČERMÁK, F.: *Jazyk a jazykověda*. Praha 2004 str. 77

⁶⁰ Citace – *Le petit Larousse 2010*. Larousse, Paris 2009 str. 322

Lingvistická situace v Tunisku je charakterizována jako diglosie mezi spisovnou arabštinou a tuniským dialektem a franko-arabským bilingvismem. Tato situace se objevuje ve třech úrovních. Jde o diglosii tuniská arabština/klasická arabština, klasická arabština/francouzština a nakonec francouzština/tuniská arabština. Tyto tři úrovně mají původ uvnitř populace, ve které dochází ke konfliktům mezi jejími členy. Jedná se o část populace vyznávající klasické hodnoty, moderní část populace a nakonec prostý lid. Ale je to ideologický konflikt, protože neexistuje pravá diskontinuita mezi těmito jazyky. Především klasická arabština je považována za základ tuniské arabštiny. Jestliže je klasická arabština brána jako základ té tuniské, nemůže tuniská arabština nikdy nahradit tu klasickou. Proto můžeme konstatovat, že tuniská (dialekt) arabština zůstává, stejně jako její název napovídá, dialektem v pravém slova smyslu a nemůžeme ji hodnotit mimo přirozený rámec arabštiny klasické, u které se jedná o rámec nadnárodní.

Diglosie tuniské arabštiny a spisovné arabštiny

Diglosie nijak neškodí tuniské osobitosti. Její závislost je spíše nositelem naděje, která umožňuje rozvíjet spisovnou arabštinu, aby se dokázala přizpůsobit dnešní, moderní době. Tuniský dialekt a spisovná arabština jsou dvě formy jednoho jazyka, příliš rozdílné proto, aby nabytí jednoho nezahrnovalo stopu druhého, a zároveň příliš podobné, aby stopa jednoho usnadňovala nabytí druhého. Ale tento fenomén není vlastní pouze arabskému jazyku. Všechny kulturní jazyky (jazyky které mají historické a kulturní dědictví svázané v písemnostech) mají také nářečí, dialekty, které se liší podle regionu a které se postupem času vyvíjejí.

Diglosie tuniské arabštiny a francouzštiny

Soužití tuniské arabštiny a francouzštiny se projevuje skrze speciální výraz *le sabir arabe-français*, což je podle výkladového slovníku le Robert de poche *míšení francouzštiny a arabštiny (Mélange d'arabe, de français)*.⁶¹ Podle Le Petit Larousse jde o *lingvistický systém zredukovaný na pouhou kombinaci pravidel a ustanovenou slovní zásobou (obchod apod.) zrozený kontaktem jazykově rozdílných společenství nemajících jiného prostředku proto, aby se domluvili (Sabir je odlišný od pidginu, více komplexní, je tím spíše odlišný od kreolštiny) (système linguistique réduit à quelques règles de combinaison et à un vocabulaire déterminé (commerce, notamm.), né au contact de communautés linguistique différentes n'ayant pas*

⁶¹ Citace – Le Robert de poche 2009, Paris 2008 str. 643

d'autre moyen pour se comprendre. (Les sabirs sont à distinguer des pidgins⁶², bien plus complet, et a fortiori des créoles))⁶³. To je prvním mezníkem syntézy adaptované dvěma jazyky a dvěma kulturami, které jsou v kontaktu. Na jedné straně tuniská arabština mající statut oficiálního jazyka a na druhé straně francouzština, která nemá jasně danou funkci. Oba tyto jazyky se prolínají např. ve školství. Arabština se používá už od mateřské školy a francouzština od prvního, respektive třetího roku školní docházky. Tato kulturní dualita, s udivujícím dělením rolí, se odráží v každém rozhodnutí, ne pouze politickém, ale také ekonomickém, sociálním a kulturním. Takovým způsobem doprovází v každodenním životě mladé Tunisany oba jazyky už od dětství.

Diglosie spisovné arabštiny a francouzštiny

Tato diglosie vychází z exogenních faktorů, tzn. vpádu francouzského jazyka následkem protektorátu. Zatímco psaná arabština byla omezena pouze pro náboženskou výchovu a literární tradice, francouzština zabrala výsadní postavení ve všem ostatním. Ve skutečnosti celé dnešní vzdělání, všechny vědecké, technické a ekonomické vědomosti byly předány ve francouzštině. Různé veřejné reformy, které byly realizovány od vyhlášení nezávislosti, nijak nepoškodily žádným výrazným způsobem pozici francouzštiny.

Asi nikdo nemůže popřít fakt, že se právě díky francouzskému jazyku usadil “moderní“ svět v Tunisku. Francouzština hraje nadále významnou roli v tuniské identitě a otvírá tak nové možnosti. Ale na druhou stranu právě kolonizace pomohla k znehodnocení arabské identity.

I přes problémy bilingvismu a diglosie je Tunisko jednoznačně vícejazyčným státem, nicméně je třeba říci, že tyto dva jazyky nejsou, v adekvátní podobě, plně využívány v každodenním životě. Jejich správné použití je možné sledovat pouze v univerzitním a profesním okruhu. V domácnostech nebo na ulici se setkáváme především s tuniskou arabštinou a francouzskými výrazy.

⁶² Druhý jazyk vznikl kontaktem evropských jazyků s jazyky asijskými nebo africkými a umožňuje vzájemné porozumění různých společenství (pidgin je mnohem komplexnější než sabir, ale na rozdíl od kreolštiny není ničím mateřským jazykem) (*Langue seconde née du contact de langues européennes avec des langues d'Asie ou d'Afrique et permettant l'intercompréhension des communautés. (Un pidgin est bien plus complet qu'un sabir, mais, à la différence d'un créole, n'est la langue maternelle de personne.)*) – *Le petit Larousse 2010*. Larousse, Paris 2009 str. 775

⁶³ Citace – *Le petit Larousse 2010*. Larousse, Paris 2009 str. 907

Nelze plně pochopit lingvistické rozpory v dnešním Tunisku ani jejich dopad na rozvoj společnosti, jestliže nepochopíme složitou situaci, ve které se Tunisko nachází. Pro mnohé je to samovolný vpád jiné subkultury, jiných hodnot do tuniských domovů např. skrze radiové a televizní vysílání.

Proto nelze mluvit pouze o jednoduchém kontaktu jazyků jako o superpozici oddělitelných lingvisticko-kulturních kódů. Nelze ani uvažovat o střetu dvou geografických oblastí. Problémem je tedy bilingvismus, tzn. silné napětí mezi dvěma kulturami.

2.3.4.3. *Místo pro porovnání fenoménů bilingvismu a diglosie*

Fenomén diglosie, který je charakterizován sociální příslušností, nás nutí zamyslet se v jaký moment nebo v jaké situaci a za jakých podmínek použije mluvčí ten jazyk a ne jiný. Na druhou stranu bychom si mohli myslet, že v rodinném kruhu je lingvistická situace pouze jednojazyčná a bilingvismus se uchytil kvůli škole nebo jiné instituci, ale i přes možnost naučit se dokonale jeden jazyk tomu tak není. Tyto myšlenky nás vedou k závěru, že početná společnost, jako je v Tunisku, musí být posuzována na základě diglosie namísto bilingvismu, jestliže stanovíme rozdíly na základě registru jazyka nebo jeho rozdílných variet. Tento závěr je podpořen rozdílností slovního repertoáru, který je závislý na sociálních normách a regionech. Tento jev, který je možno nazývat lingvistickým konfliktem je jakýmsi nepsaným pravidlem ve společnosti.

Lingvistická situace v Tunisku pouze zdůrazňuje soužití rozpolcené identity, vyjádřené skrze specifické formy jazyka. Jednotlivec disponuje tolika možnostmi, že už se nemůže ztotožnit pouze s jedním jazykem.

Otázkou však zůstává, jestli taková jazyková pluralita může být výhodou (a v takovém případě ji jako bohatství ochraňovat), nebo naopak hendikepem (a v tom případě ji eliminovat). Odpověď na tuto otázku se ukazuje jako velmi delikátní záležitost. Ovšem záleží pouze na samotných Tunisanech, jak na ni odpoví.

Bilingvismus, kdy jednotlivec umí dva jazyky, jako například francouzštinu a češtinu, ještě nutně neznamená, že se jedná o bilingvismus podle jeho definice. Definujme tedy

bilingvismus pro tuto práci jako případ, kdy jednotlivec nebo sociální skupina mění nejméně dva jazyky a zároveň tak vyjadřuje jejich chování a postoje. Tato změna jazyka může být vědomá nebo nevědomá, ale v obou případech, předkládá komplexnost, jejíž zdroj sídlí v narušené identitě jednotlivce nebo bilingvní skupiny. Tato definice není však konečná. V případě zjištění nových skutečností, může být poupravena.

Bilingvismus, tak jak ho vidíme z definice je vždy případem diglosie. Podle M. Sayaha existuje asi desítky jazyků, které používá 80% mluvčích. Ostatní jazyky podstupují lingvistickou a kulturní zátěž, která dnes ústí v to, co tuniská arabština. Martinet v citaci M. Sayaha nazývá tento jev: *druh odporu k jinému jazyku vytváří určitou nestabilitu, kterou lze nazývat komplexní (une sorte de répugnance pour l'autre langue, ce qui crée une certaine instabilité qu'on peut appeler complexe)*⁶⁴. Tento jev je určován podle případů a okolností, nezdaru dětí nebo jejich školního úspěchu, jejich neúspěchu nebo sociálního úspěchu.⁶⁵

2.4. Pozice francouzského jazyka v Tunisku

Oběžník z října roku 1999, který je zaměřený na zesílení a urychlení arabizace v tuniské státní správě, jmenovitě ve veřejné správě a státních podnicích v dodatku do 31. prosince 2000, a který dává k vypracování speciální slovní zásobu technických termínů v arabštině ve všech možných odvětvích do konce roku 2001, odstartoval kampaň arabizace, která se odrazila především v médiích, kde byl odstartován především sled několika kritických článků a reportáží, které se objevily ve Francii v předvečer prezidentských voleb z 24. října 1999. Ale není pochyb o tom, že převážná většina populace je schopna vyjádřit se nějakým způsobem francouzsky, tedy spíše ústně nežli písemně. Tunisané jsou schopni bez problému rozumět televiznímu nebo rozhlasovému vysílání. O tuniských intelektuálech a ekonomech lze říci, že jsou opravdu bilingvní.⁶⁶

Francouzským jazykem se mluví především v médiích, ale základní znalosti jsou získávány právě ve školách. O francouzský typ výuky je zájem především mezi bohatými Tunisany, ale zápisné je pro místní obyvatele velmi drahé. Demokratizace výuky umožnila stoprocentní vzdělání v Tunisku pro první stupeň základních škol, což je nejvyšší

⁶⁴ Citace – SAYAH, M.: *Bilinguisme et enseignement du français en Tunisie*. Toulouse 1997 str. 37

⁶⁵ Zdroj – SAYAH, M.: *Bilinguisme et enseignement du français en Tunisie*. Toulouse 1997 str. 37

⁶⁶ Zdroj – *L'État de la Francophonie dans le monde*, Documentation française, Paris 2001, str. 30

v maghrebských zemích. Už první stupeň základních škol je bilingvní, a to od první třídy na některých tuniských školách, jinak až a od třetí třídy v běžných školách v rámci celého Maghrebu. Navzdory prosazování arabských reforem si Tunisko nakonec vybralo možnost být bilingvní zemí.⁶⁷

2.4.1. Frankofonní populace v Tunisku

Naučení se jazyku můžeme dosáhnout několika způsoby, a to: během prvních roků života, kdy se jedná o mateřský jazyk, dále během školní docházky, což bychom mohli nazvat jako druhý jazyk, ve kterém jsem schopni číst a psát a do třetice v určitém lingvistickém kontextu jako *dorozumívací jazyk (langue véhiculaire)*⁶⁸ používaný v zemi, kde může být jazykem úředním nebo neoficiálním, ale ne domácím nebo domorodým (*langue vernaculaire*)⁶⁹, ale potřebným pro komunikaci.

V následující části nastíníme úroveň francouzštiny získané především pomocí školního systému. Jde o velmi precizní odhad frankofonní populace, ve které jsou zkoumáni žáci ve věku patnáct let a více v roce 1993 a 2003. V analýze jsou zkoumány: počet žáků, statut francouzského jazyka jako vyučovacího jazyka, kde je brán v potaz rok přijetí francouzského jazyka jako jazyka, ve kterém probíhá vyučování. Žáci jsou porovnáváni podle tří úrovní. L0 - žáci, kteří nemají žádnou znalost francouzského jazyka, L1 – žáci, kteří navštěvovali předměty ve francouzském jazyce nejméně dva roky, a kteří mohli ztratit znalosti francouzštiny. Žáci označení na grafu jako L2, navštěvovali předměty ve francouzském jazyce nejméně šest let.⁷⁰

⁶⁷ Zdroj – ROSSILLON, P.: *Atlas de la langue française*. Bordas, Paris 1995, Strana 90-91

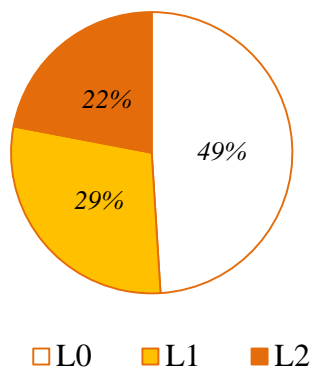
⁶⁸ jazyk umožňující komunikaci mezi společenstvími ze stejné oblasti majícími jiné mateřské jazyky (*Langue de communication entre des communautés d'une même région ayant des langues maternelles différentes*) – *Le petit Larousse 2010*. Larousse, Paris 2009 str. 1058

⁶⁹ Domorodý (domácí) jazyk, pouze používaný uvnitř společenství (*Langue vernaculaire, parlée seulement à l'intérieur d'une communauté*) – *Le petit Larousse 2010*. Larousse, Paris 2009 str. 1062

⁷⁰ Zdroj - ROSSILLON, P.: *Atlas de la langue française*. Bordas, Paris 1995, str 79

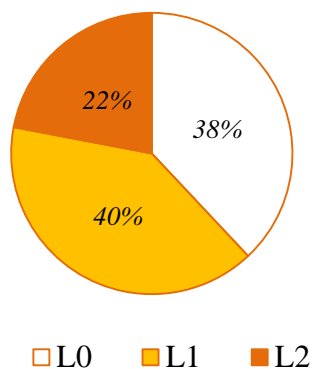
Graf č. 1: Frankofonní populace ve věku 15 let a více podle znalosti francouzského jazyka

1993

Graf č. 2: Frankofonní populace ve věku 15 let a více podle znalosti francouzského jazyka

2003

71

⁷¹ Zdroj – ROSSILLON, P.: *Atlas de la langue française*, Bordas, Paris 1995 str. 92
Zdroje, které se podílely na tvorbě obrázků a grafů: UNESCO – Perspective de population, hypothèse moyen, IRAF – estimation des populations, INED – Population et santé n° 282 – août/septembre 1993, str. 79

2.4.2. Statut francouzského jazyka v Tunisku

Jak jsem se již zmínil, Tunisko se vyskytuje ve specifické lingvistické situaci, která je charakterizována franko-arabským bilingvismem, který dále dělí na diglosii tuniského dialektu a spisovné arabštiny.

Francouzský jazyk nepředstavuje pouze odkaz francouzské dominance v období protektorátu, ale je brán jako brána do světa, která je pro Tunisany světem moderním a technicky vyspělým, ale také je to svět morální svobody, ve kterém žije konzumní společnost. Tunisko je tedy dvojitým světem, ve kterém si francouzština tvoří své vlastní nepsané zákony. I když je to jazyk, který otvírá jiné možnosti, tak je zároveň brán jako nástroj depersonalizace, proti které bojovala země už v dobách protektorátu. Není pochyb, že francouzský jazyk a jeho kulturní nádech není pouze jakousi normou, ale tento jazyk v sobě skrývá určitý půvab. Tento půvab se vkrádá do života tuniského podvědomí skrze západní svět a především Francii, a vytváří tak jakýsi svět přeludů, natolik zakořeněných, že popření této reality nemůže mít žádný úspěch. Tento svět obklopují různé vědecké, technické a vývojové mýty, které z něj dělají svět hédonistický, tedy svět neutuchající vášně vycházející z rasizmu, xenofobie a konzumace alkoholu. Je to v lingvistickém haló-efektu, který vychází z fantastického světa kýženého a nenáviděného zároveň, jako kdyby koloniální zákon byl zakořeněn, jako kdyby v něm zůstal odkaz, který nemůže být zrušen, zákon, ve kterém se schovává jakási moc.

Podle oficiálních programů upevňuje arabština jako národní jazyk osobnostní vývoj žáka a podporuje jeho postoj v sociálně-kulturním prostředí a francouzština je naproti tomu brána jako druhý prostředek informací, komunikace a přístupu do vědeckého a technického světa, a to dává tomuto jazyku statut druhého jazyka. Také v Tunisku jako ve všech maghrebských zemích, je francouzština vyučována především jako příprava na vědecké obory jako jsou humanitární a sociální studia. To ovšem vyvolává několik otázek jako např. v jaké míře a jak dlouho bude ještě francouzština fungovat jako jazyk vědeckých oborů, když víme, že předchozí tuniská vláda již podnikla v tomto ohledu kroky arabizací vědních disciplín? Také je třeba dodat, že v obecné vědecké sféře je hlavním jazykem angličtina. 65% vědeckých publikací po celém světě je v americké angličtině proti 9,8% ve francouzštině. Pro tyto účely bylo v Tunisku otevřeno anglofonní gymnázium v Arianě.

Ve skutečnosti problémy týkající se pozice francouzštiny, její role a účelovost výuky nemůže být posuzována nezávisle od praktického využití jazyka. Francouzština má stále zvláštní postavení v tuniském kulturním životě. V některých sociálních vrstvách je držitelem politické a ekonomické moci. Stále si udržuje pozici každodenního jazyka, který je běžně používán zároveň s tuniskou arabštinou. V intelektuálním prostředí je používán v mezilidských vztazích a je stále spojován s určitou prestiží. Často je spojován s mravy západního světa, a tak zůstává trumfem v sociálním úspěchu. S tím je spojeno i to, že je francouzština stále používána v mnoha odvětvích, jako je státní správa, media, soukromé podnikání atd.

Z důvodu arabizace kurzů žáci čím dál méně používají francouzský jazyk a na to doplácí hlavně úroveň francouzštiny. I přesto zůstává běžným komunikačním prostředkem především ve městech, a to díky dospělým, kteří získali standardní úroveň francouzského jazyka ve školách typu Sadiki (více o těchto školách v kapitole [2.4.6.1](#)). Proto tento jazyk zasahuje paradoxně i do řeči dospělých, kteří mají pouze základní vzdělání, ale dokážou sladit jejich promluvu jak syntakticky, tak lexikálně. Tento specifický dialekt francouzštiny mohl být získán jak ve škole, tak v běžném životě. Takovýto lingvistický úkaz není jakýsi vyvinutý mezi-jazyk, ale spíše franko-arabština, která slouží jako varieta jazyka, která se usadila ve městech. Naproti tomu venkov je věrný arabskému jazyku, a to především díky vzdělání, které se mu dostalo, které ovšem stačí pro potřeby venkovského života.

Francouzský vliv se objevuje i v jiných případech. Je to jazyk asi milionu Tunisánů zavlečeného do víru ekonomiky a politiky, které spojují Tunisko více než jindy s Evropou a celým světem. Francouzština je jazykem státní správy, obchodním a soudním jazykem a nezapomínejme na školství aj. Díky francouzštině se mohou obyvatelé Tuniska dozvědět v tisku o událostech ve světě. Také je prostředkem nových vědeckých myšlenek, které se díky tomuto jazyku mohou uplatnit i zde. *Je to jazyk civilizace, který se šíří mnohem více a hlouběji, než kdysi latina, a to ve všech oblastech tuniského, ba dokonce severoafrického života. (C'est la langue de civilisation qui, beaucoup plus que latin jadis, et plus profondément, s'étend sur tout le domaine tunisien, voire nord-africain.)*⁷²

⁷² Citace – **SAYAH, M.**: *Bilinguisme et enseignement du français en Tunisie*. Toulouse 1997 str. 60

2.4.3. Skutečné použití francouzského jazyka v Tunisku

Paradoxně se prohlašuje, že v tuniském prostoru dochází k progresivní frankofonizaci, a to i navzdory mocenským představitelům a jejich politice arabizace. Vysvětlení lze najít ve velké snaze a úsilí, kterých bylo dosaženo v oblasti školní docházky. Ta stoupla za posledních 30 let z 10-15% až na 85-90%. Účinky tohoto úsilí zesílily rovněž demografickou explozí, kterou tato zem zaregistrovala. Tím pádem nemůže být francouzština považována za cizí jazyk a pro tuniské studenty je příznačná rostoucí mnohojazyčnost.

Nicméně jak upřesňuje M. Miled, v citaci M. Sayaha, je kontakt s francouzštinou u tuniských dětí nerovnoměrný. *Tunisko považuje francouzštinu za druhý jazyk, jehož užívání se předpokládá v určité jazykové komunitě (La Tunisie considère le français comme une seconde langue dont on présuppose l'utilisation dans la communauté langagière)* avšak, *skutečný výskyt užívání francouzštiny je v Tunisku velkou měrou ovlivněn konkrétními regiony (ve venkovských oblastech se blíží statut francouzštiny statutu cizího jazyka) a společenským původem mluvčích: v prostředí dobře situovaných lidí a intelektuálů se francouzština užívá častěji. (la répartition des pratique réelles du français en Tunisie dépend des régions (dans les zones rurales, il s'apparente plutôt à une langue étrangère) et des origines sociales de ses utilisateurs : les milieux aisés et intellectuels en font un usage plus courant)*⁷³.

Toto tvrzení podporuje anketa, která byla provedena a vyhodnocena na základě jistého počtu písemných prací studentů z různých tuniských středních škol. Gymnazisté pocházející z majetnějšího a silně poevropštělého prostředí byli schopni produkovat texty srovnatelné s texty jejich francouzských protějšků (gymnázium Imam Mouslem v El Menzahu, na předměstí Tunisu, což je považováno za baštu zbohatlíků a gymnázium ve městě Sfax na jihu země), to však nebyl případ studentů pocházejících ze skromnějších poměrů (gymnázium v Lamta Bouhjar, oblast Monastir a gymnázium v Sidi Bouzid, centrální město). K nerovnosti kontaktů a používání francouzštiny, jenž komplikuje zavádění politiky souvislé, ucelené a efektivní výuky, se připojují obtíže spojené s podmínkami, ve kterých se bilingvismus vyvíjí. Zmíňme například odpor vůči přijatému jazyku především jako nástroje odcizení bývalého kolonizátora.

⁷³ Citace – SAYAH, M.: *Bilinguisme et enseignement du français en Tunisie*. Toulouse 1997 str. 61

Problém tkví i ve skutečnosti, že během období kolonizace byla francouzština prostředkem zjevné společenské selekce. Další obtíží je úloha, kterou vykresluje ve svých pracích C. Fitouri, z nichž se dovídáme významný výsledek. 96,97% dětí patřících do nevyváženého prostředí dvou kultur, kde převažuje francouzština, jsou na základní škole úspěšné oproti pouhým 0,75% dětí, pocházejících z prostých rodin, kde se mluví jen jedním jazykem. Tato čísla potvrzují výsledky z přijímacích zkoušek na střední školy z let 1991 do roku 1995. Pokud některé školy z poloměstských oblastí dosáhnou skvělých výsledků (83,5% v Ksar Hellal u Monastiru), tak je to opravdový úspěch. Nejlépe umístěné školy v Tunisu jsou tři privátní školy, ve kterých se praktikuje dvojjazyčné vyučování od prvního ročníku na prvním stupni.⁷⁴

Z toho vyplývá, že tato vědecká odvětví, kde se vyučuje výhradně ve francouzštině, navštěvují především děti z privilegovaných společenských tříd, zatímco ostatní se nevyhnutelně orientují na odvětví literatury, které je považováno za méně hodnotné. Tímto způsobem se staví privilegovaná dvojjazyčná menšina proti jednojazyčné většině. Rovněž lze tvrdit, jak činí M. Richelle (citován M. Syehem), že *situace přizpůsobení se jiné kultuře vede k dislokaci osobností, které ji prožívají (toute situation d'acculturation mène, par définition, à une dislocation des personnalités qui la vivent)*.⁷⁵

2.4.4. Francouzština a fenomén akulturace

Po vyhlášení nezávislosti pokračovalo sbližování s francouzským jazykem, protože doba vyžadovala zachování bilingvismu ve výuce. Takovýto bilingvismus byl schvalován díky kouzlu, které vyvolávalo potřebný souhlas nejen u politiků, ale i u intelektuální elity, jako účinný prostředek pro vstup do moderního světa a také jako jedinečný prostředek v boji proti zaostalosti.

Redfield⁷⁶, kterého cituje M. Sayah, definuje akulturaci⁷⁷ jako: *Fenomén týkající se různých změn v základních kulturních vzorech skupin, nebo v pouze v jedné z nich. (un*

⁷⁴ Zdroj – SAYAH, M.: *Bilinguisme et enseignement du français en Tunisie*. Toulouse 1997 str. 60 - 62

⁷⁵ Citace – SAYAH, M.: *Bilinguisme et enseignement du français en Tunisie*. Toulouse 1997 str. 62

⁷⁶ Robert Redfield (1897 - 1958) – Americký antropolog a etnolingvista

⁷⁷ Akulturace – vzájemné splývání a přejímání kultur - <http://www.slovník-cizích-slov.cz/?q=akulturace&typ=0> – 20.11.2010

Tento pojem se objevil kolem roku 1880 v anglosaské historické a antropologické literatuře. Nejdříve byl použit jednak pro mrtvé kultury a druhak pro problémy mezi indiány anglické přistěhovalce do Ameriky, a mezi

phénomène impliquant des changements de différents types dans les modèles culturels de base de chacun des groupes ou dans l'un d'entre eux seulement)⁷⁸. Tato teorie vychází z faktu, že je určitá kultura pohlcena jinou natolik, že se ta původní vytratí z vědomí obyvatel. Antropologie zkoumala proces akulturace u několika primitivních jedinců a zjistila hrubé následky, které zanechala v jejich osobnosti. Sociální a historické podmínky, které řídí akulturaci, jsou velmi dobře zjištělné. Ve skutečnosti ovlivnila primitivní společnost, která byla založena na kmenovém rodinném způsobu, živící se především sběrem, lovem, rybařením nebo pěstováním plodin a která nemohla ustát šok z průmyslové společnosti založené na jednotlivci, vlastních potřebách a hromadné výrobě. Je tedy na místě porovnávat tuniskou společnost, která má včetně arabského jazyka tisíciletou tradici, s jakousi primitivní společností? Tato otázka je položena spíše pro samotné Tunisany, ale pokusím se na ni odpovědět. Nejspíše není na místě mluvit o akulturaci v jejím antropologickém podání, ale mluvit spíše o základní tuniské kultuře, nebo lépe o kulturním obohacení. Proto je nutné zkoumat bilingvismus a dvojí kulturu v Tunisku. Je třeba říci, že se Tunisko ocitá v kulturním sporu, ale z této dvojí kultury by si mělo vzít hlavně obohacení jejich společnosti. To znamená, nenechat si diktovat skrze jakýkoliv politický nebo dogmatický oportunistus.

Ale ve skutečnosti se jedná o arabsko-muslimskou komunitu a její kulturu, a v takovém případě nemůže mít akulturace jiný než patologický efekt pro původní kulturu, tzn. jít proti tomu, co historie na sebe působících kultur a co samotná arabsko-muslimská historie mohou odhalit. Neboť před podrobením se vlivu kolonizace zásahem francouzské kultury, národní kultura zaznamenala mnoho podobných pokusů, které už nikdy nikdo nesmaže. Ve skutečnosti zakořenění arabsko-muslimské kultury tak, jak je vnímáno, způsobil už při prvním dobytí severní Afriky Araby, dokonalý obsah sdělení Koránu, které tak poskytlo komunikační nástroj v podobě arabského jazyka. To jsou ostatně hlavní hodnoty nerozbitného jádra arabsko-muslimské kultury, která navzdory jakémukoliv stupni akulturace, ve smyslu zásahu převládající kultury, nikdy nedosáhne úplného rozkladu. Proto nestačí pouze vzájemné působení dvou kultur, aby se jedna z nich rozpadla. Je třeba poznamenat, že v současnosti propast mezi dvěma kulturami je důležitý prvek, který může schovat jejich propojení. Proto stejně tak na západě jako na východě, základní podobnosti mezi kulturami ze stejné rodiny,

Afričany a Evropany. (Ce terme est apparu vers 1880 dans la littérature anthropologique et historique anglo-saxonne. Il s'est d'abord appliqué, d'une part aux cultures mortes, d'autre part aux problèmes des rapports entre Indiens et Anglo-américains, entre Africains et Européens.) – Citace – SAYAH, M.: Bilinguisme et enseignement du français en Tunisie. Toulouse 1997 str. 62

⁷⁸ Citace – SAYAH, M.: *Bilinguisme et enseignement du français en Tunisie*. Toulouse 1997 str. 62

byly vždy vzájemným zdrojem obohacení. Z toho vyplývá, že dvojí kultura a bilingvismus jsou vždy obohacím. Ovšem mezi současnými kulturami zeje mnohem větší propast, a proto může být akulturační proces pro obyvatele více traumatizující.

Ukažme si malý příklad na dětech. *V rodinném kruhu Tunisáné často používají v ústní interakci zájmena **on** a **nous** ve velmi krátkém sledu. V rozporu s charakterem, referent není stejný, tzn. zájmeno **nous** označuje autora výpovědi a zájmeno **on** označuje mluvčího nebo analytického mluvčího obecně. (Dans le registre familier, on emploie fréquemment dans un même discours et à très courtes distances les deux pronoms **on** et **nous**. Contrairement aux apparences, le référent n'est pas le même (celui de **nous** est l'auteur ; celui de **on** est le locuteur ou le locuteur analyste en général))⁷⁹. Navzdory všemu se u těchto dětí prosazuje bilingvismus v homogenním kulturním klimatu. Pouze rodinné klima, sociální postavení a jazyk riskují jejich vystavení několika problémům pro přijetí ve škole. Musíme si uvědomit jak je z tuniského pohledu brána akulturace a především jak jsou různé sociálně-kulturní vrstvy v Tunisku připravené v ní obstát.*

Pozorování tuniského kontextu umožňuje podat zprávu, že narušené sociálně-kulturní, tedy bilingvní a dvoj kulturní třídy, vnímají ve prospěch francouzštiny a francouzské kultury akulturaci jako nějaký zdroj blahobytu a velmi obohacující stimulace. Naopak tradiční sociálně-kulturní třídy spoutané tradičními hodnotami ji více méně cítí jako jakousi agresi. Mezi těmito dvěma extrémny existuje škála situací, které také musí být brány v úvahu.

Co se týče tuniských žáků, můžeme hovořit o způsobu akulturace, spíše než o druhu hodnotné akulturace pro všechny a obecného stupně bilingvismu. Až do roku 1987, což je rok odchodu presidenta Bourguibi, se populace držela školního systému, který je možné nebo dokonce bude možné hodnotit teprve v budoucnu. Politická, ekonomická a kulturní scéna se bude ještě nejspíše měnit, jestliže posuzujeme objektivním způsobem současnou situaci, která se vyvíjí až fundamentalistickým směrem. Naneštěstí zůstává francouzský jazyk v Tunisku výsadou dominujících společenských vrstev stejně jako vlivu, který v dnešní době doznává velké dědičné krize. Z reakcí prostého lidu vyplývá, že je francouzský jazyk čím dál více spojován s mocí. Podle M. Sayaha, posuny vpřed jako návraty zpět nebo váhání byly vždy

⁷⁹ Citace – **SAYAH, M.**: *Bilinguisme et enseignement du français en Tunisie*. Toulouse 1997 str. 62

charakteristické pro lingvistickou politiku Tuniska. Z takové nejistoty mohou vzejít různé pře, ne pouze pedagogické, ale také kulturní, sociologické a politické.⁸⁰

2.4.5. Fenomén akulturace a školství

Nyní se zaměříme na fenomén akulturace ve školství, protože Tunisko od nezávislosti sází na školní docházku mládeže, pro kterou si tuniská vláda vyčlenila 30% ze státního rozpočtu.

Jak se můžeme dočíst v bodě [2.4.6](#), tuniský školní systém je bilingvní, tedy franko-arabský. Francouzský jazyk se začal vyučovat již v roce 1881. To je ve skutečnosti o 40 let dříve, než byla založena vojenská škola Bardo, ve které se francouzština vyučovala pro potřeby vědeckého a technického poznání. To je přesně ta samá vize, kterou měl několik let před protektorátem velký tuniský reformátor Khaïreddine Pacha (1820-1889), kterému je věnována jedna nemalá část programu gymnázia Sadiki, gymnázia, kterou protektorát zřídil za účelem výchovy bilingvní elity, ale která musela současně vštěpovat nové národní vědomí, které vedlo Tunisko k nezávislosti.

Takový systém má určité výhody a nevýhody. Například existence jakéhosi druhu soupeření mezi hodnotami vštěpovanými rodinou a těmi přenášenými školou, když každé z těchto prostředí čerpá z jiných kulturních základů. Od té doby má škola za úkol nepoškozovat tradiční dědictví, které je základem osobnosti žáka, ale nějakým způsobem spojovat minulost se současností, aby netvořily tak obávanou trhlinu v osobnosti dítěte. Vychovat moderního člověka, to je především rozvoj potenciálu bez toho, aby bylo potlačováno to, co rozvíjí jeho osobnost a jeho schopnosti. Neboť chování naučené ve škole vyvolává konflikty, jakmile jej aplikujeme v rodinném prostředí a naopak. Další problémy mohou nastat, když převaha školní kultury vystoupí se vším, co je bráno jako jakýsi symbol modernizace proti rodinné kultuře, která zůstává pevně ukotvena díky věhlasné minulosti, ale velmi vzdálené minulosti. V takovémto případě bude vyvolávat spor mezi mladou generací a seniory. Mimoto tato politika se nemůže zamlouvat ani jednojazyčné arabské obci, která je odstrkována na okraj a vyskytuje se v tradičních oblastech, jako jsou justice, náboženská výchova nebo výuka arabského jazyka na základní škole, ani jednojazyčné frankofonní obci,

⁸⁰ Zdroj – **SAYAH, M.**: *Bilinguisme et enseignement du français en Tunisie*. Toulouse 1997 str. 65

kteřá nemluví arabsky, ale byla vychována ve francouzských školách, francouzským vzdělávacím systémem, který se po vyhlášení nezávislosti udržel jen sporadicky, ale která se pohodlně prosadí v ekonomických kruzích, ale na současné politické scéně nemá žádný vliv.

Takovýto spor dokládá změnu ve způsobu myšlení a cestu směrem k více méně rozdílné formě kultury. Z toho vyplývá, že může nastat situace, ve které v určitém případě je jedinec zdeformován jednou nebo druhou kulturou. Také může nastat situace, kdy jsou dvě kultury v určité oblasti neslučitelné a v takovém případě je potřeba nějakého podnětu pro přizpůsobení chování jedné nebo druhé kultuře. To samé lze tvrdit u dvojjazyčného podnětu, který nutí přecházet z jednoho jazyka do druhého. V takovémto kontextu, ve kterém vyrůstá jedinec, lze posoudit rozsah psychologických následků až v dospělosti.

Když si uvědomíme všechny tyto okolnosti, můžeme potvrdit, že rozšíření výuky založené na arabsko-francouzském bilingvistu v Tunisku může pouze zesílit vyváženou praxi těchto dvou jazyků vedle vzdělané populace, jako uznává M. Messadi v citaci M.Syaha: *Je třeba dát arabskému jazyku jeho původní postavení, na které má právo jakožto jazyk národní, ale to nutně neznamena zřeknout se francouzského jazyka, který ho nijak neohrožuje... Francouzština hraje stále důležitou roli... A proto disponujeme francouzštinou, která je zároveň jazykem práce a kultury (Il faut redonner à la langue arabe la place à laquelle elle a droit en tant que langue nationale, mais cela n'implique pas nécessairement qu'il faille abandonner le français qui ne la menace nullement... Le Français a encore un rôle important à jouer... Pour cela nous disposons du français qui est à la fois une langue de travail et de culture*⁸¹.

2.4.6. Vzdělávání

Tuniský vzdělávací systém začíná předškolní docházkou, která je nepovinná a zaměřuje se na děti ve věku 3-5 let. V mateřských školách se rozvíjí psychomotorický, sociálně-emocionální a duševní vývoj dítěte ve spolupráci s jeho rodinou. Vyučující se dále snaží připravit dítě na školní docházkou a probudit v něm cit pro vnímání umění a vědy.

Základní vzdělávání trvá devět let. Je bezplatné a povinné pro děti od šesti do šestnácti let. Toto základní vzdělávání je rozděleno do dvou cyklů. První cyklus trvá šest let, kdy jsou

⁸¹ Citace – **SAYAH, M.:** *Bilinguisme et enseignement du français en Tunisie*. Toulouse 1997 str. 67

žákovi vštěpovány základní mechanismy psaného a mluveného projevu a gramotnosti, což přispívá k rozvoji inteligence a uměleckého smyslu. Mezi priority patří i rozvoj manuální zručnosti. Cyklus dále obsahuje náboženskou a občanskou výchovu.

Druhý cyklus trvá tři roky a klade si za cíl sjednotit základní vzdělání studentů, posílení jejich intelektuálních schopností a rozvoj praktických dovedností. Tato část vzdělávacího procesu se realizuje v rámci tzv. přípravné školy. Ta má studenty připravit na začlenění do pracovního života a udělat z nich odpovědné občany nebo je připravit na další vzdělání.

Během těchto dvou cyklů jsou všechny předměty (humanitní a technické vědy) vyučovány v arabském jazyce. Na konci tohoto základního vzdělání student obdrží *Diplom ukončení základního vzdělání (Diplôme de Fin d'Etudes de l'Enseignement de base)*, který mu umožní vstup do sekundárního vzdělávacího programu.

Od roku 1998 trvá středoškolské vzdělávání čtyři roky a zahrnuje dva společné roky, kdy se studenti připravují na následující dva roky, které už mají určité zaměření. Na výběr jsou tyto možnosti: umění, experimentální vědy, matematika, technika a ekonomika. Toto studium je zakončeno maturitou. Jde o souvislou přípravu na danou specializaci, v níž se student zdokonaluje v konkrétním oboru. Má za cíl posílit vzdělání mladých lidí a zájem o znalosti. Toto vzdělání je také bezplatné a někteří studenti navíc dostávají finanční příspěvky na bydlení, pokud musí bydlet na internátě.

Odborné vzdělání je v Tunisku zajišťováno veřejnými i soukromými subjekty. Veřejné jsou v kompetenci ministerstev. Ministerstvo odborného vzdělání a zaměstnání hraje významnou roli v oblasti veřejného odborného vzdělávání zejména v odvětví průmyslu a také zajišťuje pedagogický dozor pro soukromé subjekty a zajišťuje jejich připravenost. Odborné vzdělání umožňuje přípravu pro vstup na trh práce na všech úrovních a má za cíl usnadnit přístup k dalšímu vzdělávání. Odborné vzdělání je zakončeno těmito typy diplomů: *Osvědčení o odborné způsobilosti (Le Certificat d'Aptitude Professionnelle)*, které zahrnuje kurzy v délce alespoň jednoho roku po ukončení základního vzdělání. *Koncese technické odbornosti (Le Brevet de Technicien Professionnel)*, která se uděluje za absolvování minimálně prvního cyklu středoškolského vzdělání (2 roky) a má již Osvědčení o odborné způsobilosti. *Koncese technické specializace (Le Brevet de Technicien Supérieur)* je třetím typem diplomu, který

obdrží absolvent dvouletého studia po maturitě nebo absolvent dvouletého studia, který zdárně ukončil studium s koncesí technické odbornosti se stejným zaměřením.⁸²

Dalším stupněm vzdělání je vysokoškolské vzdělání. Toto vzdělání je bezplatné a není omezeno věkem. Pro vstup na vysokou školu je zapotřebí pouze maturitní vysvědčení. Délka studia je závislá na typu vysoké školy a samotném studentovi.

Srovnání s francouzským vzdělávacím systémem je zobrazeno v [příloze č. 3](#).

2.4.6.1. Tradiční vzdělání

Od vyhlášení nezávislosti tuniský vzdělávací systém paradoxně nedoznal velkých změn. Plán z roku 1958, který se nazývá plán Messadi, podle bývalého *tajemníka pro národní vzdělávání (secrétaire d'Etat à l'Education Nationale)* M. Messadiho, pouze přizpůsobil a rozšířil model *sadikien*, podle slavné školy Sadiki, která byla první franko-arabskou školou v zemi, uvedenou do provozu v roce 1881. Až v roce 2002 přišla tuniská vláda se školskou reformou pod názvem *škola zítřka (Ecole de demain)*. Zavedení této reformy je naplánováno v rozmezí pěti let.

První cyklus základního vzdělání je v Tunisku povinný, nicméně ne všechny děti k němu mají přístup. Zatímco chlapcům se dostane vzdělání v 99% a z nich 90% se dostane do pátého ročníku; pouze 96% děvčat má přístup ke vzdělání a z nich 92% přejde až do pátého ročníku. Počet chlapců, kteří musí opakovat alespoň jeden ročník, se pohybuje okolo 17% a dívek 15%. 968 000 žáků z 1 433 000, ve věku mezi šestým a dvanáctým rokem, studuje francouzský jazyk. Počet hodin francouzského jazyka je 10 za týden na prvním stupni (více než 1 200 hodin během čtyř let). Všichni žáci druhého cyklu základního vzdělání a středoškolského vzdělání, což je zhruba 875 000 žáků má francouzský jazyk tři až pět hodin týdně, tudíž zhruba 900 hodin za sedm let.

Povinnost používat francouzský jazyk během základního vzdělávání (od roku 1994) byla postupem času omezena a některé předměty (matematika, fyzika, chemie, zeměpis, technologie, ekonomie a marketing) byly arabizovány pro druhý cyklus základních škol.

⁸² Zdroj – http://www.ac-nancy-metz.fr/casnav/primo/primo_systun.htm#tp4 – 3.7.2009

Ve francouzském jazyce jsou tyto předměty vyučovány v rámci středoškolského vzdělání (359 000 žáků). Z 82 000 uchazečů o tuniskou maturitu, která je bilingvní, je v průměru 50% z nich připuštěno. Celkový počet žáků studujících francouzštinu byl v roce 2000 kolem 2 000 000. Od roku 2000 mají všichni studenti povinný anglický jazyk od druhého cyklu základního vzdělání až do konce středoškolského vzdělání. Italský, německý a španělský jazyk mohou žáci studovat na střední škole. Na vysoké škole mohou dále navštěvovat například kurzy tureckého jazyka a perštiny. Výuka na vysokých školách probíhá výhradně ve francouzském jazyce. V Tunisku můžeme najít různé typy škol. Protože je na základních školách povinné náboženství, klesá původní význam klasické islámské školy. Více informací o typech škol na adrese <http://www.education.tn>.

Co se týče francouzského jazyka na tuniských vzdělávacích zařízeních, tak první dva roky základního vzdělání jsou v arabském jazyce. Francouzský jazyk je vyučován od třetího ročníku. Výjimkou jsou franko-arabské školy z dob protektorátu a školy stejného typu, jako je Sadiki, ale které nyní spadají pod soukromý sektor, kde se francouzština vyučuje už od prvního ročníku. Ve středoškolském vzdělávání jsou v arabském jazyce vyučovány pouze literární předměty. Na univerzitách je odsun francouzštiny ještě pomalejší. Náplň programů nabízí několik tradičních modelů francouzských předmětů, jako jsou intenzivní výuka literatury a literární kritiky, ve které jsou rozdělení francouzští autoři podle pohlaví a století. Literatura, oproti studiu jazyka (fonetika, syntax, lexikologie, lingvistika a stylistika) nebo studiu francouzských dějin, zaujímá důležité místo. Výuka gramatiky se více zabývá popisem teoretických modelů než praktickým ovládním jazyka, i když bylo zavedeno několik inovací v koncepci výuky. Zavedení didaktiky druhého jazyka je nyní plnohodnotný předmět.

2.4.6.2. *Francouzské školy v Tunisku*

Francouzské školy se budovaly především během francouzského protektorátu a měly za cíl vzdělávat francouzské občany. Již v tehdejší době umožňovaly vzdělávat tuniskou elitu. Studium na těchto školách je i v dnešní době prestižní záležitostí.

Tabulka č.2: Seznam Francouzských vzdělávacích zařízení v Tunisku⁸³

Oblastní zařízení v La Marse - ERLM (Établissement régional de La Marsa)	
Lycées et collèges ⁸⁴	Lycée-collège Gustave-Flaubert (La Marsa) Collège Charles-Nicolle (Sousse)
Écoles primaires et maternelles ⁸⁵	École Jean-Giono (Bizerte) École Paul-Verlaine (La Marsa) École George-Sand (Nabeul) École Guy-de-Maupassant (Sousse)
Oblastní zařízení v Tunisu – ERT (Établissement régional de Tunis)	
Lycée-collège ⁸⁶	Lycée-collège Pierre-Mendès-France (Tunis)
Écoles primaires et maternelles	École Robert-Desnos (El-Omrane) École Robert-Desnos annexe La Soukra (La Soukra) École Georges-Brassens (Mégrine)

V roce 2008 nastoupilo celkem 5497 žáků francouzského vzdělávacího systému v Tunisku do nového školního roku. V roce 2009 5653. V roce 2008 to je o 300 žáků více oproti dvěma předchozím rokům. Tento poměr je zhruba zachován i následující rok.

⁸³ Zdroj – http://www.ambassadefrance-tn.org/france_tunisie/spip.php?article20 – 5.7.2009

⁸⁴ Collège – je škola pro děti ve věku od jedenácti do patnácti let, tedy od šesté do třetí třídy. Číslování tříd ve francouzském systému je sestupné. V tomto typu školy děti získají v zásadě stejné vzdělání, proto je collège označována jako jednotný typ školy. Vysvědčení, které na konci žáci obdrží, se jmenuje Diplôme National du Brevet. Lycée - Lyceum je tříleté studium pro studenty od patnácti do osmnácti let. Ve francouzském systému se jedná o druhou, první a závěrečnou třídu (la terminale). Tyto školy nabízí rozmanité spektrum oborů. Rozdělují se na dva základní typy: všeobecně vzdělávací a technická lycea, kdy obojí jsou zakončená všeobecnou maturitní zkouškou - baccalauréat général. V odborném lyceu student na závěr obdrží výuční list (CAP - certificat d'aptitude professionnelle), vysvědčení o absolvování odborné školy (BEP – brevet d'études professionnelles) nebo složí odbornou maturitní zkoušku - baccalauréat professionnel.

⁸⁵ Écoles primaires – Základní škola je stejně jako v Tunisku povinná pro všechny francouzské děti, ale i pro děti jiné národnosti od šesti let do jedenácti let věku. École maternelles - Předškolní vzdělání probíhá v mateřské škole a zavedeno v roce 1881. Je určeno dětem od tří do šesti let. Docházka není povinná, ale přesto však mateřské školy jsou navštěvovány téměř všemi dětmi ve věku tří let. Většinou se jedná o školy státní. Učitelé v mateřské škole mají stejné vzdělání jako vyučující na základní škole a mohou působit na všech úrovních systému základního vzdělání.

⁸⁶ Lycée-collège – Je pro děti od jedenácti do osmnácti let a zahrnuje celý druhotný vzdělávací cyklus.

Vzestupná tendence je způsobena narůstajícím počtem francouzských rodin, které se usadili v Tunisku v souvislosti s ekonomickou aktivitou francouzských firem. Dalším faktorem jsou francouzsko-tuniské rodiny, které se usadily právě v Tunisku.

Tabulka č. 3: Počet žáků všech vzdělávacích cyklů ve francouzských zařízeních v Tunisku⁸⁷

Vzdělávací cyklus	Počet žáků 2008	Počet žáků 2009
Školka	505	475
Základní škola	1942	2053
Nižší střední škola	1834	1848
Lyceum	1216	1277
Celkem	5497	5653

Úspěch francouzského vzdělávacího systému způsobují především dva faktory. Globální síť vzdělávání zajišťující vzdělání pro rodiny pracující v zahraničí a spolehlivost mezinárodně uznávaných diplomů, které umožňují přijetí na vysoké školy stejně tak v Tunisku jako ve Francii nebo Kanadě.

Ještě je třeba zmínit École Internationale de Carthage EIC, která byla až do 14.1.2011 ve vlastnictví druhé ženy prezidenta Bena Aliho a po revoluci spadla pod kompetenci tuniského ministra školství. Tato škola vyučuje podle francouzského systému a je nabízena tuniským rodičům, kteří si přejí, aby jejich děti dostaly francouzské vzdělání. Škola má nejistou budoucnost kvůli její tehdejší majitelce. v Roce 2010 připravovali dohodu s AEFÉ *agence pour l'enseignement français à l'étranger* (agentura pro francouzské vzdělání v zahraničí). Tato škola přijala v roce 2009 celkem 951 žáků. 152 do školky, 339 do základní školy, 356 do nižší střední školy a 104 do Lycea.⁸⁸

⁸⁷ Zdroj – http://www.ambassadefrance-tn.org/france_tunisie/spip.php?article308 – 5.7.2009, 11.2.2012

⁸⁸ Zdroj – <http://www.assemblee-afe.fr/devenir-d-un-etablissement.html> – 11.2.2012

Procentuální vyjádření národností žáků využívajících francouzský vzdělávací proces v Tunisku čítá 56,34% francouzských nebo francouzsko-tuniských žáků, 36,2% Tunisánů a 7,46% žáků jiných národností. Nízká účast Tunisánů a žáků jiných národností je způsobena nutností platit školné, které je velice drahé. Tento nepříznivý trend se snaží zlepšit právě AEFE, která klade důraz na vzdělávání dětí jiných národností. Přijetí tuniských dětí se provádí pomocí konkurzu v závislosti na počtu volných míst. Podle průzkumu z roku 2009 francouzský vzdělávací proces využívají žáci 40-ti různých národností.

Výsledky francouzských maturitních zkoušek v Tunisku jsou mnohem lepší, než je národní průměr. Například v roce 2007 byla úspěšnost 93,5% a ze 165 žáků prospělo 22 se známkou *velmi dobře* (*très bien*). O rok později to bylo 92,4% a ze 177 žáků 28 prospělo se stejnou známkou.⁸⁹

2.4.6.3. Problémy se vzděláním v Tunisku

Během devadesátých let bylo zavedeno několik reforem školství. Hlavním cílem bylo zvýšení gramotnosti tuniského obyvatelstva. Poslední reforma je z roku 2002 a počítá s pětiletým programem na rozvoj škol. Údaje o míře gramotnosti mohou napovědět, jak je na tom tuniské školství v dnešní době. Podle portálu Index Mundi je míra gramotnosti 74,3% v závislosti na definici alfabetyzace tzn. *lidé ve věku 15-ti let a více, kteří umí číst a psát*.⁹⁰ Podle již zmíněných údajů se Tunisku zdárně daří přihlásit téměř všechny děti ve věku šesti let do prvního ročníku základní školy, ale potýká se především s odchodem žáků a velkou mírou opakování ročníků. V polovině 90. let donutil tento problém tuniskou vládu přihlásit se do projektu světové banky *Zlepšení vzdělávání* (*d'amélioration de l'apprentissage*) v rámci širšího programu školské reformy. Světová banka financuje vývoj učebních plánů, výrobu a distribuci nových učebnic a zavedení nových školních pomůcek. Kromě tohoto také přispívá na program školení učitelů, pro získání potřebných znalostí a začlenění nových výukových metod. Problémem zůstává nedostatek kvalifikovaných pedagogů, kteří jsou pro zdejší částečně bilingvní vyučování kompetentní v obou jazycích.⁹¹

⁸⁹ Zdroj – http://www.ambassadefrance-tn.org/france_tunisie/spip.php?article308, doplňující informace <http://www.icm.cz/francouzsky-vzdelavaci-system> – 5.7.2009, 11.2.2012

⁹⁰ Zdroj – http://www.indexmundi.com/fr/tunisie/taux_d_alphabetisation.html – 10.8.2009

⁹¹ Zdroj – <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/ACCUEILEXTN/NEWSFRENCH/0,,contentMDK:20599362~menuPK:3327267~pagePK:34370~piPK:34424~theSitePK:1074931,00.html> – 10.8.2009

Téměř všichni vyučující francouzského jazyka v Tunisku mají pedagogický titul, respektive titul z institutu pro vzdělávání učitelů, který obnáší didaktické vzdělání ve výuce francouzského jazyka a uděluje kompetenci pro jeho vyučování.

Pedagogům se dostává akademického vzdělání na francouzských univerzitách. Didaktické vzdělání probíhá během stáže pod dohledem inspektorů francouzského jazyka. Od roku 1999 je nábor prováděn pomocí konkurzu, kde se posuzuje úroveň jazyka. Počet nositelů titulu je stále nedostačující vzhledem k počtu pracovních míst.

Proto francouzské a tuniské orgány přispívají na školení 300 učitelů ročně, ke kterým se přidá asi zhruba sto dalších, kteří se vrátí ze stáže ve Francii.

Jako další problém se nabízí schválený zákon arabizace, který je kladně vnímán především Tunisany, kteří se hlásí ke svému ryze arabsko-muslimskému původu. Protože francouzský jazyk zůstává jako přednostní jazyk pro přístup k mezinárodní dokumentaci a kultuře je touto skupinou vnímán jako prostředek kulturní nadvlády a jako hrozba pro arabsko-muslimské hodnoty. U frankofonní skupiny francouzský jazyk asociuje ideály dialogu a solidarity, zvláště pro společný rozvoj kulturních produktů jako jsou filmy, které jsou často v tunisko-francouzské koprodukcí.⁹²

2.4.7. Francouzský jazyk v každodenním životě

Koloniální situace v Tunisku přinesla kromě dvoj-kultury lingvistický problém, charakterizovaný franko-arabským bilingvismem, který se dále štěpí na diglosii tuniské arabštiny a spisovné arabštiny. Mezi francouzskou politicky a ekonomicky převažující kolonií a původní nevzdělanou populací, minoritní elita umožnila vynořit se z této masy, aniž by se zcela oddělila, a přistoupit tak k francouzskému jazyku a francouzské kultuře. Během celého období protektorátu v Tunisku bylo lehké rozlišit oba dva fenomény dvojí kultury. Nejlépe odrážela tuto situaci školní realita. Mezi tradičními školami, které představovaly arabsko-muslimskou kulturu, a francouzskými metropolitními školami, vznikly školy franko-arabské, které se pokoušely zavést bilingvismus jako jakýsi druh mostu mezi dvěma sociolingvistickými skupinami. S nezávislostí, ztrácející se francouzská komunita zanechala za sebou dvě sociálně-kulturní kategorie, jednu početnou arabofonní a druhou minoritní, ale

⁹² Zdroj – *L'État de la Francophonie dans le monde*, Documentation française, Paris 2001 str. 404

silně pofrancouzštěnou. Protože se tato minoritní skupina nacházela na vrcholu sociálně-ekonomické pyramidy, měla zároveň i moc politickou. Aniž by francouzský jazyk přijal jakési hodnotící kritérium sociální úrovně, můžeme říci, že kulturní úroveň jednotlivce je určena příslušností k jedné určité sociální kategorii, a příslušnost k té nebo oné sociální kategorii vymezuje způsob, jak je vnímán konkrétní jazyk. Po vyhlášení nezávislosti se objevily tendence pro odstranění francouzského jazyka ve prospěch arabštiny, k čemuž ale nikdy nedošlo. Francouzský jazyk si stále drží dominantní postavení v každodenní komunikaci a v různých situacích, především v městském prostředí.

Tento jev je vysvětlován přirozenou náklonností napodobovat dobyvatele stejně tak v jeho řeči, jako v způsobu života. Ostatně téměř ve všech případech měl dobytý lid tendence učit se jazyk dobyvatele a nakonec z této situace něco vytěžit. A naproti tomu dobyvatel skoro nikdy neumožňoval přejímání jazyka a kultury dobytého lidu. Ovšem to není případ tuniského lidu, který projevoval odpor proti protektorátu. Jenomže pozorujeme, že na úkor arabského jazyka je francouzština stále prostředkem komunikace v Tunisku.

Nejedná se tedy pouze o volbu ve prospěch bilingvismu, ale je tu také kulturní úloha francouzštiny, která je i po 100 letech stále v popředí, kdežto arabský jazyk a kultura se zdají být potlačeny. Použití francouzského jazyka tak vytváří klima neurčitosti, které prohlubuje debaty o bilingvismu. Ve skutečnosti mnohem více než určitá náklonnost k jednomu nebo druhému jazyku jde o udržení výsad plynoucích z pozic zastánců modernismu a těch samých výsad plynoucích z pozic zástupců tradic.

Takovýto bilingvismus je vytvořený jistými rozpory. Ty se projevují skrze mladé Tunisany a zvláště studenty, stejně tak skrze tradice reprezentované davem a bilingvismem zastupovaným vůdčí elitou. Rozpory mladých Tunisánů tkví v tom, že je neoslovuje jejich kulturní dědictví, ale také špatně přijímají kulturu moderního typu, pro kterou je zapotřebí daleko větších prostředků. To také vysvětluje nesoudržnost nároků a nesouvislosti jejich chování. Použití francouzštiny mezi mladými je způsob jak se osvědčit a prosadit v západním světě. V současné situaci to vypadá, že je ignorováno to, co se stalo během protektorátu a v některých případech dokonce pohrdání minulostí. To plyne z nedostatečně zažitě arabsko-muslimské kultury a tito mladí lidé musí žít v dvojím kulturním rozkladu, a tak se mohou cítit jako cizinci v arabsko-islámském světě. Ale nutno říci, že dnešní doba je dobou prolínání kultur skrze migraci obyvatel. V některých evropských státech kdysi menšinová etnika jsou

dnes mnohem početnější např. původem turečtí občané v Německu, ale i africké národnosti ve Francii. Ale někdy právě tento přesun do světa jiné kultury prohloubí jejich vztah k původní kulturní historii.

Nicméně se může zdát, že se v dnešní době tento stav v Tunisku začíná pozvolna měnit. Bilingvismus v ústní podobě ustupuje, což je následkem politiky arabizace a eskalace náboženského řekněme až fanatismu. Navzdory úsilí tuniské vlády arabizovat určité sektory státní správy a určitých institucí, mimo jiné soudnictví, policie a v zásadě vše, co spadá pod ministerstvo vnitra, francouzština jako jazyk práce zůstává v dominantním postavení. To bude vždy znamenat, že některé ekonomické sektory jako jsou obchod, turismus, doprava vyžadují, stejně jako ve vyspělých zemích, používání jednoho cizího jazyka. Ovšem tyto sektory pozvolna přechází pod vliv angličtiny. Skutečností zůstává, že i odvětví pracovních činností, které se týkají především tuniských občanů, zůstávají pod vlivem francouzštiny.

Také pracovní návyky, administrativní zvyky zanechané koloniální mocí způsobují, že francouzský jazyk, oficiálně označován jako jazyk práce, zakrývá sociální dynamiku, která ještě hledá svou cestu. Tato koloniální správa, která byla ještě včera označována jako zdroj diskriminace, se po vyhlášení nezávislosti stává čestným členem ve jménu modernizace a brány do okolního světa. Jazyk je tedy více než pouhý nástroj komunikace v Tunisku. Je vysoce ceněn ve všech vrstvách jako nositel, na němž spočívá tradice, hodnověrnost a náboženství pro arabštinu a na druhé straně modernita, pobláznění a individuální svoboda pro francouzštinu.

Na závěr můžeme konstatovat, že francouzský jazyk je stále přítomen, je stále více než minulost vzdělávacího systému a také především médií. Praktické příklady jsou uvedeny v kapitole [3.2.](#)

2.4.8. Státní správa

S vyhlášením nezávislosti neskončila převaha francouzštiny ve státní správě. Bylo potřeba, aby stát alespoň na začátku ohlídal úředníky, strukturu a jazyk takový, jako byl pod protektorátem, protože opak by znamenal kompromis ve vývoji země. Vychování „tuniských“ úředníků až dodnes neproběhlo ani v důsledku dekretu arabizace státní správy, která v roce 1968 měla takový úspěch v Alžírsku.

V projevech přednesených na gymnáziu Sadiki 25.6.1958 Bourguiba skutečně vyjádřil ochotu prosadit arabizaci tuniské státní správy. Poté, co se tento projekt konkretizoval, ministerský předseda odpovědný za státní správu vždy zakusil onu potřebu, ale také úskalí, která to s sebou neslo. Mohammed Mzali jako tehdejší ministr mládeže a sportu, který byl považován v Tunisku za horlivého obránce arabizace, velmi rychle aplikoval projekt arabizace v několika sektorech svého resortu stejně tak, jako Taieb Mhiri, státní tajemník ministerstva vnitra, který kolem roku 1960 také značně přispěl k arabizaci svého ministerstva. Arabizace byla zavedena i na ministerstvu spravedlnosti.

Nicméně, tento resort nevydal vyhlášku o arabizaci, jako tomu bylo v případě Maroka, kde od roku 1965 oficiálně rozhodli o arabizaci a sjednotili soudnictví. Ale arabizace soudnictví je jedno řešení, které se prosazovalo samo o sobě. V dobách protektorátu, ale i po něm, se museli občané obracet na soudní tlumočníky, protože rodný jazyk použitý při nějakém procesu nebo oznámení umožňoval Tunisánům myslet rychleji, tedy více logicky. Tyto kauzy nebyly bez potíží, neboť bylo třeba používat spisovnou arabštinu, těžší na pochopení pro většinu populace, nebo se mohli obracet na tuniskou arabštinu, která je ve své struktuře špatně kodifikovaná? *President republiky poznamenal ve svém projevu 20.10.1965, že doslovná formulace výpovědi v hovorové arabštině riskuje, že bude překroucena. Obratliv se na policejního důstojníka mu řekl: podala výpověď v hovorové arabštině, je zapsána v hovorové arabštině, tak jak je. (Monsieur le Président de la République, dans son discours du 20 octobre 1965, a remarqué que la rédaction en littéral des déclarations faites en arabe parlé risquait de les altérer. S'adressant à l'officier de police, il lui dit : elle a fait sa déclaration en parlé, inscris-la en parlé, telle quelle)⁹³.*

Takže takovéto podněcování psaní v hovorové arabštině, přicházející od nejvyšších státních orgánů, vyjadřuje neoddiskutovatelnou skutečnost v sociolingvistickém kontextu Tuniska. Povzbuzen prezidentskými doporučeními, umožnil tajemník ministerstva vnitra svým úředníkům obracet se na tuniskou arabštinu pokaždé, kdy jim to ulehčí povinnosti. Takové řešení by umožnilo vytvořit skutečný impuls arabizace v tuniské arabštině. Ale tato nařízení nikdy nepřekročila práh Ministerstva vnitra, a stejně tak v celé rozdělené státní správě nebyla arabizace nikdy striktně aplikována. O několik let později, přesněji v letech

⁹³ Citace – **SAYAH, M.:** *Bilinguisme et enseignement du français en Tunisie*. Toulouse 1997 str. 71

1975-1976, přijal ministr školství politiku arabizace založenou na vyučování spisovné arabštiny, což trvá víceméně dodnes. Nicméně ministři spravedlnosti a vnitra, kteří každý ve svém resortu mohli být považováni za představitele intelektuální úrovně obecně skromné, brali francouzský jazyk jako jazyk krásný a více úhledný.

Problém se už nestaví pro ostatní zodpovědné Tunisany, kteří rozhodují podle přání svých posluchačů nebo dopisovatelů. Ředitel školy v Monastiru někdy v polovině sedmdesátých let prohlásil, že když mu byla korespondence od státní správy adresována ve francouzském jazyce, odpovídal ve francouzském jazyce, a když byla v arabštině, odpovídal v arabštině. Také poznamenal, že většina směrnic z ministerstva, vydaných v arabštině, obsahuje také francouzský překlad.⁹⁴

Taková situace se nemůže líbit zejména zástupcům tradice, kteří pokračují v potlačování hegemonie francouzštiny ve státní správě a rozzlobeně mávají výzvami a formuláři směřovanými Tunisánům sepsanými kompletně ve francouzštině. Při každé příležitosti připomínají, že nezávislost lidu nespočívá výhradně ve znovudobytí své politické suverenity, ale mezi ostatními se musí projevit hodnotným používáním mateřského jazyka ve státní správě.

M. Sayah argumentuje tím, že jazyk jako kultura je mezinárodní záležitostí a není výsadou žádného lidu, a proto není hanba používat zahraniční prostředky pro vybudování vlastní rodiny.⁹⁵

2.4.9. Literatura

Literatura ve francouzském jazyce je v Tunisku fenomén úzce spjat s obdobím protektorátu. David Cazes je označován za prvního tuniského autora píšícího ve francouzštině, a tohoto autora následovalo mnoho dalších, v různém časovém horizontu, ale sjednocených pod stejným jazykem.

Kolem roku 1901 se pokusil Elile Fitoussi přiblížit politické kolbiště a v roce 1931 vydal knihu *Tuniský stát a francouzský protektorát (L'Etat tunisien et le Protectorat*

⁹⁴ Zdroj – SAYAH, M.: *Bilinguisme et enseignement du français en Tunisie*. Toulouse 1997 str. 71

⁹⁵ Zdroj – SAYAH, M.: *Bilinguisme et enseignement du français en Tunisie*. Toulouse 1997 str. 72

français). Byly to hlavně politické listy, které zaujímaly přední postavení na literární scéně v Tunisku. Od této chvíle přebrali pochodeň angažovanosti ve věci nezávislosti tuniští muslimové jako např. Mohamed Lasram, který se objevil v roce 1907 s knihou *Tuniské otázky (Questions tunisiennes)*. Nebo jako Ismail Sefalhi vystupující jako maghrebský aktivista s jeho *Nářky utlačovaného lidu, Tunisko a Alžírsko (Doléances des peuples Opprimés, La Tunisie et l'Algerie)* a také bez pochyby Abdellaziz Taalbi, který zůstává jednou z prvních velkých postav odboje, vydal v roce 1920 *Trýzněné Tunisko, jeho nároky (La Tunisie martyre, ses revendications)*. Toto dílo je esej, ve které se silně angažuje proti přítomnosti francouzštiny v Tunisku, která měla velký vliv na politické uvědomění mladých Tunisánů.

Tato nacionalistická literatura nás vede k dílu Habiba Bourguibi *Destour a Francie (Le Destour et la France)* napsané mezi lety 1936-1937. Mladý právník, který se stal v roce 1934 představitelem strany Neo-Destour, se uchýlil k francouzskému jazyku, aby mohl ukázat celému světu případ své země.

S příchodem nezávislosti tato literatura ztratila na významu. Nicméně nemohla být ignorována. Ve skutečnosti tvoří pravé dědictví, které popisuje boj tuniského lidu za svou svobodu. Zmiňme i Mohammeda Sayaha, dlouholetého hlavního historika národního hnutí a jednoho z nevědnic Tunisánů, který psal ve francouzštině.

Současně s těmito spisy inspirovanými politickou situací byla sepsána i jiná díla jako například autobiografické dílo *Leiliny černé oči (Les Yeux noirs de Leila)* od Mahmouda Aslana nebo milostný román *Hammamet, květ lásky (Hammamet, fleur d'amour)*, který napsal autor Claude Benady. Tento autor je známý především díky své poesii. Ovšem nejvíce spojován s tuniskou literaturou psanou francouzsky je Albert Memmi, který se od vydání díla *Socha ze soli (La Statue de sel)* v roce 1953, začal nepřetržitě pohybovat v literárním pařížském kruhu. Ještě dnes je považován za nejstaršího, ale také nejtalentovanějšího tuniského spisovatele píšícího ve francouzském jazyce. Jeho romány a eseje dokazují přísný rukopis a bystrost jak vykládat činy a věci, které jsou mu vlastní. Od zkušeností s koloniální situací Memmi došel až k oboru sociologie. Jeho filozofická výchova mu umožnila přemýšlet nad všemi problémy, kterými může procházet kolonizovaný člověk, vytržený ze svých kořenů, ve slovech člověka ve všech možných aspektech jeho bytí. Tvrdí že: *Filosofie je hledání nejlepšího možného chování sebe sama ve vztahu s existencí a chováním druhých (la*

*philosophie est la recherche de la meilleure conduite possible de soi, en relation avec l'existence et la conduite des autres)*⁹⁶.

Jeho písemnosti můžeme brát jako díla sociologická s psychoanalytickým pohledem. Tato díla zůstávají navždy zakotvena nejen v Tunisku, ale i v celém Maghrebu. Podivuhodně uspěl se sociální analýzou inspirovanou vlastní trojí kulturou, kterou spojil s velkým literárním talentem. Tento úspěch je vyzdvihován také autory jeho doby. Albert Camus napsal předmluvu k dílu Socha ze soli a Jean-Paul Sartre napsal o díle *Obraz kolonizovaného (Portrait du colonisé): Memmiho kniha nevypráví; je-li živena symboly, všechny je přizpůsobila, je to formování zkušeností (Le livre de Memmi ne raconte pas ; s'il est nourri de symboles, il les a tous assimilés : c'est la mise en forme d'une expérience)*⁹⁷.

Tuniští spisovatelé, kteří psali lyrická díla, bez ohledu na jejich tendence a jejich dobu, nějakým způsobem odpovídají na definici, kterou dal sám už v roce 1940 hrdina románu Mahmouda Aslana : *Nejsem ani z východu ani ze západu, žiji mezi dvěma civilizacemi... Někdy žiju v Tunisu, někdy v Paříži, mezi dvěma póly moderního života (Je ne suis ni oriental, ni occidental, je vis entre deux civilisations... Je vis tantôt à Tunis, tantôt à Paris, aux deux pôles de la vie moderne)*⁹⁸. Od té doby literární dění zaznamenalo čas od času nějakého nadějněho spisovatele, u kterého se však ne vždy potvrdil jeho talent. Albert Memmi často připomínal možný zánik literatury ve francouzském jazyce v severní Africe. Své argumenty, nepostrádající důležitost, směřoval k ukončení bojů v Alžírsku. *Představme si v té době utrpení spisovatele ovládajícího jazyk, který není jeho vlastní, když se obrací na zahraniční publikum, aby ho četlo, se musí zajímat nejen o téma jeho knihy, ale musí kromě toho přijmout obvinění ze všech nesnází, kterými trpí část původu spisovatele (Qu'on s' imagine, à cette époque l'écartèlement d'un écrivain qui, maniant une langue qui n'est pas la sienne, s'adresse de ce fait à un public étranger qui, pour le lire, doit non seulement s'intéresser à la matière de son livre, mais doit de surcroît accepter de se voir accuser de tous les maux dont souffre la partie d'origine de l'écrivain)*⁹⁹. Přesto Memmiho prognózy týkající se maghrebské literatury ve francouzském jazyce musí být přezkoumány ve světle posledního desetiletí. Spisovatelé zbaveni přítomnosti kolonizátorů jsou vedeni k povstání proti vládnoucí garnituře (*les prévisions de Memmi concernant la littérature maghrébine d'expression française*

⁹⁶ Citace – SAYAH, M.: *Bilinguisme et enseignement du français en Tunisie*. Toulouse 1997 str. 72

⁹⁷ Citace – SAYAH, M.: *Bilinguisme et enseignement du français en Tunisie*. Toulouse 1997 str. 74

⁹⁸ Citace – SAYAH, M.: *Bilinguisme et enseignement du français en Tunisie*. Toulouse 1997 str. 74

⁹⁹ Citace – SAYAH, M.: *Bilinguisme et enseignement du français en Tunisie*. Toulouse 1997 str. 74 - 75

doivent être revues à la lumière des dix dernières années. Les écrivains, privés de la présence du colonisateur, sont amenés à s'insurger contre les équipes gouvernementales)¹⁰⁰. Ale to nebyl případ Tuniska. Tento fenomén záměny je velmi hypotetický. Ve skutečnosti generace autorů, která psala v době kolonizace a po ní, je složena z vysokoškolských absolventů, kteří se dotýkali různých, v té době teprve zkoumaných okruhů.

Abdelwahab Bouhdiba může být považován za hlavu souboru s prvním poetickým dílem z roku 1950, o kterém se zmíním později. Také vydal v roce 1965 esej s názvem *Kriminalita a sociální změny v Tunisku (Criminalité et changements sociaux en Tunisie)*. Tento autor je považován za jednoho z nejvíce schopných tuniských myslitelů dneška. Znovu zavedl způsob pohledu na jisté otázky, také prokázal odvalu při vysvětlování a ve smyslu dialogu při různých střetech. Byl také univerzitním kantorem v Abidjanu, Aixu, Ankaře, Bruselu, Dakaru, Louvainu, Montrealu, Paříži, Quebecu a Rabatu.

Dalším autorem je Mohammed Aziza, který vydal v roce 1961 knihu *Arabská kaligrafie (La Calligraphie arabe)*. Jeho výzkumy jsou především kulturního zaměření, jako jsou divadlo, zábava, informace, s živým zájmem pro arabsko-muslimské a africké dědictví, což vysvětluje místo, které zastával *V organizaci africké jednoty (O.U.A. - Organisation de l'unité africaine)*, ve které byl vedoucím oddělení pro informace a tisk.

Ve více typických disciplínách, jako je historie a filozofie, se prosadilo několik osobností, jejichž talent se potvrdil kolem roku 1970, jako jsou Abdelwahab Bouhdiba a Mohammed Aziza, kteří ostatně začali mnohem dříve, ale svůj věhlas získali až v těchto letech.

Hichem Djait zůstává nejpozoruhodnějším historikem v Tunisku. Měl potřebnou drzost probírat ožehavá témata. Vydal knihy jako *Snít o Tunisku (Rêver de la Tunisie)* a *Arabsko-muslimská osobnost a osud (La personnalité et le devenir arabo-musulman)*.

Oba filosofové a literáti, Mongi Chemli a Ali Chennoufi, přispěli k obohacení seznamu tuniských spisovatelů píšících francouzsky. Vysvětlili velmi důležitou část arabsko-muslimské historie. Co se týče Mohammeda Fantara, ten zpestřil své vzdělání historika

¹⁰⁰ Citace – **SAYAH, M.:** *Bilinguisme et enseignement du français en Tunisie*. Toulouse 1997 str. 72

archeologií, aby přišel s dokumentárními díly, jako jsou *Kartágo, proslulé město Elyssa* (*Carthage, la prestigieuse cité d'Elyssa*), *Bůh moře u Féniciánů a punských obyvatel* (*Le dieu de la mer chez les Phéniciens et les Puniques*) a v roce 1981 *Severní Afrika ve starověku* (*L'Afrique du Nord dans l'Antiquité*). Své znalosti v oboru dokázal pozicí ředitele *Národního archeologického a uměleckého institutu* (*l'Institut National d'Archéologie et des Arts*).

Nakonec je tu Salah Garmadi jako velmi atypická postava tuniské literatury. Básník prosazující arabštinu, psal paradoxně francouzsky. Jeho hlavním oborem je lingvistika, která se od jeho smrti v roce 1982 vyučuje na *Národní vysoké škole* (*École Normale Supérieure*) a na Filozofické fakultě v Tunisu. Salah Garmadi se prosadil díky svým článkům o tuniské literatuře, lingvistických problémech a arabizaci. Publikoval v *Tuniské revue společenských věd* (*Revue Tunisienne des Sciences Sociales*) a ve *Fóru pokroku* (*La Tribune du Progrès*). Přeložil do arabštiny francouzské lingvistické publikace a romány. Jeho lingvistická činnost byla ohromná. Byl jediný vysokoškolský student, který dal silně najevo nepřizpůsobivost a odvahu tím, co podnikal.

Tuniská literatura ve francouzském jazyce zahrnuje také poezii, která není tak významná, ale musí být zmíněna. Zrodila se zároveň s Mustaphou Kurdou, který publikoval v *Tuniské revue* (*Revue Tunisienne*) v roce 1894. Tuniská poesie ve francouzštině se vyvíjela velmi pomalu. První tunišťáci autoři byli velmi ovlivněni francouzskými básníky své doby. Zmíňme například Ahmeda Cherguiho, publikujícího své verše v *Ilustrovaném Tunisku* (*La Tunisie illustrée*) a v *Tuniském kresleném životě* (*La vie tunisienne illustrée*) a Salah Ferhat, který vydával v roce 1911 verše silně ovlivněné francouzskými autory devatenáctého století. Až v padesátých letech se projevilo citelné zlepšení, které dokládá Abdelwahab Boudhiba, který vydal v roce 1950 sbírku básní pod názvem *Klamavé korále* (*Les perles illusoire*) a v roce 1952 vydal Abdelmajid Tlatli sbírku *Na troskách Kartága* (*Sur les cendres de Carthage*), za kterou dostal *Cenu Kartága* (*le Prix de Carthage*).

Zhruba do poloviny století bylo vydáno velmi málo básnických sbírek, a to tři až čtyři sbírky. Až s příchodem padesátých let začala stoupat produkce tuniských básníků, a do roku 1994 bylo vydáno na sedmdesát pět sbírek.

Pro zajímavost vybírám jednu báseň ze sbírky *Nosič vody* (*Le porteur d'eau*), kterou napsal autor Larbi Benali, a která se jmenuje příznačně *Frankofonie* (*Francophonie*).

Francophonie

*Répète voir, toi de Kabylie
Toi la basané
Et moi le poète nègre
Des rives du Sénégal
Aux confins de Tindouf
Nous nous disons Salut, bonjour
Comment tu vas et nos parents
nous comprenons à peine.
La culture nous colle à la peau
Blanche ça va de soi ;
Ma grand-mère n'a jamais vu le givre
Que sur des cartes postales envoyées d'Europe, encore
Que le mot givre ne lui dise absolument rien, pas plus
Que nous autre le mot arabisation qui nous tinte
pourtant à l'oreille en plein sommeil¹⁰¹.*

Téma je neustálé hledání sebe sama, své identity. Vyskytuje se i láska, láska k sobě a k ostatním.

Dalším autorem je Claude Benady, který vydal v letech 1941-1955 sedm sbírek. Jeho vytříbený vkus se objevoval v několika revue, jako jsou *Cesty*, *Korespondence* a *Kněžka* (Périples, Correspondances a v La Kahena), ve které působil jako šéfredaktor. *Báseň Přechod pouště* (*La traversée du desert*) z jeho sbírky *Kopretina u pramene* (*Marguerite à la source*) vydané v roce 1975 je uvedena jako [příloha č. 4](#).

Hédi Bouraoui je básník, který je známý díky snaze unikat mimo hranice nebo spíše mimo kulturní zábrany, které se u něj objevují v podobě *křížovatky kultur* (*un carrefour de culture*). Forma jeho poezie je střídavá, označována jako novota nebo boom. *Báseň Ukřížovaný* (*Crucifié*) ze sbírky *Vlnovka* (*Tremblé*) je v [příloze č. 5](#).

¹⁰¹ Citace – **SAYAH, M.:** *Bilinguisme et enseignement du français en Tunisie*. Toulouse 1997 str. 77 - 78

Dále zmiňme autory jako je Salah Garmadi. Jeho poezie často spočívá v malých dotecích, představách položených vedle sebe a jindy v dlouhých verších nesoucích měnící se obrazy. Zmiňme dvě sbírky a to z roku 1970 *S nebo bez (Avec ou sans)* a z roku 1975 *Naši předci Beduíni (Nos ancêtres les bédouins)*.

Dalším autorem je literární kritik Abdellaziz Kacem nebo Chems Nadir (Mohammed Aziza), a Léopold Sédar Senghor, který v roce 1978 vydal sbírku *Mlčení semaforů (Le silence des Sémaphores)* a v roce 1983 *Knihy oslav (Le livre des célébrations)*. V roce 1990 vyšly se zpožděním básně Alberta Memmiho pod názvem *Kremrole z nebe (Le Mirliton du ciel)*.

Toto je nástin tuniské poezie ve francouzském jazyce. Jedná se o mladou poezii, která trvá pouhých 100 let, ale která se začala rozvíjet teprve po padesáti letech svého vzniku. Jean Déjeux, jeden z největších odborníků na mghrebskou literaturu říká: *Tunišští básníci píšící ve francouzském jazyce chtějí, aby byl slyšet jejich hlas. Přejí si tribunu projevu, neboť to, co říkají, je spolehlivý přínos tuniskému národnímu dědictví a světovému kulturnímu dědictví. (Les poètes tunisiens de langue française veulent faire entendre leur voix. Ils souhaitent des tribunes d'expression, car ce qu'il disent est d'un apport certain au patrimoine national tunisien et au patrimoine universel)*¹⁰².

Tento „cizí“ jazyk, který se zmocňuje tuniské citlivosti, aby autorům umožnil vyjádřit jejich pocit, to co je pro poezii vlastní, není básníky pocíťován jako agrese proti jejich původu. Už není brán jako způsob vytržení z jejich kořenů a zapření bohatosti jejich mateřského jazyka. Básníci ve francouzštině neshledávají žádný problém. Mladý básník Wahid Khadraoui říká: *Napsal jsem v tomto jazyce, jako píši v jazyce mateřském (J'ai écrit dans cette langue comme j'écris dans ma langue maternelle)*¹⁰³ a Mehdi Missaoui se vyjadřuje o francouzštině: *francouzské vyjadřování je také tuniské jako arabský jazyk (l'expression française est aussi tunisienne que la langue arabe)*¹⁰⁴. Abdellaziz Kacem naopak řekl, že *psát francouzsky je pro mě často zdrojem rozporu (écrire en français est souvent pour moi une source de déchirement)*¹⁰⁵. Ale Salah Garmadi, který nejlépe vyjádřil tento fenomén v článku nazvaném: *Jak psát ve třech jazycích? (Comment écrire en trois langues?)*, ve kterém napsal *před každými trojjazyčnými a zacpanými ústy, říkám "svoboda" a*

¹⁰² Citace – SAYAH, M.: *Bilinguisme et enseignement du français en Tunisie*. Toulouse 1997 str. 80

¹⁰³ Citace – SAYAH, M.: *Bilinguisme et enseignement du français en Tunisie*. Toulouse 1997 str. 80

¹⁰⁴ Citace – SAYAH, M.: *Bilinguisme et enseignement du français en Tunisie*. Toulouse 1997 str. 80

¹⁰⁵ Citace – SAYAH, M.: *Bilinguisme et enseignement du français en Tunisie*. Toulouse 1997 str. 80

"uznat za své", v arabštině klasické nebo hovorové, ve francouzštině chrlené nebo krkané, ať je slovo a teprve potom přijdou účty (devant toute bouche trilingue et cousue, je dis "liberté" et "cracher le morceau", en arabe classique ou parlé, en français roté ou éternué : que le mot soit et puis viendront les comptes)¹⁰⁶.

Nakonec, na základě spojení dlouhodobého vztahu s Francií, dala tuniská literatura možnost výběru. Situace hrdinů, jejich postoje a jejich myšlenky nosí přímo znak jak jazykového, tak sociologického míšení, pro které kolonizace byla příležitost.

2.4.10. **Hudba**

Co se týče hudby, bez tak je v drtivé většině v arabštině v rámci celého Maghrebu. Asi nejznámějším maghrebským interpretem zpívajícím i ve francouzském jazyce je **Khaled Hadj Brahim** (Alžírsko), který je autorem písně *Aïcha*, nám známé z remaku skupiny Outledish¹⁰⁷. O tom, že se v Tunisku vyskytuje málo zpěváků zpívajících francouzsky, svědčí fakt, že na dotaz, který jsem položil několika Tunisánům: „Můžeš mi jmenovat nějakého tuniského zpěváka zpívajícího francouzsky?“ mi ani jeden z nich, nebyl schopný odpovědět. Ale francouzský jazyk se přeci jenom objevuje v maghrebské produkci. Kore & Skalp¹⁰⁸ stojí za vznikem alba francouzského hiphopového zpěváka Rohffa *Život před smrtí (Vie avant la mort)* a za dalšími singly různých interpretů. Jejich první vydané album se jmenuje *Rai'n'B Horečka (Rai'n'B Fever)*. Toto album spojuje tři hudební styly, a to *rap* (Rohff aj.), *RnB* (Willy Denzey aj.) a *Rai* (Amine). V tomto albu se objevuje píseň *Moje zem (Mon bled)*, jako [příloha č. 6](#), spojující francouzský a arabský jazyk.

Nicméně existují tunišští zpěváci zpívající ve francouzském jazyce, jako je například Saber Rebaï s jeho písní *Athada El Ālem*, kterou nazpíval i ve francouzském jazyce, ovšem oficiální francouzský název se nepodařilo najít, tak nabízíme pouze překlad, který je *Vyzívám všechny (Je défie tout le monde)*. Další výjimkou potvrzující pravidlo je skupina Garby's

¹⁰⁶ Citace – **SAYAH, M.**: *Bilinguisme et enseignement du français en Tunisie*. Toulouse 1997 str. 80

¹⁰⁷ Hiphopová skupina složená z tří interpretů (**Isam Bachiri** (Maroko), **Waqas Ali Qadri** (Pakistán) a **Lenny Martinez** (Honduras)) zpívajících hlavně anglicky, ale i španělsky, arabsky a urdsky.

¹⁰⁸ Kore & Skalp – jsou dva alžírští DJs a producenti.

s písní *Vězeň (Prisonnier)*. Tato kapela přezpívala několik cizích písní, především v anglickém jazyce. Vystupuje v různých televizních show, na festivalech, ale i na svatbách.

2.4.11. Média

Média reprezentují v Tunisku významný zdroj informací. Zaměříme se na současnou situaci, ale i vývoj v oblasti tisku, rádií, televizního vysílání a internetu.

Za zrodem tuniského tisku stojí dva italské deníky. V roce 1838 to byl *Il Giornale di Tunisi e di Carthagine* a v roce 1859 *Il Corriere di Tunisi*. V následujícím roce se objevil první tuniský deník v arabském jazyce, který vydával Kheireddine Pacha pod jménem *al-Rā'id al-tūnisi*. Byl to dlouho jediný schválený domácí deník a později se z něj stal současný *J.O.R.T. – Oficiální noviny Tuniské Republiky (Journal officiel de la République tunisienne)*. S protektorátem se rozšířil koloniální tisk jako *Tunis-Journal (1884)*, *Le Réveil Tunisien (1885)* a *Le Progrès Tunisien (1885)*. V roce 1890 vznikl první večerník v arabském jazyce pod názvem *al-Zohra*, který přitahoval celou generaci tuniských spisovatelů a novinářů.

S příchodem dvacátého století přichází také diskriminace domácího tisku. Přesto však v roce 1907 mladí Tunisané založili deník ve francouzském jazyce *Le Tunisien*. Poté, od roku 1911 do roku 1921, nesměly vycházet žádné tuniské noviny. Po tomto období ticha vzniklo mnoho francouzských periodik a zároveň regionálního aktivistického tisku v arabském jazyce. V 1926 bylo vydáno nařízení, že nesmí vycházet žádné noviny v arabském jazyce, a proto se objevovala periodika alespoň ve francouzském jazyce, jako např. *La Voix du Tunisien*, ve kterém publikoval i Habib Bourguiba. Ve válečném období vycházelo v Tunisku mnoho novin různého zaměření. Komunistický *al-Tāli'a*, nebo poetické noviny *al-Surūr*, i noviny sympatizující s nacisty *Tunis-Journal* a nacionalistický deník *Ifriqiyā al-fatāt*. Po válce spojenci umožnili Tunisánům vydávat periodika, ale Francie si pohlídala, aby vycházela pouze v cenzurované podobě. Zhruba měsíc před vyhlášením nezávislosti vyšel zákoník tuniského tisku, který zaručoval svobodu projevu. Tento zákoník byl novelizován až v roce 1975. Po vyhlášení nezávislosti už nebylo třeba koloniálního tisku, a proto spousta novin zanikla.

V Tunisku nyní vycházejí zhruba tři deníky ve francouzském jazyce oproti pěti v arabském, a stejně je tomu i v případě týdeníků. Celkem Tunisko vydává 45 novinových publikací ve francouzském jazyce.¹⁰⁹ Nejznámější deníky v arabském jazyce jsou *al-Hurriyya*, *al-Šūrūq*, *al-Sahāfa*, *al Ra 'y al- 'ām* a *al-Sabāh*. Mezi nejznámějšími týdeníky patří *al-Bayān*, *al-Hadaṭ*, *al-I'lān*, *al-Sabāh al-Usbū'i*. Ve francouzském jazyce vychází tři důležité deníky, a to *Le Renouveau*, *La Presse* a *Le Temps* a tři důležité týdeníky: *Tunis hebdo*, *Hebdo touristique* a *Réalités*. V tabulkách č. 4 a 5 můžeme zhlédnout informace o některých tuniských a arabských tiskovinách vycházejících ve francouzském jazyce.

¹⁰⁹ Zdroj – ROSSILLON, P.: *Atlas de la langue française*. Bordas, Paris 1995 str. 30

Tabulka č.4: Přehled tuniského tisku ve francouzském jazyce¹¹⁰

Název	Vydání	Počet
La presse	Deník	45000
Le Renouveau (předtím L'action Tunisienne)	Deník	30000
Le Temps	Deník	22000
Star magazine	Týdeník	3000
Tunis Hebdo	Týdeník	35000
Afrique Économie	Měsíčník	40000
Le Manager	Jednou za dva měsíce	20000
La revue de l'entreprise	Jednou za dva měsíce	15000 předplacených kusů
L'économiste Maghrébin	Jednou za dva měsíce	10000 – 25000

¹¹⁰ Zdroj – *L'État de la Francophonie dans le monde*, Documentation française, Paris 2001 str. 175

Tabulka č.5: Přehled tuniského tisku v arabském jazyce¹¹¹

Název	Vydání	Počet
al-Sabāh	Deník	35000
al-Bayān	Týdeník	100000
al-Ša'b	Týdeník	20000
al-Anwār	Týdeník	115000
al-Usbū' al-musawwar	Týdeník	48000

Samozřejmě jako v jiných zemích i v Tunisku je k dostání zahraniční tisk. Díky dlouholetým vztahům mezi Tuniskem a Francií, ať už byly jakékoliv, zabírají francouzská periodika přední postavení v prodeji tiskovin. Přesněji řečeno 66% z celé škály zahraničních novin. V ostatních maghrebských zemích to je pouhých 19%. Ovšem toto číslo násobí prodej dalších frankofonních periodik např. z Alžírsko, Belgie, ale i Ruska a Bulharska atd. Francouzské noviny jsou zastupovány tituly *Le Monde*, *Libération*, *France-Soir*, *Le Figaro*, *Le Nouvel Observateur*, *L'Express*, *Le Canard Enchaîné* a *Le Point*. Sice články v těchto novinách popisují politickou situaci, problémy a novinky přesněji, ale pro mladou tuniskou populaci, myšleno mládež do 25 let věku, jsou až na druhém místě, po tiskovinách jako jsou *Salut les copains* nebo *Pif dont la diffusion*, kterých se prodává okolo 6000 výtisků. Mezi další časopisy, po kterých Tunisané prahnou, patří *Historia*, *Esprit*, *Cahiers du Cinéma* atd. Nesmíme zapomenout na publikace určené ženám zastoupené časopisy *Elle*, *Gala* nebo *Marie Claire* aj.¹¹²

Přítomnost tisku západního světa byla často kritizována v jistých vládních islámských kruzích a také v tuniském tisku. Jestliže je to otázka politického a kulturního charakteru, možná je na místě zeptat se přímo Tunisánů, proč si takovýto tisk kupují. Také by se měli různí představitelé zamyslet, jestli lze najít stejné informace v tuniských časopisech jako v těch cizích. Kdyby jim totiž nebylo umožněno kupovat si takové časopisy, dalo by se hovořit o demokracii, kterou se politici ohání, a nebylo by to náhodou to samé, jako za dob protektorátu, kdy se rozhodovalo, jestli se budou vydávat noviny, či ne?

¹¹¹ Zdroj – **SAYAH, M.**: *Bilinguisme et enseignement du français en Tunisie*. Toulouse 1997 str. 87, 88

¹¹² Zdroj – **SAYAH, M.**: *Bilinguisme et enseignement du français en Tunisie*. Toulouse 1997 str. 88

Je třeba se zmínit, že ačkoliv Tunisko věnuje velkou pozornost školní docházce, je zde přeci jenom stále vysoká negramotnost. To má negativní vliv na prodej tuniského tisku. Ale není to pouze negramotnost, která snižuje prodej novin, ale také jiné informační kanály, jako je rádio, televize a internet a především obsah článků není takový, jako v zahraničním tisku. Co se týče prodejnosti, bez tak z tabulek vyplývá, že tuniské deníky ve francouzštině se prodávají více než deníky v arabštině a v případě týdeníků je to naopak. Z geografického hlediska můžeme konstatovat, že největší odbyt novin ve francouzském jazyce je v Tunisu, kdežto ve středu a na jihu země lidé čtou více arabsky psaný tisk. Tak nebo tak, je vidět, že četba tisku rok od roku klesá.

Rádiové vysílání nabízí kompletní pokrytí celé oblasti a širokou škálu stanic. Tuniská rádia vysílají převážně v arabském jazyce, ale je zde možnost přijímat také francouzská rozhlasová vysílání. Mezi dostupné francouzské rádiové stanice patří Radio France, dostupné pomocí satelitního kanálu TV5, ale i tak je vysílání stále omezené. Tyto stanice je možno přijímat také pomocí krátkovlnného vysílání, nebo přes dlouhé vlny jako je tomu například u RFI¹¹³. Přestože může být jejich příjem velmi nestabilní, je možné přijímat RFI ve všech regionech. Ne každé tuniské rádio vysílá pouze v arabském jazyce jako v případě tuniského rozhlasového vysílání RTCI¹¹⁴, která vysílá ve francouzském jazyce čtrnáct hodin denně. Rádia, která vysílají ve francouzštině, jsou Radio-Alger, MEDI 1¹¹⁵ (v celém rozsahu příjmu, tedy krátké, střední a dlouhé vlny), Europe 1, Europe 2 a nakonec rádio Africa no 1, které je možné přijímat téměř v celé Africe pomocí satelitních družic Intelsat 803 a Astra. Dále je možné přijímat dalších 17 satelitních rádií a tematické rádio Radio-Jeunes je k dispozici na francouzských discích poskytovaných francouzskou ambasádou.¹¹⁶

Televizní vysílání má totožné pokrytí jako rádiové vysílání, tedy po celém území Tuniska s místy omezeným signálem. Ve všech zemích Magrebu je možné chytit kódovaný kanál Canal+ Horizons a v Tunisku navíc televizní kanál Canal 21. Mezi nekódované satelitní programy patří TV5, la Cinquième-Arte, Festival, Odyssée, MCM, což je francouzský

¹¹³ RFI – Radio France Internationale

¹¹⁴ RTCI – Radio Tunis Chaîne Internationale

¹¹⁵ MEDI 1 – Rádio velkého Magrebu, jedno rádio, dva jazyky (La radio du grand Maghreb, une radio, deux langues)

¹¹⁶ Zdroje – ROSSILLON, P.: *Atlas de la langue française*. Bordas, Paris 1995 str. 30, *L'État de la Francophonie dans le monde*, Documentation française, Paris 2001 str. 147, 165

hudební televizní kanál. Díky digitálním balíčkům je možné přijímat programy TPS, TF1, France 2, France 3, M6 a také Euronews.¹¹⁷

V Tunisku je možné připojit se k internetu i od některých francouzských poskytovatelů. V roce 1999 bylo možno napočítat 30 000 lidí s předplaceným internetem, včetně mnoha veřejnoprávních subjektů. Výhody, které s sebou internetové připojení přináší, hrají důležitou roli v politickém i soukromém životě a neméně tak v ekonomice, kdy je Internet vnímán jako prostředek ke komunikaci, zejména porozumění a procvičení francouzského jazyka. Pro tuniské internetové stránky je přiřazena koncovka *.tn*. Internetové informace jsou přístupné ve všech podobách (psané, audio, video), ale protože se pohybujeme v arabské zemi, tak do dob před nepokoji na přelomu roku 2010/2011 jsme mohli narazit na problémy s cenzurou (např. nebylo možné se připojit k největšímu serveru pro sdílení video souborů www.youtube.com a serverům na stejném základě). Z výše uvedených mediálních zdrojů mají vlastní internetové stránky například La Presse (<http://www.lapresse.tn>), Tunis Hebdo (<http://www.tunishbdo.com.tn>) nebo Le Temps (<http://www.letemps.com.tn>) aj. Ve srovnání se zeměmi Evropské Unie je nutno konstatovat, že Tunisko není v oblasti internetového vývoje nijak pozadu.¹¹⁸

2.5. Budoucnost francouzského jazyka v Tunisku

Jestliže máme hovořit o budoucnosti francouzského jazyka, je nutné si připomenout současnou pozici. Navzdory prosazování arabských reforem si Tunisko nakonec vybralo být bilingvní zemí. Francouzský jazyk je používán hlavně v médiích, ale základní znalosti jsou získávány právě ve školách. Relativně důležitá pozice francouzštiny v oblasti školství nebo v zaměstnání se bohužel ne vždy shoduje s opravdovými jazykovými dovednostmi. O francouzský typ výuky je stále zájem především mezi bohatými Tunisany, protože zápisné je pro obyčejné obyvatele velice drahé. A proto je nejméně polovina studentů francouzské národnosti. Soukromé školy také dbají na výuku francouzštiny, ale počet těchto škol není nikterak vysoký. Nicméně v roce 1994 se stal francouzský jazyk povinným jazykem na základních školách. Před přijetím reformy stanovila tuniská vláda mezidobu pro doplnění francouzských učitelů. Ale právě tyto učitelé stále vyjadřují obavy z lingvistických dovedností svých žáků.

¹¹⁷ Zdroj – *L'État de la Francophonie dans le monde*, Documentation française, Paris 2001 str. 172, 173

¹¹⁸ Zdroj – *L'État de la Francophonie dans le monde*, Documentation française, Paris 2001 str. 181

Podle M. Sayaha se Tunisané opírají především o tři kritéria. První kritérium je historické hledisko. Tunisané mají tendenci posuzovat úroveň školáků z období mezi šedesátým a sedmdesátým rokem minulého století, kdy byla francouzština důležitou částí jejich školní docházky, s žáky z let osmdesátých až devadesátých, kdy francouzština silně upadala.

Dalším kritériem je hledisko účelovosti. Občané si myslí, že úroveň francouzštiny je příliš nízká v poměru s vytyčenými cíly, které souvisí s používáním tohoto jazyka.

A nakonec poslední kritérium je hledisko porovnatelnosti. Všichni si všimají, že angličtina přitahuje svou silou tak, že žák mající méně intenzivní výuku v angličtině než ve francouzštině, je schopen dosáhnout vyšších znalostí v anglickém jazyce.¹¹⁹

Tato tři kritéria jsou určitě diskutabilní, ale odhalují potíže, které momentálně provázejí vyučování francouzštiny v Tunisku.

Jenomže ani pokles úrovně francouzského jazyka u mladých absolventů neubere francouzštině na její prestiži. Jde o to, že i když proběhla arabizace technických, vědeckých a jiných termínů, jsou stále slyšet francouzské termíny v rozhovorech v arabském jazyce. Otázkou zůstává, jestli si to mluvčí, používající tyto výrazy, plně uvědomují. Ale i přes používání francouzských výrazů v arabské promluvě, je pokles úrovně francouzštiny znatelný.

Navzdory bilingvnímu vzdělávacímu programu můžeme konstatovat, že úroveň tohoto jazyka není valná. Někteří odborníci v oboru si myslí, že je to kvůli přístupu k francouzštině. Mladí Tunisané sice mají přístup k francouzštině, ale ta je podle nich pod základní úrovní. To ovšem přispívá k zesílení prestiže tohoto jazyka, zesílení díky své skutečné užitečnosti předpokládané v ekonomickém životě, zvláště v moderní oblasti, která nabízí velmi atraktivní a dobře placené zaměstnání. A je to opět škola, která dává příležitost naučit se francouzskému jazyku, aby byla zajištěna šance uspět v budoucím životě mladých Tunisánů.

¹¹⁹ Zdroj – **SAYAH, M.**: *Bilinguisme et enseignement du français en Tunisie*. Toulouse 1997 str. 91

A budoucnost arabsko-francouzského bilingvismu v této zemi? Nejvíce ho poškozují fakt, že neodpovídají předpoklady skutečným dovednostem, což má za následek postupné odmítání francouzštiny, již od školního věku, a což se ale promítne až ve věku dospělém. Takový člověk, částečně vlastní vinou, bude logicky odmítat francouzský jazyk a podporovat arabizaci a změny školství, protože sám nedosáhl potřebné úrovně pro vyšší společenský úspěch.

Jenomže hned z několika důvodů nemůže být francouzština vyňata z národního dědictví. Jeden takový důvod je, že početná tuniská literatura ve francouzštině zabírá, již dlouhou dobu, důležité místo v literární společnosti a druhý takový důvod je, že určité profesní sektory ještě nemohou fungovat bez francouzštiny. Jak jsem se již zmínil, v Tunisku je možné přijímat jak radiové, tak televizní vysílání ve francouzštině, což napomáhá k tvorbě francouzských kulturních hodnot, ale také francouzštiny samotné.

Jestliže Tunisané chtějí zůstat bilingvní a z jejich volby vyplývá, že chtějí, musí učinit kroky, které zajistí francouzskému jazyku pozici opravdového druhého jazyka. V takovém případě nesmí posuzovat tento jazyk z historického hlediska, ale je třeba, aby projevili vůli a ochotu dát mu potřebnou pozici ve všech ohledech. Ale určitě není na škodu doplnit arabskou slovní zásobu tam, kde není jiné možnosti, než použití francouzských výrazů. Takže základ úspěšného zachování bilingvismu spočívá v kvalitní výuce francouzského jazyka a určení jasně daných rolí obou dvou jazyků. Budoucnost francouzštiny je tedy dána ochotou všech a vyřešením sporů mezi skupinami prosazujícími své zájmy. Nicméně francouzský jazyk v nejbližší době Tunisko neopustí i proto, že zákon arabizace je nejumírněnější v celém Maghrebu, ale také kvůli stálé potřebě jazyka samotného.

Praktická část

Lingvisticko-praktická část

3. Lingvisticko-praktická část

Kvalita analýzy jazyka závisí především na sběru údajů v sociolingvistickém kontextu. K takovému sběru je nutné zvolit vhodnou metodu. Mezi takové sociolingvistické metody patří např. dotazník, přímé a nepřímé pozorování nebo rozhovor atd. V našem případě je na konkrétní jazykové zvláštnosti přihlíženo pouze okrajově, a proto se pokusíme pouze uvést do situace na sebe působících dvou jazyků s několika konkrétními příklady.

Tunisko je bilingvní zemí a je známo, že kromě jazyků v jejich standardní podobě dochází při promluvách buďto ke střídání jazyků, nebo dokonce k jejich míšení. Francouzština se např. objevuje v určité úrovni v hovorové arabštině. Některá slova lze označit jako výpůjčky nebo kalky, v závislosti na definici: *Výpůjčky, čili přejímky z cizích jazyků, které existují ve všech jazycích a bývají často předmětem různě uvážlivé manipulace jako předmět jazykové politiky, k vlastní tvorbě slov či pojmenování nepatří. Přejímání slov, ale i víceslovných pojmenování slovní zásobu daného jazyka pouze rozšiřuje a nic se tu v cílovém jazyce netvoří; v cílovém jazyce se však naopak od přejímek nová slova na jejich základě tvořit můžou. Zvláštním přechodem mezi výpůjčkou a vlastním tvořením nového pojmenování je kalk, který se skládá z přejetí obecného pojmenovacího modelu z cizího jazyka (zvl. u kompozit nebo kolokací) a z plně domácích morfemických či lexikálních základů¹²⁰* ale v některých případech dochází k deformaci francouzské slovní zásoby, jak si ukážeme později. K těmto jevům dochází v případech, kdy nemůže mluvčí, i velký zastánce arabizace, tudíž odpůrce francouzštiny, najít vhodné slovo ve svém rodném jazyce, v našem případě arabštině, z důvodu momentální nevědomosti nebo z důvodu, že dané slovo v arabštině neexistuje. Zvláštním případem je záměrné používání francouzských slov v arabštině.

3.1. Francouzský a arabský hláskový systém

Abychom mohli posuzovat různé jevy v komunikaci v Tunisku, je na místě přiblížit si hláskové systémy obou jazyků. Na následující straně je vyobrazena **Tabulka č. 6: Přehled francouzských a arabských souhlásek¹²¹**. V [příloze č. 7](#) je zobrazena celá klasická arabská abeceda a její transkripční ekvivalenty IPA.

¹²⁰ Citace – ČERMÁK, F.: *Jazyk a jazykověda*. Praha 2004 str. 145

¹²¹ Zdroj – <http://www.langsci.ucl.ac.uk/ipa/ipachart.html> – 2.12.2010, SAYAH, M.: *Bilinguisme et enseignement du français en Tunisie*. Toulouse 1997 str. 105 a HENDRICH, J., RADINA, O., TLÁSKAL, J.: *Francouzská mluvnice*. Plzeň 2001 str. 19

Tabulka č. 6: Přehled francouzských a arabských souhlásek

		Bila- biální	Labio- dentální	Dentální		Postal- veolární	Retro- flexní	Pala- tální	Pospa- latální	Velární	Uvu- lární	Fryn- gální	Laryn- gální	
				Mezi	Alveo									
Z Á V È R O V È	Ústní	Neznělé	p				t		k	k	q		ʔ	
		Znělé	b				d			g				
	Nosní		m				n	ɲ		ŋ				
Ú Ž I N O V È	Frikativy	Neznělé		f	θ	s	ʃ	ʂ		x		h	h	
		Znělé		v	ð	z	ʒ		y		ʕ			
	Laterální					l								
		Vibranty				r						R		
	aproximanty								j ɥ		w			

Legenda:

Fonémy psané obvyčejným písmem jsou společně pro arabštinu i francouzštinu

Fonémy zvýrazněné tučným písmem jsou specifické pouze pro arabštinu

Fonémy zvýrazněné podtržením jsou specifické pouze pro francouzštinu

Tabulka č. 7: Přehled francouzských a arabských samohlásek¹²²

Třídění samohlásek z hlediska artikulace			
Podle vertikálního postavení jazyka	Podle horizontálního postavení jazyka		
	Přední		Zadní
	Nezaokrouhlené	Zaokrouhlené	Zokrouhlené
Vysoké zavřené	I	y	U
Zavřené	E	ø	O
Středové	-	ə	-
Otevřené	ɛ ě	œ œ̃	ɔ õ
Nízké přivřené	A	-	a ã

Legenda:

Fonémy zvýrazněné tučným písmem jsou specifické pro arabštinu i francouzštinu

Fonémy psané obyčejným písmem jsou specifické pouze pro francouzštinu

3.2. Lexikální výpůjčky v tuniské arabštině

Evropský vliv je takový, že Tunisané jsou nuceni používat, např. ve školství nebo medicíně, výpůjčky z ekonomických, obchodních a technických oblastí. Zůstává však otázkou, zdali zapojení výpůjček určité sociální třídy v takové nebo takové oblasti je na této úrovni reprezentativní.

Začlenění výpůjčky do jazyka není ani jednoduché ani jednoznačné. Některá slova dokonale zapadnou, jiná si zachovávají cizí charakter a nakonec jsou akceptována a jiná jsou odmítnuta. Navíc se nepřijímají slova stejným způsobem. Jejich přijetí je závislé na věku, pohlaví, sociálním prostředí, politických názorech, rodinných tradicích atd. Navíc výpůjčky z cizích jazyků s sebou vždy nesou změny ve fonetickém plánu. Jako například [fejitān] z [fəjɛtɔ̃] (feuilleton - fejeton) nebo [tajur] z [tajœr] (tailleur - krejčí). Proto se v následující

¹²² Zdroj – <http://www.langsci.ucl.ac.uk/ipa/ipachart.html> – 2.12.2010, SAYAH, M.: *Bilinguisme et enseignement du français en Tunisie*. Toulouse 1997 str. 106 a HENDRICH, J., RADINA, O., TLÁSKAL, J.: *Francouzská mluvnice*. Plzeň 2001 str. 15, 17

kapitole zaměříme na různé oblasti každodenního života, ve kterých si ukážeme některé používané výpůjčky, pokud je možné je tak nazývat.

3.2.1. Oblečení

Před rokem 1881 by žádný Tunisán nechodil oblečen jinak než v tradičním obleku. A jak je tomu dnes? Starší občané, vyznávající tradiční hodnoty, stále nosí odpovídající oblečení. Ostatní, převážně mladí, nosí oblečení podle nejnovějších módních trendů. Ve městech se všeobecně nosí oblečení západního typu v závislosti na věkové skupině, prostředí a zaměstnání, ale slovní zásoba je známa všem. Rozdíl spočívá v tom, jak se používají cizí slova. Mládež je přijímá velmi přirozeně a zařazuje je do svého běžného repertoáru, jako by to byla slova původní. Starší občané je přijímají s odstupem, a proto se dennodenně neobracejí na takováto cizí slova. Dlouhá a foneticky nepřijatelná slova jsou často deformována. To je výsledkem nepřímého styku a chybějící znalostí cizích pojmů. V krajních případech je to záměrné komolení pojmů z nějakých opovrhujících důvodů a odmítavých postojů starší generace, především vyznavačů tradičních hodnot a fanatiků vyznávajících staré tradiční odívání. V případě žen je to ještě o něco horší. Co asi mohou říkat tito zastánci tradičních hodnot odívání v nejnovějším pařížském trendu? Ovšem díkybohu, že je v tomto ohledu Tunisko, stále jako muslimská země, velmi tolerantní a módu minisukní, džínsů a „posrávaček“ toleruje.

Tabulka č. 8: Přehled slov v oblasti odívání¹²³

Přepis arabského vzniklého slova	Původní francouzské slovo	Český překlad
[bantulūn]	pantalon	kalhoty
[triku]	tricot	triko
[rubā]	robe	šaty
[kravāt]	cravate	kravata
[piluver]	pull-over	svetr
[bluza]	blouse	halena
[sabu]	sabot	botka, dřeváky
[but]	bottes	boty, kozačky
[kãbli]	complet	kostým

¹²³ Zdroj – SAYAH, M.: *Bilinguisme et enseignement du français en Tunisie*. Toulouse 1997 str. 48, 49

[kustim]	costume	pánský oblek
[sandal]	sandales	sandále
[maju]	maillot	tílko
[mātu]	manteau	kabát
[bantuf]	pantoufles	pantofle
[dikulti]	décolleté	výstřih
[bludzin]	blue-jean	džínsy
[bižama]	pyjama	pyžamo
[krib]	crêpe	krep
[satan]	satin	satén
[dantil]	dentelle	krajka
[nilu]	nylon	nylon
[zerzi]	jersey	žerzej
[trigal]	tergal	tesil

3.2.2. Školní vyučování

V období protektorátu se začalo rozmáhat vyučování ve francouzském jazyce. Školy, které do té doby vyučovaly předměty pouze v arabském jazyce, musely zákonitě projít reformou. Vznikl tedy plán školního vyučování, který nařídil třicet vyučovacích hodin za týden a z toho deset bylo určeno pro výuku náboženství a arabského jazyka, zbylých dvacet hodin bylo vyhrazeno francouzskému jazyku a předmětům ve francouzském jazyce. Samozřejmě se najdou i školní zařízení, ve kterých se vůbec arabský jazyk nevyučoval. V takovém případě, kdy žáci začali navštěvovat vyučování evropského typu, začali také běžně používat termíny, které toto nové vzdělávání přineslo. Objevila se slova jako *règle*, *stylo*, *baccalauréat*, *certificat*, ale i ve vysokoškolských kruzích slova jako *doctorat* nebo *licence*. A to je přesně problém bilingvismu. Například slova, která používali mladí bilingvní Tunisané, začali opakovat i jejich rodiče, tak jak je slyšeli. Vznikla tedy nová slova z jejich francouzského původu.

Tabulka č. 9: Přehled slov v oblasti školního života¹²⁴

Přepis arabského vzniklého slova	Původní francouzské slovo	Český překlad
[ardwaza]	ardoise	břidlicová tabulka
[bakaluria]	baccalauréat	maturita
[biru]	bureau	kancelář
[sertefike]	certificat	certifikát
[kulez]	collège	gymnázium, kolej
[kãpa]	compas	kompas
[daktilu]	dactylo	strojopis
[diligí]	délégué	delegát
[diksjunír]	dictionnaire	slovník
[diblum]	diplôme	diplom
[dektura]	doctorat	doktorát
[gum]	gomme	guma
[lisans]	licence	bakalářský titul
[lisi]	lycée	lyceum, gymnázium
[prufesur]	professeur	učitel, profesor
[tablu]	tableau	tabule
[stansil]	stencil	šablona
[ziru]	zéro	nula

3.2.3. *Medicina*

Od středověku přispěl arabský svět mnoha termíny v oblasti věd jako matematika medicína nebo astronomie, které přejímaly evropské jazyky. Zmiňme např. sirup, alkohol nebo kafr. Ovšem v devatenáctém století se nedalo mluvit o nemocniční péči. Nemocní, kteří byli nakažliví, byli odsouváni za hranice měst, lidé s lehkým onemocněním byli odevzdáni do rukou léčitelů nebo bojovali za požívání některých rostlin. Až s příchodem Francie se dá hovořit o medicíně, lécích apod. A jako v předchozích případech i moderní medicína přinesla nová slova.

¹²⁴ Zdroj – **SAYAH, M.:** *Bilinguisme et enseignement du français en Tunisie*. Toulouse 1997 str. 51

Tabulka č. 10: Přehled slov v oblasti medicíny¹²⁵

Přepis arabského vzniklého slova	Původní francouzské slovo	Český překlad
[lambilās]	ambulance	ambulance
[asbirin]	aspirine	aspirin
[azm]	asthme	astma
[kansir]	cancer	rakovina
[kulira]	cholera	cholera
[sbitar]	hôpital	nemocnice
[firmlī]	infirmier	ošetřovatel
[mikruba]	microbe	mikrob
[masaʒ]	massage	masáž
[mitiel]	mutuelle	vzájemný
[obirasjun]	opération	operace
[lordinās]	l'ordonnance	předpis, recept
[fasma]	pansement	obinadlo
[bumata]	pommade	mast
[sirum]	sérum	sérum
[tensjun]	tension	tlak
[fitamin]	vitamine	vitamín

3.2.4. *Přejímky a sociální třídy*

I jako v případě oblečení záleží na věku, prostředí a zaměstnání, tak je tomu i u používání výpůjček. Jinými slovy záleží na sociálním postavení jedince nebo skupiny. Nyní se zaměříme na sociální vrstvy a pokusíme se zjistit, jestli lze určitou kategorii výpůjček spojovat s nějakou sociální vrstvou. Ovšem výslovnost výpůjček může variovat i podle regionu.

Zaměříme se tedy na nejvyšší sociální vrstvu tedy bohaté a zbohatlíky, kteří se odlišují svou nadstandardní životní úrovní. Jsou to podnikatelé, politici, diplomati, bankéři atd. Představují malou mezioborovou skupinu, spojenou vzájemnou podobností. Další skupinou je vyšší a střední třída, jejíž stoupenci jsou doktoři, inženýři, učitelé, účetní nebo právníci a jsou

¹²⁵ Zdroj – **SAYAH, M.**: *Bilinguisme et enseignement du français en Tunisie*. Toulouse 1997 str. 51

dokonale bilingvní. Jsou to aktivní lidé, kteří hodně cestují a mají kontakty se zahraničím. Jejich jazykové schopnosti jsou velmi bohaté a dostačující jejich potřebám. Jsou schopni zachytit nejnovejší trendy a dokážou se prosadit i v zahraničí. Tito mluvčí jsou také dobrými řečníky. Jejich zásoba výpůjček zasahuje do všech oblastí veřejného i rodinného života. Pro tyto kvality jsou využíváni hlavně v médiích, ve kterých používají tuniskou arabštinu s velmi dobře vyslovovanými cizími slovy.

Tato vyšší, řekněme městská třída a její zásoba výpůjček se pohybuje v technických, moderních, obchodních kruzích. Nejčastěji používané termíny této společnosti jsou *villa, chauffeur, piscine, piano, tennis, automobile, hôtel, restaurant* etc.

Další skupinou je lidová, tedy nejnižší třída. Žije v chudinských čtvrtích ve městech v tradičním a často také velmi skromném duchu a jejich domovy jsou často ve velmi zuboženém stavu. Elektroinstalace a pitná voda vykazují častokrát závady. V takových rodinách pracují pouze muži v řemeslnických profesích, které vykonávali už jejich předci. Ženy zůstávají doma a starají se o děti a domácnost. U takovýchto rodin najdeme známku západního světa maximálně v podobě nějakého skromného oblečení. Protože jsou uzavřeni okolnímu světu, používání výpůjček je v jejich případě vzácností. Další sociální třídou jsou vesničtí přistěhovalci do měst jako Bizerte, Sousse, Sfax, Monastir nebo Gabès, kteří tvoří početnou pracovní sílu (stroje, práce na silnici, různé manuální práce atd.). Skupiny, které tvoří, jsou velmi různorodé. Je to také připisováno jejich šoku z městské reality, před kterou jsou postaveni, a na kterou reagují každý jinak.

S novou dobou přichází její výdobytky, které umožní například rychlejší dopravu, nové druhy trávení volného času, pomocníky v domácnostech atd. Některé z nich jsou prostě nezbytné. Tyto častokrát zahraniční výrobky nesou také zahraniční název. Zde se nabízí přijetí výpůjček, které ovšem zaleží na regionu, na zaměstnání ale i na školním prostředí, ve kterých se skupina nebo jednotlivec setkají s danou „relativní“ výpůjčkou a rozhodnou se, zdali ji přijmou a v jaké podobě.

Nicméně tato nižší a nejnižší sociální vrstva má ve většině případů tradiční základní vzdělání, ale měla by být schopna komunikace ve francouzském jazyce. Tím se dostáváme k francouzskému jazyku u těchto sociálních vrstev. Jak už bylo řečeno tato, pro nás zkomolená slova, mohou vzniknout špatným odposlechem a dále projdou řadou dalších změn

v závislosti na prostředí atd. Ale co když se takový mluvčí rozhodne hovořit nebo psát francouzsky a nemá pro to vhodné jazykové schopnosti? Potom může takováto francouzština vypadat jako úplně cizí jazyk anebo hromada výpůjček ve francouzské promluvě. V takovém případě je standardní úzus velmi vzdálen. Na Francouze nebo dobré francouzsky mluvící jedince to může působit až komickým dojmem, ale ve skutečnosti je to velmi smutné. Například slova *rendez-vous*, *électricité* jsou vyslovována [râdifu], [ilikrtisiti] a jsou používána v tuniské arabštině mluvčími, kteří třeba nikdy nechodili do školy, ale používána také v čistě francouzské promluvě. Další takové příklady jsou v [příloze č. 8](#). Proti této špatně zakořeněné lingvistice bojuje rádio i televize skrze své vysílání. V další [příloze č. 9](#) je znázorněna právě tato “tuniská“ francouzština v psané podobě, kterou Tunisané nazývají *Frounci* nebo *Tounssi*. Podobných příkladů jak slovníků, tak korespondence, je na internetu opravdu mnoho. V tomto případě jde o korespondenci na seznamovacím serveru, kdy se tunišští chlápci ucházejí o osoby opačného pohlaví. Jako příklad uveďme jednu větu. *"salut. je sui un homme de sud de tunisie drecteur dune entreprise batiment/entreteint-peinture-/ celibateur je vie dans une petite villa je cherche une femme pour livite toute conprie e- mail xxxxx@voila.fr bisou jattends des messages"*, což mělo znamenat zřejmě toto: « *Salut ! Je suis un homme du sud de la Tunisie, directeur d'une entreprise bâtiment (entretient-peinture) célibataire, je vie dans une petite villa. Je cherche une femme « livite » toute compris, e-mail xxxxx@voila.fr bisous j'attends des messages* » a mluvené verzi by to nebylo o nic lepší. Ovšem je smutné, že se francouzsky mluvící Tunisané z pozice moci vysmívají jiným Tunisánům, kteří neměli takové možnosti a zakládají podobné blogy. Je to sice úsměvné, ale vše má své meze.

V hovorové francouzštině naopak můžeme pozorovat spoustu parazitů z arabského jazyka. Když už si je mluvčí jistý ve francouzské promluvě, použije arabské výrazy jako [zebi], [alik] nebo [xuja], což není případ pouze Tuniska, ale celého Maghrebu a je možno slyšet tuto mluvenou formu francouzštiny i ve Francii, především na předměstích Paříže. Touto otázkou se částečně zabývá argotologie, ale to už je téma pro další práci.

Závěr

Tato práce byla zaměřena na frankofonii v Tunisku. Snažili jsme se ukázat postavení francouzského jazyka v různých oblastech každodenního života už od dětství Tunisánů, jak v dnešní době, tak v historickém kontextu od doby, kdy pronikla francouzština do země. V průběhu práce zasáhla zemi vlna nepokojů, která svrhla autokratický politický systém a částečně ovlivnila práci.

Z práce vyplývá, že důležitým faktorem pro nabytí jazyka je škola. Už uplynulo téměř 56 let od doby vyhlášení nezávislosti, po kterém se Tunisko stalo bilingvním státem, aniž by to zprvu bylo záměrem a tento status si zachovává i nadále. Proto v rámci školské reformy zavedli výuku jazyka už od základní školy. Nicméně arabizovali některé předměty, aby nastala mezi oběma jazyky rovnováha. Ano, oběma je relativní pojem, protože arabština se zde vyskytuje v několika variantách. Každopádně výuka francouzštiny od základní školy je velmi důležitý krok pro udržení tohoto jazyka v zemi.

V současné době je situace taková, že do škol přichází děti, které v mnoha případech neumí vůbec francouzsky a jazykové kompetence získávají až zde. Takže někdy ani neví, že používají slova původem z francouzštiny. A protože začátkem nového tisíciletí proběhla další reforma školství, budou výsledky pozorovatelné až za nějaký čas.

Ale je tu také starší generace, která zastává tradiční hodnoty, ať už z úcty k tradicím nebo z důvodu, že se sama neprosadila v oblastech, kde je francouzština stále nezbytným a jediným jazykem. V takovém případě dochází ke střetům v rámci kultur mezi dětmi, kterým jsou vštěpovány rozdílné hodnoty ve školách, a dospělými, kteří jsou zastánci tradičních hodnot.

Neboť je francouzština zatím jediným jazykem v oblastech, které jsou velmi výnosné a zaručují vysoké sociální postavení, staví tento jazyk do určité prestižní pozice. Všechny francouzsky psané zdroje bez výjimky i v podání tuniských lingvistů mluví o tomto jazyce

v Tunisku jako o symbolu západní moderní civilizace a bráně do tohoto světa. A opět to vyvolává rozpory především u zastánců tradic, ale nutno říci, že Tunisko nevědomky akceptovalo francouzštinu už při vstupu 3. Republiky na jejich území. Tehdejší tisk, literatura a jiné prostředky byly z mnoha důvodů vydávány ve francouzštině, ale aby mohly být psány v tomto jazyce, musel ho autor plně ovládat. Tato situace přetrvává i dnes. Je sobecké kritizovat pozici tohoto jazyka v něm samém a dávat zapravdu arabofonní části populace, když tento kritik plně ovládá francouzský jazyk, který mu zaručil vyšší postavení v Tuniské společnosti. Potom tu jsou arabofonní kritici, kteří nemluví francouzsky a zastávají tradiční arabsko-muslimské hodnoty. U nich se dá kritika z jejich pozice přijmout, ale my, v pohledu většiny Tunisánů, lidé západního světa, jen těžko pochopíme, proč se tito zastánci tradic brání pokroku, který francouzská kultura včetně jazyka Tunisku přinesla, přináší a nejspíše přinese.

Mimo jiné francouzština přinesla řadu lexikálních výpůjček, protože arabština taková slova postrádala. Arabizace francouzských odborných a jiných termínů měla zabránit míšení těchto dvou jazyků a zrušit výsadní postavení francouzštiny v oblastech její dominance. Tento proces ale nepřinese okamžitý úspěch. Školství si zatím na změny zvyká, a jestli bude mít arabizace větší úspěch, než prozatím má, což zahrnuje vyrovnání pozic obou jazyků a ne snižování úrovně francouzštiny, se ukáže až v letech budoucích. Každopádně u bilingvní části populace se stále musíme ptát, proč zvolil mluvčí v takové situaci jeden jazyk a v jiné zase druhý? To se dá vyřešit pouze předefinováním rolí obou jazyků, které se musí určit na jasných a otevřených základech. To ovšem také vyžaduje o něco mírnější expanzi arabského jazyka za pomoci arabizace, která pozvolna ústí v problém, kdy francouzština přechází z pozice jazyka výuky do jazyka vyučovaného. Nejlépe si s tímto problémem poradili tunišští spisovatelé píšící ve francouzštině, kteří přikládají francouzskému jazyku stejnou váhu jako jejich mateřské arabštině. To je opravdový bilingvismus. Dva jazyky mající stejnou vyjadřovací hodnotu a možnost jasně dané volby pro jedince. Potom už nemusí být bráno v potaz, že se jedná o jazyk jakési prestiže a možného úspěchu ve společnosti, nebo naopak potlačování nějaké dávnominulé historie.

Navíc do popředí dění v Tunisku vstoupila změna politického systému, která určitě ovlivní postavení francouzského jazyka v zemi. Určit jakým směrem se bude jazyk ubírat, by bylo pouhé hádání. Úplné nastolení demokracie je běh na dlouhou trať a může vrhnout tento

problém do pozadí jiných událostí. Ale především školství na tyto změny může doplatit nejvíce. Doufejme, že se nová a snad i demokratická vláda, bude tímto problémem zabývat.

Na úplný závěr je nutno dodat, že i když si spousta Tunisánů myslí, že francouzština je jakási brána do moderního, lepšího světa, kam chtějí všichni proniknout, tak *není všechno zlato, co se třpytí*.

Résumé

Comme l'indique le titre de ce mémoire, il s'agit de la francophonie en Tunisie. Le mémoire est divisé en trois parties.

Dans la première partie intitulée *La partie théorique*, on se concentrera sur la géographie de la Tunisie du point de vue de la surface, du climat, de la nature, ainsi que de l'économie. A partir de ces informations, on conclut que la Tunisie a une tendance plutôt progressiste. Le deuxième point dans la première partie est l'Histoire, du Paléolithique jusqu'à nos jours. La Tunisie est un pays marqué par les guerres. Les plus grandes victoires datent de l'époque de Carthage, lorsqu'Hannibal se mesura aux Romains. Après une époque de christianisation, les arabes occupèrent les ruines de Carthage et commença alors l'arabisation des habitants de Tunisie. L'influence du monde arabe a été tellement efficace que la religion islamique s'installa en Tunisie pour de bon. L'arrivée de la langue française en Tunisie date de 1881. C'est un tournant important car les Français démarrèrent une vague d'adaptation mais aussi de refus de la langue des colonisateurs. Ce pays a eu seulement trois présidents dans son histoire moderne, c'est-à-dire après l'indépendance en 1956. Le président actuel a été nommé le 13 décembre 2011, suite à une révolution en Tunisie. Les premières élections démocratiques, l'élection d'une assemblée constituante, eurent lieu le 23 octobre 2011, et le vainqueur fut le parti Ennahda. La culture se tourne vers les traditions arabiques installées en Tunisie avec certaines nouveautés.

En ce qui concerne la Francophonie, certains festivals et activités ont lieu sous le patronage de l'agence de la Francophonie. Elle participe à l'enseignement en Tunisie avec des formations d'enseignants et fournit des livres et autres fournitures.

La deuxième partie de ce mémoire est intitulée *La partie théorique-linguistique*, et il s'agit des langues en Afrique, spécialement en Tunisie. La langue officielle en Tunisie est l'arabe. C'est une langue de la famille semito-hamite, la branche sémite. Les langues actuelles en Tunisie sont les suivantes : l'arabe classique (archaïque), l'arabe littéraire, l'arabe tunisien et le français comme langue de la vie quotidienne. La langue d'enseignement est l'arabe littéraire dans tous les niveaux de l'enseignement et le français est enseigné dès la troisième

année ou plutôt dès la première année de l'école primaire. Bien que l'Etat tunisien ait imposé l'arabisation de l'enseignement pour que l'arabe regagne sa position perdue, le français reste une langue dominante dans le domaine du « succès ». Le français est un élément de tous les domaines de la vie en Tunisie. Il y a des situations où le locuteur doit choisir la langue selon les circonstances. Car la Tunisie est un pays francophone, la situation linguistique propose le phénomène qui s'appelle le bilinguisme. Nous pouvons observer deux types de bilinguisme. Le bilinguisme individuel et le bilinguisme collectif. Le plus important facteur du bilinguisme est le niveau des deux langues. On polémique au sujet de la définition du bilinguisme mais la définition définitive est un des sujets de cette étude. Car dans la majorité des cas, la théorie du bilinguisme place les deux langues au même niveau, on observe un autre phénomène qui s'appelle la *diglossie*, c'est-à-dire la domination d'une des deux langues. En ce qui concerne la diglossie en Tunisie, elle apparaît sous les formes suivantes : arabe dialectal – arabe littéral, arabe dialectal – français, arabe littéral – français.

Tous les Tunisiens savent communiquer plus ou moins en français, plutôt oralement que par écrit aussi parce que le français est entendu à travers la radio et la télévision. On suppose que les Tunisiens comprennent les émissions en français. En raison de développement dans ce pays, la langue française est prise comme un héritage de la domination française pendant le protectorat et en même temps comme une porte vers le monde moderne. Cela place le français à la position de langue vénérée et haïe en même temps. Bien que le français soit considéré comme une deuxième langue, il est dominant dans les branches spécifiques où l'arabe ne peut pas être utilisé. Il tient aussi le pouvoir dans la vie culturelle tunisienne et les Tunisiens le mélangent fructueusement avec l'arabe. En supplément, il y a un conflit entre les cultures musulmane et française. Sous la charge de ce conflit, il est presque impossible d'accepter définitivement le français dans ce pays musulman traditionnel. Cela rompt l'appartenance socioculturelle qui est déjà déséquilibrée.

Le conflit n'est pas seulement au niveau de la culture, mais aussi entre les générations. Les jeunes Tunisiens acquièrent des connaissances à l'école, mais bien sûr aussi par la famille, où chacun de ces environnements les interagissent. A cause de ces conflits, il est interdit de compromettre l'héritage traditionnel à l'école.

Le système éducatif obligatoire en Tunisie est divisé en trois cycles. Le premier cycle dure 6 ans, il est gratuit et il assure l'expression orale, écrite, l'alphabétisation et l'habileté manuelle. Le deuxième cycle dure trois ans et prépare les étudiants au monde du travail ou

aux études supérieures. Le troisième cycle dure quatre ans et permet une orientation spécifique. L'éducation universitaire est gratuite et n'est pas limitée par l'âge de l'étudiant. Selon les statistiques, pas tous terminent le premier cycle.

En Tunisie, il y a 12 écoles françaises. Chaque année, il y a environ 5 500 élèves de première année. Il s'agit des enfants français, de la classe haute ou moyenne tunisienne, et des enfants tunisiens bien choisis de la classe populaire ou d'autres nationalités. Ce type de l'éducation est toujours trop cher pour beaucoup de Tunisiens.

Les résultats du système éducatif en Tunisie ne sont pas impressionnants, selon le portail *Index Mundi* le taux d'alphabétisation est de 74,3%.

De toute manière, la langue française fait partie intégrante de la vie quotidienne en Tunisie. Elle apparaît dans l'administration même si l'indépendance date de 1956, elle est enseignée à l'école. Il y a des écrivains tunisiens qui écrivent en français, comme par exemple Albert Memmi, Abdelwahab Bouhdiba ou Salah Garmadi. La musique a un statut particulier à cause de la tradition arabe. On entend rarement la musique tunisienne en français. En ce qui concerne la presse tunisienne, le rapport presse en français/presse en arabe est relativement équilibré. En Tunisie, la presse étrangère fait prédominer le français, d'après les ventes. En comparaison avec la presse, la radio tunisienne est principalement en arabe. Le français a des heures réservées prédéfinies. La situation de la télévision est la même, mais le français a plus d'espace. Il est possible de capter les chaînes françaises et étrangères par satellite.

Le rôle de la langue française dans les domaines de la vie tunisienne ne coïncide pas seulement avec les compétences linguistiques réelles. La Tunisie choisit d'être bilingue et la langue française est couramment utilisée mais les pas vers l'arabisation et le refus systématique de cette langue empêchent le bilinguisme. Les Tunisiens eux-mêmes veulent parler français, mais le refusent en même temps. Le système éducatif est bilingue, le français est présent dans la télévision ou dans la radio, il y a beaucoup de presse en français etc. mais le nombre de personnes bilingues diminue tout comme le niveau de la langue française des anciens élèves. Tout ceci participe à l'augmentation du prestige de la langue française.

La troisième partie, intitulée *pratique-linguistique*, est dédiée aux langues du point de vue de la sociolinguistique. L'arabe tunisien contient certains emprunts, par exemple *nilou* qui vient du nylon ou *coustime* du costume dans le domaine de la mode, *dibloum* du diplôme,

proufesour du professeur dans le domaine d'école, *coulira* du choléra ou encore *firmlî* de l'infirmier. Il faut constater que le niveau dépend de l'âge, du milieu, de l'emploi et aussi de la situation sociale de l'individu ou du groupe. Les gens de la haute sphère (les entrepreneurs, les industriels etc.) et de la classe moyenne (les médecins, les professeurs, les avocats etc.) sont, en général, complètement bilingues, c'est-à-dire qu'ils parlent parfaitement français et arabe. La langue qu'ils utilisent, est riche et ils changent de langue selon la situation. Les mots spécifiques utilisés sont villa, piscine, piano, tennis etc. L'autre couche est la classe populaire. Les gens vivent dans des quartiers populaires des villes tunisiennes et ils vivent selon le style le plus traditionnel. Les maisons sont souvent misérables. Les hommes travaillent dans des professions artisanales comme leurs ancêtres. Les femmes restent à la maison, s'occupant du ménage et des enfants. En ce qui concerne cette couche, les emprunts français sont plus rares à cause de l'absence du contact avec l'étranger. Ils devraient pouvoir communiquer en français mais la réalité est différente. Le vocabulaire est défaillant et la capacité à communiquer en français est très limitée. Parmi ces Tunisiens, il y a souvent des mots qui apparaissent ou des mots qui ne correspondent pas à l'usage courant. Ils prononcent des mots comme par exemple électricité [iliktricitî]. Ce phénomène, les Tunisiens de la classe moyenne l'appellent « *Frouncî* ou *Tounssi* ».

L'évolution de la langue française est incertaine. Quelle direction prendra-t-elle en Tunisie ? C'est encore inconnu, et ce sera aux Tunisiens eux-mêmes de décider s'ils tiennent à être bilingues ou s'ils veulent repousser le français de leurs vies.

Bibliografie

- Économie et culture : Quand la Tunisie entre dans le troisième millénaire.* Autres temps, Marseille 1999
- Francophonie-Monde arabe : un dialogue des cultures.* Actes du Colloque, Paris 2000
- L'État de la Francophonie dans le monde.* Documentation française, Paris 2001
- La nouvelle réforme du système éducatif Tunisie, Programme pour la mise en oeuvre du projet.* 2002
- La politique économique de la Tunisie.* Centre de Recherches et d'études administratives Tunis, Tunis 1974
- Le petit Larousse 2010.* Larousse, Paris 2009
- Le Robert de poche 2009.* Paris 2008
- Seminární práce – **MÁŠA, J., Müllerová, M.:** *Le français en Tunisie.* České Budějovice 2008
- BOYER, H.:** *Sociolinguistique : territoire et objets.* Lausanne – Paris 1996
- CLAIRIS, CH.:** *Vers une linguistique inachevée.* Paris 2005
- ČERMÁK, F.:** *Jazyk a jazykověda.* Praha 2004
- DOUHALSKÁ, M., SCHULOZOVÁ, O.:** *Fonetika francouzštiny.* Karolinum, Praha 2003
- DUMONT, P.:** *Le français langue africaine.* L'Harmattan, Paris 1990
- ELIAS, H. E.:** *La presse arabe.* Maisonneuve et Larose 1993
- FAKHFAKH, M.:** *Atlas de Tunisie.* Paris 1979
- FONTAINE, J. – GRESSER, P.:** *Tunise.* Paris 2000
- FRAJ, B. B.(ředitel projektu):** *Ifriqiya : Treize siecle d'art et d'architecture en Tunisie.* (Eva Schubert myšlenka a hlavní koncepce) Tunis 2000
- GIRGLE, P.:** *Tunisko.* Libri, Praha 2007
- HENDRICH, J., RADINA, O., TLÁSKAL, J.:** *Francouzská mluvnice.* Plzeň 2001
- CHABCHOUB, A.:** *École et modernité : En Tunisie et dans les pays arabes.* Paris 2000
- MARTINET, A.:** *Éléments de linguistique générale.* 4° édition, Armand Coili, Paris 2005
- MOATASSIME, A.:** *Arabisation et langue française au Maghreb.* Paris 1992
- OSTRÁ, R., SPITZOVÁ, E.:** *Úvod do studia románských jazyků.* Brno 1994
- PAVY, A.:** *Histoire de la Tunisie.* 2° édition, Edition Bouslama, 1977 Tunis
- PELLEGRIN, A.:** *Histoire de la Tunisie depuis les origines.* Edition Bouslama, 4° édition, 1948 Tunis
- ROSSILLON, P.:** *Atlas de la langue française.* Bordas, Paris 1995

- ROULET, E.:** *Langue maternelle et langues secondes*. Hatier : CREDIF, 1980 Paris
- SALHA, H.:** *La Tunisie dans la littérature tunisienne de langue arabe et de langue française*.
Gazelle 2001
- SAUSSURE, F.:** *Cours de linguistique générale*. Payot, Paris 1972
- SAYAH, M.:** *Bilinguisme et enseignement du français en Tunisie*. Toulouse 1997
- TALMOUDI, F.,** *The Arabic Dialect of Susa (Tunisia)*. acta universatis gothoburgensis,
goteborg 1979
- VALATIN, CH.:** *La Francophonie dans le monde 2004-2005*. Larousse, Paris 2005
- VERMEREN, P.:** *École, élite et pouvoir au Maroc et Tunisie au XXe siècle*. Rabat 2002
- WALTER, H.:** *Le français dans tous les sens*. Robert Laffont, Paris 1988.
- WEBER, E.:** *Maghreb arabe et Occident français*. Publisud, Paris 1989

Internetové zdroje

<http://www.studentsoftheworld.info>

<http://www.wikipedia.org>

<http://agora.qc.ca>

<http://www.ac-nancy-metz.fr>

<http://www.tunisie.com>

<http://www.limag.refer.org/Textes/Manuref/poesietunisi.htm>

http://cs.wikipedia.org/wiki/Vodorovn%C3%A1_%C4%8D%C3%A1rka

<http://aan.mms.h.univ-aix.fr/volumes/1965/1965/Chronique-politique.pdf>

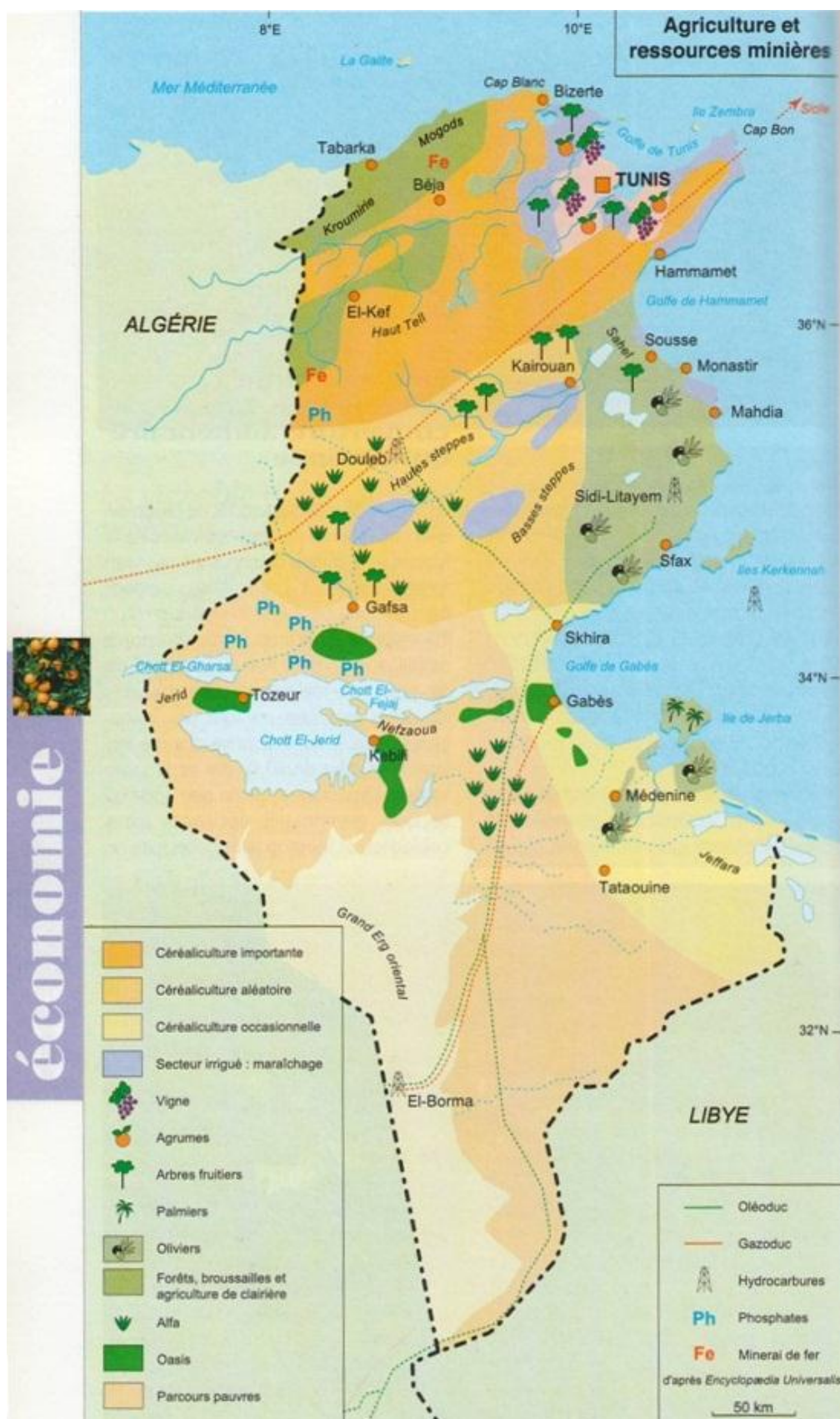
Přílohy

Příloha č. 1 – Mapa Tuniska¹²⁶

¹²⁶ Zdroj - <http://laroutesansfin.files.wordpress.com> – 25.8.2009

Příloha č. 2 – Mapa nerostného bohatství a zemědělství v Tunisku¹²⁷

¹²⁷ Zdroj - FONTAINE, J. – GRESSER, P.: *Tunise*. Paris 2000, str. 114

Příloha č. 3 – Porovnání francouzského a tuniského vzdělávacího procesu¹²⁸

		FRANCE	TUNISIE
LYCEE		Terminale	السنة الرابعة
		1 ^{ère}	السنة الثالثة
		2 ^{ème}	السنة الثانية
COLLEGE		3 ^{ème}	السنة الأولى
		4 ^{ème}	السنة التاسعة
		5 ^{ème}	السنة الثامنة
		6 ^{ème}	السنة السابعة
ECOLE PRIMAIRE		CM2	السنة السادسة
		CM1	السنة الخامسة
		CE2	السنة الرابعة
		CE1	السنة الثالثة
		CP	السنة الثانية
	ECOLE MATERNELLE	السنة الأولى	

التعليم
الابتدائي

Překlad arabských termínů: odspodu – 1. ročník, 2. ročník, 3. ročník, 4. ročník, 5. ročník, 6. ročník, 7. ročník, 8. ročník, 9. ročník. Svislá buňka – středoškolské vzdělávání. Poslední 4 buňky odspodu – 1. ročník, 2. ročník, 3. ročník, 4. ročník.

¹²⁸ Zdroj – http://www.ac-nancy-metz.fr/casnav/primo/primo_systun.htm#tp4 – 3.7.2009

Příloha č. 4 – *La traversée du désert*¹²⁹

*Dans cet espace ouvert aux confins du regard
le pain de seigle aura goût de festin
trempé dans l'huile douce de la terre retrouvée.
La raison chantera des noms de jeunes filles
Et le rire cuivré des cymbales de la mer
conduira les bergers à travers champs d'amour
et moissons de beautés vers leur éternité.*

*Quand le jour griffera de sa lanière de feu
le dos nu des épis qui ont servi de couche
aux passeurs de rêves, le temps sera venu
de prendre à pleins mains ma vie toute tiède encore
de son bain de soleil.*

*Alors, entre les branches moussues de véronèse
ils entreront dans les cités, ici, là-bas, ailleurs.*

¹²⁹ Zdroj – **SAYAH, M.**: *Bilinguisme et enseignement du français en Tunisie*. Toulouse 1997 str. 78

Příloha č. 5 – Crucifié¹³⁰

Flûte ! je veux m'appeler

oui

Un oui neutre

Sans rime ni Maison

Qui nie toutes les fortunes

Les étiquettes

Et les nations

Un oui qui nie

les nations

et les Nationalités

Source de haine

et d'immortalité.

¹³⁰ Zdroj – **SAYAH, M.**: *Bilinguisme et enseignement du français en Tunisie*. Toulouse 1997 str. 79

Přiloha č. 6 – Rohff, Mohamed Lamine, Cheba Maria - Mon Bled¹³¹

ROHFF

Bled ! La fierté mon pote ! Assis sur l'arc de triomphe c check... mr... R-O-H-2F

Hey wah ! Kore et Scalp ... ok potos qu'est ce qui ce passe ? C'est raï n'b fever

Le bled! Hey wah ... cheke R-O-H-2F

Wech Maghrébin, Maghrébine

Wech Comorien, Comorienne

‘asmaa khouya !

Refrain: Mohamed Lamine

Khalik li'ya bledi, lani alik a nadi

Aladi, aladi ou j'dadi,fiha trabit ana

Khalik li'ya bledi, lani alik a nadi

Aladi, aladi ou j'dadi,fiha trabit ana

couplet: Mohamed Lamine

Ktaate bhour, ou z'mane y dour ou ghorba

Katteela

N'bki,n'chki, ou n'goule, allache alia ada

Haala (x2)

Berkani ya lali, melit ouhdani ghribou

Barani,kin dir ana

Tfkart bledi, ou allik y nadi y sehel laabi

U'ngharda ana (x2)

refrain: Mohamed Lamine + Chebba Maria

Couplet: Chebba Maria

Yjy lloum, ou t'nssa lhamoum, ou bledi

Gamra chaâla

N'frah, n'ghani,ana n'tir ki la'hmama (x2)

¹³¹ Zdroj – http://www.bestparoles.net/paroles_fr-603-rohff-mon-bled-fr.html a <http://artists.letssingit.com/rohff-lyrics-mon-bled-zgc5zpd> – 1.12.2010

Bledi,bledi,n'goulha ou nadi, mahandiche
Min ghirha ana
Ou brasse ouledi,man nssa bledi, y sehel
Llabi ou n'gharda ana (x2)

refrain: Mohamed Lamine + Chebba Maria

couplet: ROHFF

He! J'ai grandi entre Mohamed, Moussa et Abad trop fier
D'être la fierté de mon bled
Salut au Président, ça coule dans le sang
Comme le son ambiançant
J'ajuste le cross en dansant
Pensant a notre pays, ici avant l'âge tu vieillis
Ils veulent donner des ordres, y'a que des
vendus qui obéissent
Dans l'égarement s'éternise, on m'fera pas
Avaler du khla !!
Nos réputations se ternissent, y'a que des
Mehar qui font braa !!
Y'a pas d'raa! pas le temps de déchirer ou T'admirer
J'mets une aasba, après je m'en irais
vivant
Les pieds devant, garder l'espoir
Comme nos grand-pères, en premières
Lignes on défouraille l'histoire
Instinct bledard, les criquets en France
Pour ceux
Qui quittent leur famille en sanglots en
Rentrant en France
Pour les Djelabas, les Socofia Taah reufni
Tu sais qu'le cheb des chebs, il s'appelle
Hosni

refrain: Mohamed Lamine + Chebba Maria

Příloha č. 7 – Arabská abeceda¹³²

samostatné	nazačátku	uprostřed	konečné	název	kod DIN-31635	kod EI	kod IPA
ء	أ, إ, ؤ, ئ			hamza	ʾ	ʾ	ʔ
ا	—		ا	'alif	ā / â	ā / â	a:
ب	ب	ب	ب	bā'	b	b	b
ت	ت	ت	ت	tā'	t	t	t
ث	ث	ث	ث	tā'	t̤	th	θ
ج	ج	ج	ج	Ġīm	ğ	dj	dʒ
ح	ح	ح	ح	hā'	ħ	ħ	ħ
خ	خ	خ	خ	hā'	ħ / ħ	kh	x
د	—		د	Dāl	d	d	d
ذ	—		ذ	ḏāl	ḏ	dh	ð
ر	—		ر	rā'	r	r	r
ز	—		ز	Zāy	z	z	z
س	س	س	س	Sīn	s	s	s
ش	ش	ش	ش	šīn	š	sh	ʃ
ص	ص	ص	ص	šād	ʂ	ʂ	ʂ ^ʕ
ض	ض	ض	ض	ḏād	ḏ	ḏ	d ^ʕ , ð ^ʕ
ط	ط	ط	ط	tā'	ṭ	ṭ	t ^ʕ
ظ	ظ	ظ	ظ	zā'	ẓ	ẓ	z ^ʕ , ð ^ʕ
ع	ع	ع	ع	'ayn	ʿ / ʻ	ʿ / ʻ	ʔ ^ʕ
غ	غ	غ	غ	ġayn	ġ	gh	ɣ
ف	ف	ف	ف	fā'	f	f	f
ق	ق	ق	ق	Qāf	q	q̣	q
ك	ك	ك	ك	Kāf	k	k	k
ل	ل	ل	ل	Lām	l	l	l
م	م	م	م	Mīm	m	m	m
ن	ن	ن	ن	Nūn	n	n	n
ه	ه	ه	ه	hā'	h	h	h
و	—		و	wāw	w	w	w ou u:
ي	ي	ي	ي	yā'	y	y	j ou i:

¹³² Zdroj - http://fr.wikipedia.org/wiki/Alphabet_arabe – 4.12.2010

Příloha č. 8 – Lexikální francouzsko-“tuniský“ slovník¹³³

A.

A.di.S .L : ADSL
Abaldemon : Abonnement
Absonèss : Absence
Ana fa : En avant (On y va)
Apossible : Impossible
Arièle : Arrière
Au meme temps : En meme temps
Avoucat : Avocat

B.

Barbuche : Barbiche
Barré : Barré (Sfax)
Biemme : BMW
Bilote : Belote
Blakar : Placard
Blé cié : Bleu ciel
Bocock : Bangkok
Boita : Boite de nuit
Bon apti : Bon appétit
Bon chance : Bonne chance
Bon soiré : Bonne soirée
Boubelle : Poubelle
Boution : Bottillon
Bronjaze : Bronzage

C.

Calkil : Calcul
Calkilatrice : Calculatrice
Camira vidio : Caméra Vidéo

¹³³ Zdroj - <http://pilote-sfax.vraiforum.com/t410-Dictionnaire-Du-Francais-a-La-Tunisienne.htm> – 4.12.2010

Campisse : Campus
Capoussin : Cappuccino
Caroissant : Croissant
Casquette bil fumée : Casque intégral (moto) Cassate : Cassette Chaché
: Sachet Changeur : Echangeur Chantillon : Echantillon Chaquement :
Echappement Chassé : Sachet Château brillant : Chateaubriand Chichoir :
Séchoir Chignor : Perceuse Chirure : Singulier de déchirure
(musculaire) Chmindifir : Chemin de fer Choucoulat : Chocolat chaud
Chrono : Créneau Ci D : CD Ciquonte : Cinquante Cirquilaire :
Circulaire Civilisation : Civisme Cliqui : Cliquer Clotire : Clotûre
Comme même : Quand même Cornel : Corner Counoulya : Eau de Cologne
Coursa : Course Crapponé : Crampons Croissant Chocolat : Pain au
chocolat Crolophine : Chlorophylle Cultivation : Culture Culturé :
Cultivé

D.

De 1 à Z : de A à Z
Dé : Deux
Deucré : Décret
Deulé : Délai
Deusign : Design
Dicor : Décor
Dicoration : Décoration
Dipart : Départ
Diskeur : Disquaire
Disser : Dessert
Dokiment : Document

E.

Echappo alîk: Chapeau !
Ecri : Ecrû
Ectricien : Electricien
Ectricité : Electricité
El « Madame » : Epouse

El « Monsieur » : Epoux
El bitioutik : Antibiotique
Emboutiaj : Embouteillage
En Pa : En Panne
Entilles : Lentilles
Erroutikès : Route X
Es'ston : Stand
Essache : Chasse d'eau
Essarej : Charge
EssOnterr : Centre
Esspsial : Spécial
Euzbienne : Lesbienne

F.

Fassiquile : Fascicule
Fayencé : Fiancé
Fazita : Visite
Fer'oui-saison : Fruits de saison
Fibreur : Vibreur
Fixe : Téléphone Fixe
Fiza: Visa
Flamable : Inflammable
Formati : Formater
Frijidel : Frigidaire
Froncé : Français

G.

Gabaré : Gabarit
Galantesse : Galenterie
Guümés : Guillemets

H.

Hit'beurd : HOTBIRD
Hache.O.C : H.E.C

I.

Importé : à Emporter

Inflation : Inflammation

Issistème : Système Informatique

Issonce : Essence

J.

Jone : Jeune

Jaurneaux : Journaux

Ji d'orange de fraise : Jus de fraise

Ji : Jus

Jore : Genre

Journane : Journal

K.

Karavat : Cravate

Katsizou : Coup de ciseau

Kiloir : Couloir

Klakso : Klaxon

Kortable : Téléphone Portable

Kostim : Costume

L.

Lafisselle : Lave Vaisselle

Laouège : Louage

Larbiteul : Arbitre

Latourail : Autorail

Lécéé : Lycée

Létrovizér : Rétroviseur

Leurope : Europe

Leuviss : Levi's

Licok : Le Coq Sportif

Linette : Lunettes

Linternet : Internet

Lissi : Lycée

Litude : Etude

Lix : Luxe

Loge'ciel : Logiciel

Loge'stik : Logistique

Lokia : Nokia

Lorange : Rallonge électrique

Loutide : Etude

M.

Maguézin : Magasin

Mak'iage : Maquillage

Marchadezz : Mercedes

Matiriel : Matériel

Maximo : Maximum

Maximon : Maximum

Mazmazelle : Mademoiselle

Mer'eude : Merde

Mignonte : Mignone

Mitielfil : Mutuelleville

Mochoir : Kleenex

Monkcien : Mécanicien

Motorella : Motorola

Mouliquire : Manucure

Moutour course bil pirmiette : Moto routière
Moyen : Moyenne annuelle

N.

Nef : Neuf

Niméro : Numéro

O.

Omb'cieux : Ambitieux

Ouemme : Camion O.M

P.

Pas facile : Difficile

Pelote : Pilote de ligne

Peur'sevron : Persévérant

Pice : Puce

Pilenty : Penalty

Pizza normal : Pizza Neptune (Sauce tomate, Fromage, Thon, Olives)

Pizza Spécial : Pizza Neptune + Œuf Plangeot : Plongeon Pordofrance :

Porte de France Pos'ssion : Position Propos'ssion : Proposition

Psychologiste : Psychologue Pulouze : Pelouse Pyii : Pays

Q.

R.

Renfort d'appel : Renvoi d'appel

Reusultat : Résultat

Revzion : Révision

Rondifou : RDV

Routar : Retard

S.

Samdsoir : Samedi soir

Sarjer : Charger

Sartafika : Certificat

Scalope : Escalope

Scanell : Scanner

Semije : Chemise

Serbisse : Service

Sériosité: Sérieux

Séro : Serum

Simijette : Chemisette

Singe femme : Sage femme

Sipérieur : Supérieur

Sirkilatio : Circulation
Sirveillant : Surveillant
Sississon : Saucisson
Slip Amaricain : Boxer
Sôn'ess : Sauce
Spermatozuides : Spermatozoïdes
Spiciale : Spécial
Spicialiste : Spécialiste
Sterio : Stéréo
Stilou Bic : Stylo à Bille
Strictire : Structure
Surueux : Sérieux
Syonce : Séance

T.

Talia : Italie
Tann'sisste pas : N'insiste pas
Tarrain : Terrain (Sfax)
Taxiste : Chauffeur de Taxi
Tchizeburger : Cheese Burger
Terr'oi : Trois
Thé en fusion : Thé infusion
Ti.Vi.A : TVA
Tiléfone : Téléphone
Transistor : Translîtère
Triboulette : Tire-boulettes
Trozimportant : Trop important
Tu te rencontre : Tu te rends compte

U.

Un-normal : Anormal

V.

Védéo : Vidéo

Vin blond : Vin Blanc

Virguile : Virgule

Voulantier : volontiers

Příloha č. 9 – Frounci v Tunisku¹³⁴

tres beaux yeux, tu es charmant (Comment" laissé sur la photo d'une très belle demoiselle)

slt dejas te dire que tu es charmante vraiment que j aimerais bcp te connaitre parler avec toi de tout alros stp dis moi oui a tres bientôt j espere

salut. je sui un homme de sud de tunisie derecteur dune entreprise batiment/entreteint-peinture-/ celibateur je vie dans une petite villa je cherche une femme pour livite toute conprie e- mail xxxxx@voila.fr bisou jattends des messages

ok je peut te donner votre chonse!

oh la belle très jolie très minonte.ok

tes vraiment tres minyone, j'aime ton stil et beau tatoige

j'aimerai bien faire ta connaissance et une relation amical amoureuse serieuse et infinie jusqua ma derniere minute de m'as vie si tu accepter ma preposition repond moi et dit moi ou tu habite qu'elle est votre origine qu'est que tu fais dans ta vie qu'elle est votre nom et qu'elle est le nom de votre boite email et votre date de naissance si tu peus donne moi votre numero de portable moi je m'appel xxxxx j'habite a tuniss mon origine nabeul j'ai mon bac l'anne derniere branche eco et gest et cette annee en 1ere seg"session eco et gest" j'ai deux boite email la 1er sur yahoo:xxxxx@yahoo.fr le 2eme sur hotmail:xxxxx@hotmail.com je suis nee depuis 07/05/1987 voila mon numero pour m'appelle:xxxxxxx a bientôt ma belle bizou je t'attend votre reponse

slt ma belle je voter a toi 10 étoile juste pour le plage hey ton photo en korbose rapel moi sur xxxxxxbintot

vous etes ravissante est je veux vous connaissez svp app moi

merci pour votre vote ! est ce que je merit "1 "?! toi "0" mother fucker bitch don't play with

¹³⁴ Zdroj – Seminární práce – **MÁŠA, J., Müllerová, M.:** *Le français en Tunisie*. České Budějovice 2008 (<http://theb3ast.blogspot.com/2007/03/fun-7-le-frounci-en-tunsie.html> – 20.2.2008)

my penis is a devil inside of him ! (-> anglophone aussi , pour le grand malheur de Shakespeare)

vous et tres belle je suis algerien reponde moi avec msn (un compatriote Nord africain")

vraiment une position moche normale surtout quand je serais au dessous de vous.tu va sentir des sentiments innormale.si tu veut appeler moi xxxxxxxx (euh, oui c vulgaire aussi)

Hello hello OK I am karim of the South drive(guide) tourist I like every day réguler and I like the life and I like making check serieux friends possible devdas (cherchez pas c du franglais)

slt j m'apel dhafer j suis tunisien j'abit au zaghouan j 19ans j suis 2eme technologie d'info au lycée j veu t connaitre bien lus 2 ça j suis la pour toi mon msn xxxxxx@hotmail.com j suis mec fidél e gentil si t veu c mon num xxxxxxx mrcie biz (c un ASV)

t une belle papeillon

je te trouve pas mal, je travail en communication dans mon propre société, j'ai 35 ans sympa et beaugoss, voila mon msn si tu veux me contacter

j'aime mieux cette coiffure, je sais à chacun son cout!

petite enge que tu est ecrive moi xxxxxxx@hotmail.com